

doğan
avcioğlu

31 mart'ta yabancı parmağı

40 YIL SONRA
YENİDEN

DOĞAN AVCIOĞLU
31 MART'TA
YABANCI PARMAĞI

Kaynak Yayınları No: 682

ISBN: 978-975-343-813-1

1. Basım: Kasım 2013

Genel Yayın Yönetmeni
Sadık Usta

Editör
Hadiye Yılmaz

Redaktör
Ali Eren

Sayfa Tasarım
Güler Kızılelma

Kapak Tasarım
Nihal Sevim

Baskı ve Cilt
Kitap Matbaacılık
Davutpaşa Cad. No: 123 Kat: 1
Topkapı-İstanbul

Tel: 0212 482 99 10 (pbx) Faks: 0212 482 99 78
Sertifika No: 16053

© Bu kitabın yayın hakları Analiz Bas. Yay. Tas. Gıda Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.nindir. Eserin bütün hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ANALİZ BASIM YAYIN TASARIM GIDA
TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Galatasaray, Meşrutiyet Caddesi Kardeşler Han No: 6/3 Beyoğlu 34430 İstanbul

www.kaynakyayinlari.com ▪ iletisim@kaynakyayinlari.com

Tel: 0212 252 21 56-99 Faks: 0212 249 28 92

DOĞAN AVCIOĞLU, 1926 yıl Bursa'da doğdu. Fransa'da iktisat ve siyasal bilimler öğrenimi gördükten sonra 1955'te Türkiye'ye döndü ve Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü'nde asistan oldu. 1956'dan itibaren *Ulus* gazetesinde, *Akis* ve *Kim* dergilerinde yazılar yazdı. Avcioğlu, 1961 Anayasası'nın hazırlanmasına katkıda bulunmuş ve aynı dönemde Ankara Radyosu'nda dış haber yorumculuğu yapmıştır. 1961'de Mümtaz Soysal ve Cemal Reşit Eyüboğu'yla birlikte kurduğu ve yayımını 1967'ye dek sürdürdüğu *Yön* dergisiyle 1960 sonrası siyasal düşünce ortamında etkin bir rol oynadı. 1963-1965 yılları arasında Türk-İş Araştırma Merkezi müdürlüğu, 1968-1969 yılları arasında ise CHP Yüksek Danışma Kurulu üyeliği yaptı. Sosyalist Kültür Derneği'nin de kurucuları arasında yer almıştır. 1969'da haftalık *Devrim* gazetesini çıkardı. 9 Mart 1971'de "orduyu başkaldırmaya teşvik" iddiasıyla Emekli Korgeneral Cemal Madanoğu ile birlikte yargılanan ve beraat eden Avcioğlu 1973'te siyasal yaşamdan çekildi. 4 Kasım 1983'te, tedavi gördüğu İstanbul'da vefat etti.

DOĞAN AVCIOĞLU

**31 MART'TA
YABANCI PARMAĞI**

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	13
ÖNSÖZ	17
I. DERVİŞ VAHDETİ BİR İNGİLİZ KUKLASIYDI	
Petrol Şeriatçılığı	25
Önce İngiltere, Sonra Şeriat	29
II. ABDÜLHAMİT'İN İSLAMCILIĞI	
Fuat Paşa'nın Yabancı Muştası	35
Alman Şeriatçılığı	37
Berlin Halifesi Hacı Guillaume II	39
III. MEŞRUTİYET "YAŞASIN İNGİLTERE" DİYE BAŞLADI	
Almancı Abdülhamit'e Karşı İngiliz Hürriyetçiliği	45
İngilizci ve Almancı Kompradorlar	47
Abdülhamit İngilizci Oluyor	48
IV. İNGİLİZLER, MEŞRUTİYET'TEN KUŞKU DUYUYOR	
Milliyetçiliğe Karşı Şeriatçılık	53
İngiltere Muhalefeti Tutuyor	56
Goltz Paşa'nın Sadık Öğrencisi	58

V. İNGİLİZCİ KÂMİL PAŞA, İHTİLALCİLERLE ÇATIŞIYOR	
Ordu Üzerinde Oyunlar	61
Muhalefetin Kumandanı: Nâzım Paşa	62
Kâmil Paşa, Avcı Taburlarından Korkuyor	64
Kâmil Paşa'nın Düşüşü ve İngilizler	66
VI. 31 MART, AVRUPA'DA ALMAN ZAFERİ DİYE YORUMLANDI	
31 Mart'ta İttihatçı Parmağı	71
31 Martı Berlin mi Planladı?	73
Hareket Ordusu'na Almanya Akıl Satıyor	76
VII. 31 MARTI "INTELLIGENCE SERVICE" DÜZENLEDİ	
Yobazların Patronu Fitz Maurice	81
İngiltere: "31 Mart İrtica Değildir!"	83
İngiltere, Hareket Ordusu'nu Durdurmak İstiyor	84
İngiliz Hariciyesinin Özeleştirisini	86
VIII. İNGİLİZLERİN YERLİ İŞBİRLİKÇİLERİ	
Hamdi Çavuşun İngilizci Efendileri	89
Redingotlu Derviş Vahdetî	90
"İttihad-ı Muhammedî"nin Kökü Dışarıdadır	92
İngiliz Ajan Albay Sadık	93
İngilizlerin Hizmetinde Prens Sabahattin	94
IX. ABDÜLHAMİT'İN PARMAĞI VAR MI?	
31 Mart'ta Prens Sabahattin	99
Sultan Reşat'ın Açıklaması	100
Vahdettin de 31 Mart'çıların Safındaydı	101
Abdülhamit'in Rolü	102
X. İŞBİRLİKÇİLER VE HALASKÂRAN ZABİTAN GRUBU	
Cavit Beyin Churchill'e Mektubu	107
Şeriatçılığa Evet, Milliyetçiliğe Hayır	109

İşbirlikçiler Orduya El Atıyor	111
Kâmil Paşa Ve Sabahattin Sahneye Çıkıyor	112

XI. BABİÂLİ BASKINI

Kukla Hükümetten İngilizlerin Bekledikleri	117
Almanların Telaşu	119
Milliyetçilerin Direnişu	121

XII. İKİNCİ "31 MART" DENEMESİ

"Şeriat ve İngiliz Askeri İsteriz"	125
Fitz Maurice ve Tyrell Sahnede	127

XIII. TÜRKİYE'DE 31 MART'IN KAYNAKLARI KURUTULAMADI

Enver Paşa-Rusya Pazarlığı	135
İngilizci Muhalefetin İhanet Projeleri	138
Lloyd George, Dürrizade'den Fetva İstiyor	140
Üçüncü 31 Mart Denemesi	142
İnönü "Yanıldım" Diyor	143
Sonuç	145

BELGELER

Belge: I	149
Belge: II	163
Belge: III	167

SUNUŞ

Kaynak Yayınları, yaklaşık 40 yıl aradan sonra yeniden Doğan Avcioğlu'nun *31 Mart'ta Yabancı Parmağı* adlı kitabını okurlarla buluşturuyor.

Bu kitabın önemi, yalnızca Doğan Avcioğlu gibi önemli bir tarihçi ve düşün adamımızın, 31 Mart 1909 gerici ayaklanmasını yalnızca tarihsel kanıtlarıyla ortaya koymasında ve şeriatçılarının o gün emperyalizmle nasıl işbirliği yaptıklarını bire bir anlatmasında değildir; aynı zamanda o gün yazılanların bugün içinde bulunduğumuz süreci de mükemmel bir şekilde tarif etmesindedir.

Avcioğlu, kitaba o gün yazdığı sunuşunda, 60'lı yıllardaki şeriatçı kalkışmalardan, yeşil bayraklı gösterilerden örnekler vererek şeriatçı kuvvetlerin emperyalizmle maddi ve manevi işbirliğine dikkat çekmekte ve onların ülkemizin en ücra köşesine kadar nasıl yayıldıklarını ve her tarafa dal budak salarak, devleti adım adım ele geçirdiklerini ayrıntısıyla anlatmaktadır. Nitekim önce 1969'daki ünlü Kanlı Pazar baskını, 1978 Maraş ve en sonunda da 1993'teki yürek yakan Sivas Katliamı bu şeriatçı saldırıların ne kadar tehlikeli bir boyuta vardığını süreç içerisinde gösteren olgulardır.

Avcıoğlu bugün yaşamıyor, ama kitabında, şeriatçı kuvvetlerin Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren nasıl emperyalizmle işbirliği içinde günlük hayatımızı tehdit ettiklerini bire bir örneklerle açıklamakta ve böylece okura, içinde bulunduğumuz gericileşme sürecinin de bir panoramasını çizmektedir. Kitabı okuduğumuzda görürüz ki, şeriatçı kuvvetlerin bugün geldikleri aşama, geçmişte bizzat iktidar koltuklarında oturan emperyalizm ve onların işbirlikçisi gerici hükümetlerin desteği sayesinde mümkün hale gelmiştir.

Geçmişte şeriatçı güçler, emperyalizmden, Arap şeyhlerinden ve iktidar koltuğuna oturanlardan destek alırlardı. Bu desteğin en somut halini ise AKP'nin iktidara gelişinde bizzat gördük. Bunu Cengiz Çandar da, 24 Ekim 2013 tarihinde *Radikal*'deki köşesinde açıktan yazdı. Çandar söz konusu yazısında mealen AKP hükümetine "oturun oturduğunuz yerde, ABD'nin kuyruğundan ayrılmayın, onların sizi nasıl iktidara getirdiklerinin bizzat yakından tanığıyım" diyor.

Eskiden emperyalizmle şeriatçı güçlerin işbirliğinin kaçınılmazlığını herkes bilirdi. Bu bilinç ne yazık ki son on yılda çok bularıldı. Küreselleşme furyası ülkemizde, hem "yetmez, ama evetçileri" hem de "bize ne emperyalizmden, önemli olan vesayetten kurtulmaktır" düşüncesindeki gafilleri yarattı. Bilinçler emperyalizm konusunda bulanınca, şeriatçı güçlerle ittifak etmek de kolay oluyor.

Ama çok şükür ki artık Gezi direnişiyile başlayan bir Haziran Ayaklanması var. "Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak." 31 Mart gerici ayaklanmasının merkezi karargâhı olan Topçu Kışlası, Tayyip'ler tarafından yeniden inşa edilmek isteniyordu. Bu dayatmanın karşılığı, hemen Haziran Ayaklanması'yla verildi. Türk halkı şimdi 29 Ekim 2013'ten itibaren ikinci raunda geçecek ve AKP iktidarının şahsında bütün şeriatçı kuvvetleri iktidar mevzilerinden

alaşağı edecektir. Kitabın antiemperyalist gclere katkı sağlayacağını umuyoruz.

31 Mart'ta Yabancı Parmağı kitabını yayımlarken Doğan Avcıoğlu'nu da büyük bir saygıyla anıyoruz.

Kaynak Yayınları

ÖNSÖZ

Doğan Avcıoğlu 27 Mayıs sonrası 60'lı yılların siyaset yıldızıydı. Onu yıldız yapan eylemlerine bakalım.

Doğan Avcıoğlu, 20 Aralık 1961'de *Yön* dergisini çıkarmaya başladı. Bu, haftalık bir siyaset ve düşün dergisiydi. Haberler, makaleler çoğunlukla siyasetle ilgiliydi, ama az da olsa sanatla ilgili gelişmelere de yer veriliyordu. *Yön*'ün ilk sayısında, pek çok aydının imzaladığı ve imzalayacağı, aydın kamuoyunda büyük heyecan uyandıran *Yön* bildirisi yer alıyordu. Uzunca (6 sayfa) bir metindi bu. Kısaca, Türkiye'nin kalkınmasını sağlamak için üretimin artırılması gerektiğini vurguluyordu. Üretim artışı, belirli bir kalkınma felsefesi sayesinde elde edilecekti. Bildiri, bunu kapsamlı planlama ve köklü reformlar içeren bir devletçilik siyaseti olarak tanımlıyordu. Bu yoldan toplumsal kalkınma da elde edilecekti. Söz konusu devletçiliğin, CHP'nin Altı Ok'undan biri olan devletçilikle bir bağlantısı olduğuna dair herhangi bir işaret yoktu.

Olmayınca, burada sosyalizmin ima edilmekte olduğu düşünüldü. Uyanan heyecan, büyük ölçüde de bundan kaynaklanıyordu. Çünkü en az 1945'ten beri Türkiye'de komünizm, sosyalizm

aleyhinde sert bir terör estirilmiş, Ceza Kanunu'nun 141. ve 142. maddelerinde, komünizm propagandası en az 7,5 yıl hapisle (15'e değin çıkabiliyordu) cezalandırılmıştı. Türkiye'de pek çok anlı şanlı savcı, yargıç ve bilirkişi de önlerine getirilen birçok olayda komünizm propagandası bulmakta hiç de zorluk çekmiyorlardı. Bu terör, o dereceyi bulmuştu ki, ülkenin en büyük şairi Nâzım Hikmet "komünisttir" diye "yok-şair", şiirleri de "yok-şiir" olmuştu. Kırk yıllık Rus salatası, Amerikan salatası olmuştu (Amerikalı-ları şaşırtacak biçimde).

Nitekim Türkiye İşçi Partisi de 1964'te hazırladığı programında 141-142 korkusundan sosyalistim diyememiş, "emekten yana planlı devletçi" olduğunu söylemişti.

1964'te, Avcıoğlu müthiş bir şey yaptı. Yön'de Nâzım Hikmet'in "Vatan" adlı şiirini yayımladı. Bu cürete herkesin dudağı uçukladı. Türkler, en büyük şairlerini yeniden keşfediyorlardı. Yavaş yavaş Nâzım'ın bütün şiirleri, bunlarla birlikte sosyalizmin ana yapıtları ortaya çıkmaya başladı. Bunun, 1940-1960 istibdadına göre büyük bir özgürleşme süreci olduğu kesindir ve bu yolu açmakta, Avcıoğlu çok önemli bir rol oynamıştır.

Avcıoğlu'nun sosyalist olduğu açıktır. Sosyalist Kültür Derneği'nin kurucularından olması bunun göstergesidir. Avcıoğlu, önceleri TİP'i destekledi. Mehmet Ali Aybar'ın önderliğindeki partinin seçimlerde çok başarılı olması bekleniyordu. Başında karizmatik bir önder, işçilere, köylülere bütün dar gelirlilere gürül gürül hitap eden bir parti ilk kez sahneye çıkıyordu. 1965 seçimleri yaklaşırken CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, oyları kaptıracağız telaşıyla hiç söylemeyeceği bir şey söyledi, "Ortanın solundayız" dedi. Fakat baraj olmamasına karşın ve nispi temsilin en adaletli biçimi uygulandığı halde, o seçimlerde TİP ancak yüzde 3 oy alabildi. CHP de her zamanki gibi döküldü. Bu gelişmeler (sosyalizmin, hatta CHP'nin seçim yoluyla iktidar olmasının hayal oldu-

ğunun ortaya çıkması) karşısında Avcıoğlu, dergisini kapattı, oturup *Türkiye'nin Düzeni*'ni yazdı (1969). Bu kitap bir "fenomen"di. İçinde Osmanlı iktisat tarihi, Mısır, Cezayir, Sovyetler'in kalkınma öyküleri, Türközel kesiminin iki yolsuzluk dosyası... Yok, yoktu... Çok kalın ve çok da kolay olmayan bir kitap olmasına karşın, peynir ekmek gibi satıldı.

Türkiye'nin Düzeni hazırlığından sonra, Avcıoğlu'nun çıkardığı ikinci derginin adı *Devrim* idi. Devrim olmasa da darbe geldi. Fakat bu darbe sol değil, sağ darbe olarak gerçekleşti (12 Mart 1971 Darbesi). Bu yeni hayal kırıklığından sonra Avcıoğlu, ne yazık ki kısa olan ömrünün gerisinde kendini tarih çalışmalarına verdi; *Türklerin Tarihi* bu çalışmanın ürünüydü.

Parlak bir zekâ olan Avcıoğlu, *Yön* dergisiyle, *Yön* bildirisiyle, yıllar sonra ilk kez Nâzım'ın bir şiirini basmakla ve tabii incelemeleriyle düşün ve siyaset yaşamımıza son derece önemli katkılarda bulunmuştur. Elinizdeki kitap da bunlardan biridir. Ben, kendisine o sırada henüz yayımlanmamış olan 31 Mart konusundaki doktora tezimi vererek ve bu konuyu tartışarak çalışmasına yardımcı oldum.

Bu vesileyle, o dönem ilerici aydınlarının düşüncesindeki bir yanlışlığa işaret etmek uygun olur: O devirde birçokları, Atatürk Devrimi'nin olmuş bitmiş, başarılı bir hareket olduğu düşüncesindeydiler. Türkiye, ileriye doğru bir hamle yapacaksa, bu, sosyalizm olacaktı. Atatürkçülük de henüz bir ideoloji haline gelmemişti. Hatta kimileri Atatürk Devrimi'ni "gardrop devrimi", "üstyapı devrimi" diye küçümsemeye çalışıp devrimden bile saymazlardı. *Yön* bildirisinin Atatürk Devrimi'ne değinmemesi, sanırım bu yanlış değerlendirmenin bir sonucudur.

Oysa zamanla, 1980'lerde anlaşıldı ki, Türkiye'nin temel çelişkisi çağcıl Atatürk Devrimi ile ortaçağcıl karşıdevrim arasındaymış. Her seçimde karşıdevrimin yeniden iktidara gelmesi, Türki-

ye'nin ortaçağdan -şeyhlik ve ağalık düzeninden-, feodalizmden kurtulamadığını, Atatürk Devrimi'nin hedefine henüz ulaşamamış olduğunu gösteriyordu. İnönü'nün Sovyet tehdidi karşısında paniğe kapılarak 1945'te çok partili düzeni başlatmakla erken davranmış olduğu bugün iyice ortaya çıkmış bulunmaktadır. Solun seçimle iktidar olamayacağı sonucuna ilk ulaşanlardan biri Avcıoğlu idi. Daha sonra Atatürkçülük ideolojiye dönüştü, Muammer Aksoy ve arkadaşları tarafından 1989'da Atatürkçü Düşünce Derneği olarak örgütlendi. CHP'nin ise -seçimlerde Atatürkçülerin oyunu almakla birlikte- ne ölçüde Atatürkçü olduğu da belirsizdi. Hatta sonraları "Altı Ok" amblemine karşın yabancı bir ideolojiyi, sosyal demokrasiyi benimsemeye kalkıştı. Sanırım hâlâ oralarda dolaşan CHP'liler var. Oysa CHP'nin örgütlediği Cumhuriyet Mitingleri, Gezi Direnişi Atatürkçülerin büyük gücünü göstermiştir. Yineleyelim, Türkiye'deki temel çelişki Atatürk Devrimi ile karşıdevrim arasındadır. Çünkü ne yazık ki Türkiye, genel seçim sonuçlarının apaçık gösterdiği üzere, henüz ortaçağ defterini kapatamamıştır. O defter kapanmadıkça komünizm, sosyalizm, sosyal demokrasi gibi öğretiler Türkiye'de ütopyik (ütopyaya ait) olacaktır. Sözlük ütopyayı "gerçekleştirilmesi olanaksız tasarı ya da düşünce" diye tanımlıyor.

1980'lerde Atatürkçü ideolojinin ortaya çıkmasında Doğan Avcıoğlu'nun oynamış olduğu önemli roller unutulamaz. 1908'de, büyük gecikmeyle de olsa Türkiye milli demokratik devrimini gerçekleştirdi. Devrimin yılı dolmadan, emperyalizmin desteklediği karşıdevrim, 31 Mart darbesini tezgâhladı. Fakat sonuç başarısızdı. Karşıdevrim ve emperyalizm, ondan sonra hep fırsat kolladılar.

1. Dünya Savaşı sonundaki yenilgi, devrimin örgütü olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin siyaset sahnesinden çekilmesine yol açtı. Karşıdevrimin temsilcisi Vahdettin, bu durumdan yararlanarak meşrutiyeti rafa kaldırmaya, mutlakıyeti geri getirme işine

girişti. Bu sırada işgaller başlamıştı. Buna karşı Müdafaa-i Hukuk Hareketi ve onun silahlı kolu Kuvayı Milliye direniyordu. Vahdettin, Müdafaa-i Hukuk'un meşrutiyetçi olduğunu görünce (Erzurum ve Sivas kongrelerinin seçim talebi), buna karşı içsavaşı başlattı. Müdafaa-i Hukuk, aynı zamanda o sırada sürmekte olan Yunan-Fransız-Ermeni istilasına karşı koyan güç olduğuna göre, ona içsavaş ilan etmek, Vahdettin ve karşıdevrimi kendiliğinden vatan haini konumuna düşürüyordu. Demek ki iktidar mücadelesinde karşıdevrim, gerektiğinde vatana ihaneti de göze alabiliyordu ve alabilecekti de. Ne yazık ki Türkiye'deki karşıdevrimin böyle korkunç bir ahlak kusuru var.

Sina Akşin
Ağustos 2013, Gölköy

I. BÖLÜM

DERVİŞ VAHDETÎ
BİR İNGİLİZ KUKLASIYDI...

Petrol Şeriatçılığı

Atatürk'ün laik Türkiye'sinde, bugün dahi "Yeşil Bayrak" açılmakta, "Şeriat Devleti isteriz!" homurtuları yükselmektedir. Deriş Vahdetî geleneğini sürdüren bir gazetenin, mahkûm olunca Suudi Arabistan'a sığınan Başyazarı, "Halk hâkimiyeti" yerine "Allah hâkimiyeti"ne dayanan bu "en müstakar ve müreffeh" Müslüman ülkeye övgüler düzmektedir.¹

Kimdir bu şeriat devleti isteyenler? Yakın tarihimize bakınca şeriat isteğiyle ortaya çıkan bütün hareketlerin gerisinde, emperyalizmin çirkin yüzü sırtılmaktadır. Mekke Şerifi Emir Hüseyin, gâvurlukla suçladığı Türk devletine karşı, 1916 yılında şeriat adına ayaklanmıştı. İngiliz belgelerinden öğrenmekteyiz ki, Mekke Şerifi Hüseyin, İngiliz emperyalizminin kiralık adamıdır. İngiliz Hükümeti, şeriatın emperyalizm hizmetinde kullanılması için, Emir Hüseyin'e 1915-1920 yılları arasında, her ay 200 bin altın sterlin ödemiştir. Bu ücretli şeriatçı ve oğlu Faysal, Siyonistlerin Filis-

1 *Bugün*, 11 Nisan 1969.

tin'de yerleşmesinde de önemli bir rol oynamıştır. Tel Aviv'deki Weizman Enstitüsü arşivlerine göre Şerif Hüseyin ve oğlu Faysal, Siyonistlerle temas ederek Yahudilerin, Filistin üzerinde hakları olduğunu kabul etmişlerdir. 1918'de, Waida'da, Weizman'la görüşen Faysal, Siyonistlerin Filistin'e yerleşmelerinin onlara yararlı olacağını söylemiş ve Türklere karşı, Yahudilerle anlaşma halinde hareket edilmesini istemiştir.² Şerif Hüseyin, şeriat adına Halife ve Sultan'a karşı ayaklanırken bütün Müslümanlara seslenen bildirimlerinde İngiltere ve Fransa'nın övgülerini yapmakta kusur etmemiştir. Şerif "İngiltere ve Fransa'nın yaptığı iyilikleri görmemek için, bütün tarihin reddi gerekir" buyurmuş ve Fransa'dan borç para aldıkları halde, Almanlara yaklaşan nankör İttihat ve Terakki liderlerini sadakat ve şeref yoksunluğuyla suçlamıştır. Kutsal şehirlerin koruyucusu olan bu kişi, İttihatçıların İngiliz dostluğundan ayrılmalarını, şeriat adına giriştiği ayaklanmanın baş nedenlerinden biri olarak Müslümanlara ilan edebilmiştir.

Kurtuluş Savaşı yıllarında da Hürriyet ve İtilaf Partisi ile Saray, şeriatı, İngilizlerin hizmetinde kullanmıştır. Lloyd George'un ısrarı üzerinedir ki, Şeyhülislam Dürrizade, Mustafa Kemal ve arkadaşlarının "Katli vaciptir" fetvasını vermiştir.

Cumhuriyet yıllarına gelelim. Atatürk yönetimine, şeriat adına el kaldıran Şeyh Said'in iplerinin İngilizlerin elinde olduğu, belgeleriyle ispatlanmıştır.

Bugün de Türkiye'deki şeriatçı akımların belli başlı kaynağını teşkil eden Suudi Arabistan'ın durumu "şeriat devleti" özelemlerinin gerisinde nelerin yattığını göstermek için yeterlidir. Bu şeriat devleti içinde gerçek devlet, Aramco'dur (Arabian American Oil Company). Şeriat devleti bütçesinin yüzde 80'ini karşılayan Aramco'nun, gizli polisi dahi vardır. Bu gizli polis, Müslüman Kral Faysal adına, yabancı ideolojilerle ve en başta "Solculukla"

2 Prof. Şükrü Esmer, *Ulus*, 10 Mart 1969.

mücadele etmekte ve bu kutsal mücadelesini, şeriatı dayanarak yürütmektedir.

Suudi Arabistan'dan beslenen bizdeki gericilerin, büründükleri yeşil şal sıyrılinca petrol ve dolardan başka Allah tanımayan Aramco tipi bir Amerikan şeriatçılığının gözler önüne serileceğinden şüphe edilmemelidir. Nitekim *Cumhuriyet* gazetesi, İçişleri Bakanlığı ile ulusal güvenlik örgütlerine gelen bilgilere dayanarak yayımladığı bir haberde, şeriat devletleri kurmayı amaç edinen Râbitat-ül-Âlem-ül-İslâm'ın (Ekteki belge II'ye bakınız) 500 milyon liralık dev bütçesinin, Aramco tarafından karşılandığını açıklamıştır. Habere göre "Türkiye'de bir İslam Devleti kurulması yolundaki hareketin yakında başlayacağını" ilan eden *Bugün* gazetesi Başyazarı, Suudi Arabistan'da Râbitat-ül-Âlem-ül-İslâm tarafından beslenmektedir. Bu şeriatçı kuruluş, rahatça çalışabilsin diye, Başyazarın altına son model siyah bir otomobil çekmiştir. Başyazar, Aramco hakkında yazılar yazarak ve şeriat devleti Suudi Arabistan'ı, şeriatçı Kral Faysal'ı göklere çıkartarak bu borcunu ödemektedir.

Türkiye'nin Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Yaşar Tunagür de dahil, birçok resmi görevli din adamları ile şeriat tüccarları, dolar ve petrol kokan Râbitat-ül-Âlem-ül-İslâm'ın toplantılarına katılmakta ve davetlerinden yararlanmaktadır.³ Eski DP milletvekili Ahmet Gürkan'ın açıkladığına göre, Fethi Tevetoğlu ve Haç reklamcısı Şevki Güler gibi AP'li parlamenterler de bu petrolcü teşekkülün toplantısında bulunmuşlardır. Gürkan, kanunlarımıza göre katılımı suç teşkil eden bu toplantıya, Süleyman Demirel'in tasvibiyle gittiğini söylemiştir.⁴

3 *Cumhuriyet*, 1 Mayıs 1969.

4 *Yeni Gazete*, 4 Mayıs 1969. Ahmet Gürkan, teşekkül kralın akrabası milyarder Şeyh Surur Şabban, Başımam Ali Şeyhi, *Hilâl* dergisi sahibi Seyit Salih Özcan (Türk) ve 27 şeyh tarafından kurulmuştur.

Bu şeriatçılar, bir yandan İslam devleti isterlerken öte yandan Amerika ve yabancı sermaye savunuculuğu yapmaktadırlar. Komünizmle mücadele dernekleri, şeriatçı akımın bir yan örgütüdür. Akımın elebaşlarından olan bugünkü Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Yaşar Tunagür ile ilgili bir belge, bunu açıkça göstermektedir. İçişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Yusuf Danışman'ın imzasıyla 12/8/1965 tarih ve 7807 sayıyla Devlet Bakanı'na gönderilen belgede şunlar yazılıdır:

"İzmir gezici vaizi Yaşar Tunagür'ün, Cumhuriyet, Atatürk ilkeleri ve 27 Mayıs İnkılabı aleyhtarlığı ve gericilik aşladığı, milli birlik ve beraberliği bozduğu, İmam-Hatip ve Kur'an kursu öğrencilerini, Komünizmle Mücadele Derneği ve Türkocağı'na üye kayıtlarını yaptırmaya ve bu derneklerin bilumum toplantılarına katılmaya zorladığı, bu zümrenin, önümüzdeki milletvekilleri seçimlerinde din istismarı yoluyla partiler propagandalarında direkt ve endirekt rol oynayacakları anlaşılmaktadır."⁵

1965'te, Amerikancı bir iktidar sağlanmasındaki hizmetinden dolayı olacak ki, Yaşar Tunagür, Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığına getirilmiştir. Devlet güvenlik servislerinin resmi raporuna göre, Tunagür, Demirel'e yakın çevrelerle dostluk kurmuştur. Başbakanın kardeşi, ünlü kapitalistlerden Hacı Ali Demirel'in özel arabasında gezmekte, Nazmiye Demirel'e ait bir apartman katında yaşamaktadır. Odalar Birliği eski genel sekreteri, Planlama Teşkilatı Yabancı Sermaye Teknik Müdürü, TPAO Genel Müdürü, Planlama Teşkilatı Müsteşarı ve Mobil Şirketi müdürü, Tunagür'ü desteklemektedir.⁶

Demek ki, kaynakları Aramco ve Mobil şirketlerine kadar uzanan bir şeriatçı akım, devlet teşekküllerine de sızmakta ve tutuculuğun hizmetinde ciddi bir tehdit olarak gelişmektedir. Nitekim

5 *Cumhuriyet*, 12 Mayıs 1969.

6 *Cumhuriyet*, 12 Mayıs 1969.

İnönü de son gelişmeler üzerine, Meclis'te yaptığı konuşmada, irtica hareketinin gerisindeki yabancı parmağa dikkati çekmiştir:

"Bazı din görevlileri, millete, anayasaya ve anayasa müesseselerine meydan okurcasına, devlet yönetimine el koyma tasavvurlarını gerçekleştirme teşebbüsüne açıktan geçmişlerdir. Bu teşebbüsün ardında bazı yabancı siyaset ve iş çevrelerinin bulunduğu yolundaki haberler, meselenin vahametini büsbütün artırmaktadır."⁷

Gerçekten, İmran Öktem'in cenazesinde çıkan olaylar, Aramco'nun ve Morrisoncuların beslediği, iktidar partisinin kol kanat gerdiği şeriatçı güçlerin, Türkiye'de cüretlerini gittikçe artırdıklarını ortaya koymuştur. O kadar ki, yeni bir 31 Mart olayından söz edilmektedir.

Önce İngiltere, Sonra Şeriat

Tarihimizde yankısı çok büyük olan 31 Mart (13 Nisan 1909) irtica olayında da Derviş Vahdetîlerin ve Melanzade Rifatların iplerini elinde tutan gerçek güç, emperyalizmdir. O günlerin lider emperyalist devleti İngiltere'nin Kıbrıs'ta yetiştirdiği Derviş Vahdetî'nin, 31 Mart öncesi, *Volkan*'da yazdıklarının dikkatli bir incelenmesi dahi, 31 Mart şeriatçılığının rengini göstermektedir: 15 Aralık 1908 tarihli *Volkan*, İngilizlerin adem-i merkezîyetçiliği sayesinde, Kıbrıs'ın "Küçük bir İsviçre" haline geldiğini ileri sürmektedir. 8 Nisan 1909 tarihli *Volkan* "İngiliz Hükümeti'nden, kuvvetli, mütefennin, her surette müterakki, hamî-i insaniyet bir hükümetin mevcudiyetini hâlâ mutasavver mi?" diyerek bugünkü şeriatçılarımızın Amerikan dalkavukluğunu hatırlatır biçimde, hamî-i insaniyet efendi devletin propagandasını yapmaktadır.

Bütün Müslümanları şeriat bayrağı altında birleştirme iddiasında bulunan Vahdetî, İngiliz efendilerinin, Abdülhamit tipi şe-

7 *Ulus*, 7 Mayıs 1969.

riatçılık ve Panislamizm'den, Hindistan ve Mısır Müslümanlarını ayaklandırır endişesiyle, bir ara fena halde ürktüklerini bilmektedir. Bu nedenle Vahdetî'nin "İttihad-ı Muhammedî"si, sınırlı bir Panislamizm hareketidir. Hatta Vahdetî, İngiltere'nin dostu olduğu için Rusya'yı da korumakta ve Rusya Müslümanlarını İttihad-ı Muhammedî egemenliği dışında tutmaktadır. Nitekim 21 Şubat 1909 tarihli *Volkan*'da, İngiliz yetiştirmesi, şeriatçı Vahdetî, bir yandan dünya Müslümanları ile dayanışma kuracağını ileri sürerken öte yandan İngiliz ve Rus İmparatorlukları içinde bulunan Müslümanları, bu yüksek İslami dayanışmanın dışında bırakmakta, Çar'a ve İngiliz Kralın'a Müslümanlar üzerindeki egemenliklerine dokunulmayacağı hususunda teminat verme ihtiyacını duymaktadır. Emperyalizm uşaklığı, İslam'dan önde gelmektedir.

Şeriatçı *Volkan* gazetesi ile İttihad-ı Muhammedî derneğinin yöneticisi Derviş Vahdetî'ye göre, Rus Çarı ve İngiliz Kralı, İslam'ın dostlarıdır. Peki ya, düşman kimdir? Düşman, İngiliz dostluğuna inandığı halde, milliyetçi eğilimlerle İngiliz politikasına az çok karşı çıkan İttihat ve Terakki'dir. Nitekim *Volkan* "Sadrazam Kâmil Paşa'nın Mevkii" adlı, 12 Ocak 1909 tarihli yazısında, İttihat ve Terakki'yi, İngiliz belgelerinde "Çılgınlık derecesinde İngiliz taraflısıdır" diye tanıtilen Sadrazam Kâmil Paşa'ya aleyhtarlık ediyor diye suçlamaktadır. *Volkan*'a göre, İttihat ve Terakki açıkça İngiliz düşmanlığı yapmaktan korkmakta, fakat Kâmil Paşa'ya karşı cephe almakla aslında İngiltere'ye karşı düşmanlık etmektedir.⁸

İşte 31 Mart olayının başkahramanı Derviş Vahdetî dahi, günümüzün Amerikan şeriatçılara benzer biçimde, koyu bir İngiliz şeriatçısıdır. Ve 31 Mart yobazları, önlerine çıkan ilerici subayları şehit ettikleri halde, Hıristiyan "kâfirler"e karşı davranışlarında son derece "gentlemen"dirler. Yobazlar, 31 Mart günü yollarda

8 Bütün bu konularda, değerli araştırmacı Sina Akşin'in *31 Mart Ayaklanması ve Ona Yol Açan Olaylar* adlı henüz yayımlanmamış incelemede geniş bilgi vardır.

rastladıkları Hıristiyanlara korkmamaları için teminat vermişler, yabancı elçiliklerin kapılarına da nöbetçiler dikmişlerdir.

Ne yazık ki, 31 Mart irtica olayı, İngilizcilikleri, şeriatçılıklarından çok önce gelen din sömürücülerinin eseri olduğu halde, bu nokta üzerinde şimdiye kadar pek az durulmuştur. 31 Mart konusunda pek çok inceleme yayımlanmış, fakat genellikle irtica olayı, bir avuç yobazın ve "alaylı" askerin marifeti sayılmıştır. Bu zavallı kuklaların iplerinin kimin elinde bulunduğu unutulmuştur. Bu unutkanlıkta, büyük devletlerle ipler kopar diye "zülf-i yare" dokunmaktan çekinen İttihatçıların tutumu, bir ölçüde rol oynamıştır. İttihatçılar, 31 Mart olayında, ünlü İntelligence Service'e mensup İngiltere Sefareti Baştercümanı Fitz Maurice ile onun hizmetindeki yerli işbirlikçilerin marifetlerini tespit etmişler, ama bu konuyu kurcalamaktan kaçınmışlardır. 31 Mart konusunda yeni bir inceleme yayımlayan Ecvet Güresin'in deyimiyle:

"Volkancıların arkasında dış ülkelerin gizli teşekküllerinin parmağı olduğuna şüphe yoktur. Nitekim bu şüphe, duruşmalar sırasında kuvvetlenmiş, fakat İttihatçılar, Mahmut Şevket Paşa, Düvel-i Muazzama ile arayı bozmamak için soruşturmaya izin vermemiştir."⁹

İşin dikkat çekici bir yanı, aradan uzun bir süre geçtikten sonra yayımlanan İngiliz resmi belgelerinde, 31 Mart ile ilgili pek az belge bulunmasıdır. *Foreign Office* ile İstanbul'daki temsilcileri arasındaki yazışmalar, 31 Mart günlerinde, ilginç sayılabilecek bir azalma göstermektedir.¹⁰

9 Ecvet Güresin, *31 Mart isyanı*, Habora Kitabevi, İstanbul, 1969, s.85.

10 Sina Akşin, yayımlanan yazışmalardaki bu dikkat çekici azalışın, İngilizlerin 31 Mart'ta oynadıkları rolü örtbas etme çabalarına bağlı olabileceğini ileri sürmektedir. Bu nedenle İngiltere, 31 Mart ile ilgili birçok belgeyi yayımlamaktan kaçınmıştır. Akşin'e göre, bazı yabancı araştırmacılar da bu konuyu paylaşmaktadır.

Bu durum 31 Mart olayının gerisinde yatan ve esasen gizli servisler eliyle yürütölen emperyalist oyunları tam bir kesinlikle ortaya koymayı güçleştirmektedir. İrtica olayını gerçek boyutlarıyla ortaya koymak yine de mümkündür. Bunun için her şeyden önce, Türkiye'de cirit oynatan emperyalist çıkarların tespiti gerekir.

II. BÖLÜM

**ABDÜLHAMİT'İN
İSLAMCILIĞI**

Fuat Paşa'nın Yabancı Muştası

Tanzimat ile birlikte açık pazar haline gelen Türkiye'de, büyük devletler sefaretlerinin ve en başta İngiliz Büyükelçisi Lord Stratford Canning'in saltanatı kurulmuştur. "Sultan demek, Lord Stratford demektir" konusu yaygınlaşmış ve Lord'a "Sultanların Sultanı" adı takılmıştır. *Lord Stratford'un Türkiye Hatıraları* adlı kitapta, "Canning'in yardımıyla kabul edilmiş yasaları uygulayan paşalar, tepetaklak olurlardı" denilmektedir. Yine aynı kitapta, Canning'in Babiâli'deki nüfuzu şöyle anlatılmaktadır:

"Büyükelçinin kendilerini ziyaret edeceğini öğrenen Nazırlar, girecek delik arıyorlardı. Reşit Paşa hariç, Büyükelçinin karşısında yılgınlığa kapılmayan kimse yoktu. Öbür devlet elçileriyle görüşme yapıldığı zaman, oyalama, kaytarma çareleri pekâlâ yürüyordu, ama Canning Babiâli'de boy gösterdiği zaman memurları bir korkudur alıyordu. Veziriazam bile acele toparlanıp arzularını söylemek üzere bu azılı İngiliz'in yanına koşuyordu."¹

1 Stanley Lane Poole, *Lord Stratford'un Türkiye Hatıraları*, çev. Can Yücel, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1959, s.99-102.

Reşit Paşa'nın da "Sultanların Sultanı" Canning'e celadet gösterdiği sanılmamalıdır. "Büyük" sıfatına layık görülen Reşit Paşa, kariyerini, velinimetini saydığı İngiliz büyükelçisine bağlamıştır. Canning, 1853'te karısına yazdığı bir mektupta "Osmanlı Hükümeti apansız değişiverdi. Reşit ile Sadrazam azledildi. O saat padişaha çıktım, yeniden vazifeleri başına getirildiler" buyurmaktadır. Yine aynı kitapta, Hariciye Nazırı Reşit Paşa'nın, gözlerinden yaşlar akarak büyükelçinin elini öptüğü yazılıdır.² Tanzimat Paşaları, bu haysiyet kırıcı durumu kabullenmişlerdir. Fransızlara yakınlığıyla tanınan Ali Paşa, Londra Elçimiz Müzürüs Paşa'ya yazdığı bir mektupta, Türkiye'de gerçek kudretin, sefaretlere ve konsolosluklara kaydığını şöyle itiraf etmektedir: "Görevini yaparken konsolosların hoşuna gitmemek bedbahtlığında bulunan bir vali mahvolmuş demektir. Vükela-yı devlet de aynı durumdadır. Vükelasını azil ve nasbenden padişah değildir."³ Nüktedan Fuat Paşa ise bu durumu filozofça kabullenmektedir. "Bir devlette iki kuvvet olur, biri yukarıdan, biri aşağıdan gelir. Bizim memlekette yukarıdan gelen kuvvet cümlemizi eziyor. Aşağıdan ise bir kuvvet hasıl etmeye imkân yoktur. Bunun için pabuççu muştası gibi, yerden bir kuvvet kullanmaya muhtacız. O kuvvetler de sefaretlerdir."

Oysa çok yakın bir geçmişte, sefirlerden medet ummak şöyle dursun, sefirlerin müdahalesi, en sert tepkiyle karşılanmaktaydı. Nitekim, Fransa ile dostluk günlerinde, Fransız Büyükelçisi, Babiâli'den Cezzar Ahmet Paşa'nın cezalandırılmasını bir yazı ile isteyince durumdan haberdar edilen III. Selim şu karşılığı vermişti: "Hayâ etmeden, elçi bu takriri nice verebilirmiş? Bu devleti tahkir değil mi? Bir devlette iki devlet olabilir mi? Edepsiz kâfire iyi bir cevap veresiz."

2 Lord Stratford'un Türkiye Hatıraları, s.190, 196.

3 Cemil Bilsel, Harici Siyaset, Tanzimat, 1940, s.691.

Ne var ki, Tanzimat Batıcılığıyla birlikte, bu tutum son bulmuş, padişahlar ve vezirler, elçilerin gözleri içine bakar olmuşlardır. Mesela Abdülhamit, Sultan Murat'ın hastalığı üzerine, yeni bir padişah aranınca İngiltere'nin hoşuna gitmek gerektiğini hesaba katmıştır. Bir İngiliz yazarına göre Sultan adayı Abdülhamit, Büyükelçi'ye nakledileceğini bilerek işadamı dostu Mr. Thomson'a "Mümkün olduğu kadar her hususta, İngiltere Hükümeti'nin fikir ve telkinleriyle hareket etmek" niyetini açıklamıştır.⁴ Nitekim o tarihlerdeki İngiliz Büyükelçisi Elliot ile Disraeli "Genç Sultan'ın güzel ümitler verdiğini" belirtmişlerdir. Abdülhamit'in İngilizlere yakın Mithat Paşa'dan kolayca kurtulmasında, Paşa'dan daha çok İngilizci görünmesinin bir payı olsa gerektir.

İngilizlerle balayı, Rus-İngiliz rekabeti devam ettiği müddetçe sürüp gitmiştir. İngiltere, Kıbrıs ve Mısır gibi hediyeler almak pahasına, Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü, Rusya'ya karşı az çok korumuştur. Fakat bu arada, İngiltere'nin dünya imparatorluğunu tehdit eden Alman emperyalizmi güçlenmiştir. Bu yeni ve büyük tehdit, İngiltere'yi, Osmanlı İmparatorluğu'na karşı olan geleneksel politikasını değiştirmeye ve Rusya'ya yaklaşmaya itmiştir. Artık İngiltere, Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasını istemekte ve en büyük payı alma peşinde koşmaktadır. Ortadoğu'da Arapları, Doğu Anadolu'da Ermenileri kıskırtmakta, ufak Balkan devletlerini, Osmanlılar aleyhine kullanmaktadır.

Alman Şeriatçılığı

Alman emperyalizmi ise eski emperyalist ülkeler dünyayı daha önce paylaştıklarından, genişleme çabasında, Anadolu ve Mezopotamya'ya doğru yönelmiştir. Alman emperyalizminin iştahları,

⁴ Joan Haslip, *Bilinmeyen Taraflarıyla Abdülhamit*, çev. Nusret Kuruoğlu, Toker Matbaası, İstanbul, 1964, s.95.

Hindistan ve Mısır'a kadar uzanmaktadır. Türkiye üzerinde şiddetli İngiliz-Alman mücadelesine yol açan Bağdat hattı, Alman emperyalizminin dayanaklarından biri olarak planlanmıştır.

Alman emperyalizminin ideologları, bu emellerini çeşitli yazılarında açıkça belirtmişlerdir. Nitekim Alays Sprenger, 1886 yılında şunları yazmaktadır:

"Şark, yeryüzünde yükselmek isteyen milletlerin henüz ellerine geçiremedikleri tek arazi parçasıdır. Halbuki şark, sömürgecilik için en güzel alandır. Eğer Almanya, Rus Kazakları el atmadan önce, burayı ele geçirme fırsatını kaçırmazsa dünyanın paylaşılmamış en güzel parçasını almış olacaktır. Gerçekten Şark'ın sömürgeleştirilmesi, Alman halkının bütün sınıf ve tabakalarına yarar sağlayacaktır."⁵

1898'de, Alman Pancermen Topluluğu "Türkiye'nin Mirası Üzerinde Almanya'nın Hakları" adını taşıyan bir broşür yayımlamıştır. Bu emperyalist kuruluş, Alman göçmenleri göndererek Türkiye'nin koloni yapılmasını istemektedir. *Büyük Almanya* yazarı Tannenberg, İngiliz modeli izlenmesinden yanadır. Anadolu, Ermenistan, Mezopotamya, Suriye, Filistin, Kuzey Arabistan, İngilizlerin Asya ve Afrika'da yaptıkları biçimde sömürgeleştirilmesini öngörmektedir. Rohrbach ise sömürge valilerine ihtiyaç kalmadan kültürel sızma ve ekonomik sömürmeyle yetinilmesi kanısındadır.

Aralarındaki metot farkları ne olursa olsun, bütün bu emperyalizm teorisyenleri, Türkiye'yi Alman emperyalizminin çiftliği yapma konusunda birleşmektedir. Alman İmparatoru Guillaume II. bu politikayı izlemiştir. Böylece, Alman sermayesi Türkiye'ye gelmiş, Almanya'nın Türkiye ticaretindeki payı artmıştır. Osmanlı ticaretinde İngiltere'nin payı, 1887'de yüzde 61 iken 1910'da yüzde 35'e düşmüş, Almanya'nın payı ise yüzde 6'dan yüzde 21'e yüksel-

5 Charles Andler, *Le Pangermenisme Colonial Sous Guillaume II*, Conard, Paris, 1916, s.145.

miştir. Deutsche-Bank, Osmanlı Bankası'na rakip bir kuruluş olarak İstanbul'a yerleşmiş ve Bağdat hattının inşasına girişmiştir.

Berlin Halifesi Hacı Guillaume II

Almanya yalnız sermayesiyle değil, yeşil şal ile Türkiye'ye gelmiştir. Yeşil şal, sermayenin örtüsüdür. Nitekim Abdülhamit'in Panislamizm programı, İstanbul'da değil, Berlin'de planlanmıştır. Alman İmparatoru'nun, İslam dinini benimsediği dedikoduları Anadolu'ya yayılmıştır. Auguste Muller, Martin Hartmann, Ignaz Goldziher, C. H. Becker vb. birçok oryantalist, İslamiyet'i, Alman emperyalizminin hizmetinde kullanmak için seferber olmuşlardır. Kudüs'te, Alman Lüteryen kilisesini açan, Meryem Ana evi yapılmak üzere Katolik Almanlar için yer satın alan Kayzer, Suriye'de şeyhler gibi giyinerek Selâhattin Eyyubî'nin türbesine çelenk koymuş, Şam'da ise Harun Reşit ile Charlmagne arasındaki yakınlığı hatırlatarak "300 milyon Müslüman'ın Halife'si Abdülhamit'in, en yakın dostu olduğunu" ilan etmiştir. O kadar ki, düşmanları ona "Hacı Guillaume II", "Berlin Halifesi" gibi adlar yakıştırmışlardı.

Alman emperyalizmi, Anadolu ve Mezopotamya'ya nüfuz etmek ve halkı Müslüman İngiliz ve Rus sömürgelerini tehdit etmek için, İslamiyet'i iyi bir ideolojik silah olarak görmüş, bundan yararlanmaya önem vermiştir. Her ne kadar bu silah pekiyi işlememişse de Mısır ve Hindistan'ı elinde tutan İngiltere'yi fena halde ürkütmüştür.

Sultan Abdülhamit, artan İngiliz-Rus tehdidi karşısında yeşil şallı sermayedar Guillaume'a yaklaşmaktan başka çıkar yol bulamamıştır. Ermenilerin, Rumların, Arap şeyhlerinin, Yunanistan ve Sırbistan gibi Balkan devletlerinin koruyucusu kesilen İngiltere, despot "Kızıl Sultan"a Alman dostluğu yüzünden ateş püskürürken Kayzer "Osmanlı Devleti'ni güçlendirme ve toprak bütünlüğünü koruma" politikasını, İngiltere'den devralmıştır. Böylece, İstanbul'da, Lord Stratford Canning'den boşalan koltuğu, Alman

Büyükelçisi Baron Marschall Von Bieberstein doldurmuştur. Marschall da Canning'in izinden giderek Osmanlı Devleti'nin içişlerine geniş ölçüde müdahaleye koyulmuş, istediği paşayı sadrazam yaptırmış, kızdığı paşaları, Abdülhamit'in yakını bile olsa sürgüne gönderebilmiştir.

Lord Stratford'un favorisi, Büyük Reşit Paşa idi. Baron Marschall'ın ise Ferit Paşa'dır. Ferit Paşa, Alman Elçisi'ne dayandığı için, Meşrutiyet'in ilanına kadar, çok uzun bir süre, sadrazamlık yapmıştır. Abdülhamit'in sağ kolu Tahsin Paşa, Ferit Paşa'nın yükselişinin hikâyesini şöyle anlatmaktadır:

"Ferit Paşa, daha Konya Valisi iken, Anadolu Demiryolu dolayısıyla Alman Sefiri Baron Marschall'ın gözüne girmeye çalışmış ve başarmıştır. Alman siyasetinin o zamanlar mevkii kuvvetli idi. Alman dostluğuna verilen önem ve değer yanı sıra, özellikle Baron Marschall gibi dirayetli ve gözde bir Alman Sefiri'nin övgüsü, elbette etkili ve verimli olurdu. Ferit Paşa, yaradılıştan son derece hasis olmakla beraber, Baron Marschall'e ve karısına hediyeler sunmaktan ve Alman çıkarlarını koruma hususundaki işgüzarlığını bu surette zarifane ve cemileperverane davranışlarla tamamlamaktan geri kalmamıştı. Ferit Paşa'nın bu tedbiri, nihayet tesirini gösterdi. Padişahın huzurunda Baron Marschall, Konya valisini uzun uzun övdü."⁶

Bu sayede Ferit Paşa, Almanya'nın istediği Sadrazam olarak iktidara geldi, uzun yıllar orada kaldı. Almanlar, Ferit Paşa eliyle Babiâli'ye yerleşmekle de yetinmediler. Orduya da el attılar. Başta Baron Von Der Goltz Paşa olmak üzere, Alman subayları, Türk Ordusu'nun eğitimiyle görevlendirildiler. Marschall'den sonraki

6 *Tahsin Paşa'nın Hatıratı*, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi. İstanbul, 1931, s. 68.

Alman Sefiri, orduya el atmanın önemini şu sözlerle açıklamaktadır:

"Orduyu kontrol eden kuvvet, Türkiye'de en büyük kudret olacaktır. Hiçbir Alman düşmanı hükümet, ordu tarafımızdan kontrol edildikçe iktidar mevkiinde kalamayacaktır."⁷

7 Yusuf Hikmet Bayun, *Atatürk -Hayatı ve Eseri*, Güven Basımevi, Ankara, 1963, s.59.

III. BÖLÜM

**MEŞRUTİYET
"YAŞASIN İNGİLTERE"
DİYE BAŞLADI**

Almancı Abdülhamit'e Karşı, İngiliz Hürriyetçiliği

Türkiye'de Alman ve İngiliz rekabeti şiddetlenirken içeride de henüz Osmanlılık cübbesini taşımakla birlikte, Jön Türk, İttihat ve Terakki etiketi altında bir milliyetçi hareket gelişmektedir. Bu milliyetçi hareket, ülkenin kurtuluşunu, bir anayasa rejimi kurularak Abdülhamit despotizminin son bulmasında ve İmparatorluğun bütün unsurlarına, anayasa teminatı altında eşit hak tanınmasında görmektedir. İnanılmaktadır ki, meşruti yönetime kavuşan imparatorluk bir yandan hızla çağdaş uygarlığa doğru yol alırken öte yandan her türlü yabancı müdahalesinden ve kapitülasyonlardan kurtulacaktır. Bu açıdan Kızıl Sultan'ın baş dostu Almanya, despotizmi tuttuğu için, Jön Türklerce, Türkiye'nin çağdaş uygarlığa ulaşmasına karşı çıkan bir engel sayılmaktadır. Bu nedenle Jön Türkler arasında, despotik olmayan liberal rejimli İngiltere ve Fransa'ya sempati duyulmuştur. O kadar ki, bir ihtilalle "Kızıl Sultan"ı devirmeyi planlayan Jön Türklerin bir kısmı, İngiltere'nin müdahalesiyle bu işi gerçekleştirmeyi düşünmüşlerdir. 1902 Paris Jön Türk Kongresi'nin en önemli tartışma konusu bu olmuştur. Kongre iki nokta etrafında dönmüştür:

- a) Yalnız propaganda ve yayınlara ihtilal yapılamaz. Askeri kuvvetlerin de ihtilal hareketine katılmaları gerçekleştirilmelidir.
- b) Yabancı bir devletin müdahalesi sağlanmalıdır.

Birinci noktada görüş birliğine varmak kolay olmuştur. İkinci noktada, yabancı müdahalesi isteyenler ile bunu reddedenler çarpışmışlardır. Yabancı devlet müdahalesi tezini Prens Sabahattin ve arkadaşları şöyle savunmuşlardır: "Biz, memleketimizde bir ihtilal yapmak maksadıyla toplanmış bulunuyoruz. Lakin dahilde ihtilal çıkarmaya muvaffak olduğumuz takdirde, bu hareketin hüsn-i suretle neticeleneceği muhakkak değildir. Kargaşalık esnasında herhangi bir ecnebi hükümetin kendi menfaati namına işlerimize müdahale etmesi muhtemeldir. İşte biz, bu müdahaleyi önlemek için menfaati menfaatimize uygun bir hükümetle daha evvelden anlaşmış olmalıyız. Yani dahilde bir hareket vücuda getirdiğimiz vakit, bundan istifade etmek emeline düşecek hükümetlerin müdahalesini bertaraf eyleyecek hür ve demokrat hükümetlerle şimdiden uzlaşmalıyız. Ve bundan sonra ihtilal hareketine geçmeliyiz."

Sabahattin ve arkadaşlarının, Türkiye'de birlikte ihtilal yapmayı arzuladıkları "Hür ve demokrat hükümetler" İngiltere ve Fransa'dır. Bu arzular, o tarihlerde sonuçsuz kalmıştır. Fakat dış ülkelerde bulunan Jön Türklerde olduğu gibi, 1906 yılında Türkiye'de İttihat ve Terakki Derneği'ni kuranlar arasında da "Hür ve Demokrat" İngiltere ve Fransa'ya karşı sempati yaygındır. Özellikle Albay Sadık Bey liderliğindeki Manastır grubunda, İngiliz dostluğu ve Almanya düşmanlığı Selanik grubuna nazaran çok daha kuvvetlidir. Hayatını bir İngiliz ajanı olarak bitirecek olan Albay Sadık Bey'in yakını Basri Bey'e inanmak gerekirse, Manastır grubunda, gizli ihtilal derneğine girilirken, yalnız Mithat Paşa anayasasını Abdülhamit'in ellerinden söküp almak için değil, Türkiye'deki Alman egemenliğine son vermek için de yemin edilmektedir. Yemin-

de "Komite, Bağdat ve Sancak (yani pazar) demiryolları denilen iki çelikten zincirle bizleri boğmaya çalışan Almanya'nın pençesinden Türkiye'yi kurtarmalıdır" denilmektedir.

İngilizci ve Almancı Kompradorlar

Selanik'te de 1908 öncesi günlerde İngiltere'nin prestiji yüksektir. Fakat Almanya aleyhtarlığı, İngiltere'yi iyice kazanmış olan Manastır grubundaki gibi güçlü değildir. Büyük bir ticaret merkezi olan Selanik'te, Almanya ve Avusturya ile artan ticaret, İttihatçıları destekleyen ticari çevrelerde Almanya'ya karşı bir eğilim yaratmaktadır. Basri Bey bu konuda, Selanik'teki İttihatçılara yakın mason işadamlarının Alman davasına çoktan kazanılmış olduğunu söyleyecek kadar ileri gitmektedir. Bu görüşte bir gerçek payı bulunduğu kabul edilebilir. Şu nedenle ki, İngiliz ve Fransız emperyalizmi, Türkiye'ye sızma çabalarında, Rum ve Ermeni kompradorlara dayanmıştır. Alman emperyalizmi ise daha çok Müslüman ve Musevi kompradorlara yaslanmak zorunda kalmıştır. Hatta Herbert Adams Gibbons'un Ermeniler dolayısıyla yazdıklarına inanmak gerekirse Rum ve Ermeni kompradorlar, Alman emperyalizminin yayılmasına güçlü bir engel teşkil etmişlerdir. Gibbons'a göre, bu unsurlar "Büyük çoğunlukla Fransız ve Amerikan okullarında yetişmişlerdir. Fransızca ve İngilizce konuşmaktadırlar. Batı Avrupa, Amerika ve özellikle İngiltere'yle ticari ilişkilerde bulduklarından, Alman ticari ajanlarının faaliyetlerini tabiatıyla başarısız kılmaktadırlar."²

Bu durumda, Alman emperyalizmi daha çok Musevi ve Müslüman kompradorlardan destek bulmuştur. Selanik'in ekonomik hayatında önemli yeri olan bu yeni komprador unsurların, İttihat

- 1 Dukagjin-Zadeh Basri Bey, *Le Monde Oriental et l'avenir de la paix*, Librairie Académique Perrin et Cie, Paris, 1920, s.13, 14.
- 2 Andrei Nikolaevich Mandelshtam, *Le sort de l'empire Ottoman*, Payotetcie, Lausanne (Lozan), 1917, s.312.

ve Terakki'nin Selanik kanadını Almanya yönünde az çok etkilemeleri mümkündür. Ayrıca Abdülhamit zamanında ordunun eğitimini yüklenen Almanya'nın, orduda sağlam destekleri bulunduğu hesaba katılmalıdır.

Abdülhamit İngilizci Oluyor

Bununla birlikte, Meşrutiyet'in ilk günlerinde, ülkede ve İttihatçılar içinde genel hava İngiltere'nin lehindedir. Meşrutiyet'in ilanı üzerine, Intelligence Service görevlisi Baş Tercüman Fitz Maurice'in "Herrn Von Ferid" diye adlandırdığı Ferit Paşa sahneden çekilmiş, Sait Paşa'nın kısa sadareti sayılmazsa Osmanlı içişlerini bir İngiliz uzmanına yöneltirmeyi düşünecek kadar İngilizci Kâmil Paşa sadarete gelmiştir. Gazeteci Ali Kemal, bu mutlu olayı "Gerdune-i sadaretle (sadaret arabasıyla) beraber, İngiliz dostluğu Babıâli'ye girmiştir" diye halka sunmuştur. Almancı Abdülhamit, yeniden İngilizci kesilmiştir. Abdülhamit, Mithat Paşa'nın İngilizlere yakın oğluna "Almanya'ya karşı takip ettiğim fikirde ne kadar aldandığımı bugün itiraf ediyorum. Siyasetimi değiştirdim" demiştir.³ Yeni İngiliz Elçisi Sir Gerard Lowther, İstanbul'a vardığında çılgınca sayılabilecek bir sevinç ve sevgi gösterisiyle karşılanmış, Elçiliğe kadar arabasını, atlar yerine halk çekmiştir.

Meşrutiyet ilan edilince İngiltere Hükümeti, 27 Temmuz 1908'de Padişah'a ve Sadrazam Sait Paşa'ya kutlama telgrafi göndermiş, ayrıca Baş Tercüman Fitz Maurice, sadrazamı ziyaret ederek İngiltere'nin en yakın sempatisini açıklamıştır. Hele Kâmil Paşa'nın iktidara gelmesiyle İngiltere'nin dostluk gösterileri daha da artmıştır. Kral VII. Edward, Kâmil Paşa'nın sadareti üzerine, Abdülhamit'i, bu davranışından ötürü kutlamak gibi milletlerarası geleneklere aykırı bir davranışta bulunmuştur. Fitz Maurice'in

3 A. Bedevi Kuran, *Osmanlı İmparatorluğunda ve Türkiye Cumhuriyetinde İnkılâp Hareketleri*, Çeltüt Matbaası, İstanbul, 1959, s.484.

özel bir mektubundan öğrenildiğine göre, İngiltere, Kâmil Paşa'ya "Grand Cross Of Bath" nişanını vermeyi düşünmektedir. Bu mektupta, Fitz Maurice'in "Çılgınlık derecesinde İngiliz taraftarıdır" diye tanımladığı Kâmil Paşa, son kırk yılda Reşit Paşa'dan sonra bir İngiliz nişanı alan ikinci kişi olacaktır. İngiltere'nin Kâmil Paşa'ya karşı gösterdiği bu aşırı sempati üzerinedir ki İttihatçılar, pek fazla tutmadıkları Kâmil Paşa'nın, sadarete gelmesini kabullemişlerdir. Ali Haydar Mithat'ın Büyükelçi Sir Lowther'e söylediğine göre İttihatçılar, Kâmil Paşa'yı çok yaşlı ve Abdülhamit'e karşı çok yumuşak buldukları halde, Kral Edward'ın telgrafı üzerine, Paşa'ya itiraz edemez olmuşlardır.⁴

Görüldüğü üzere, Meşrutiyet'in ilanı, ilk bakışta İngiltere'nin zaferi ve Almanya'nın yenilgisi olmuştur. O günlerin havasını göstermek bakımından, ünlü tarihçi Mizancı Murat Bey'in, İngiliz dostluğunu bir kez daha yitirmemek için ortaya attığı fikirler ilgi çekicidir. Murat Bey'e göre, İngiltere ve müttefikleri (Fransa ve Rusya) için, Osmanlı Devleti'nin meşrutiyet sayesinde güçlenmesi, endişe verici bir durum yaratabilirdi. Çünkü güçlü bir Osmanlı Devleti, bir işaretiyle bu üç devletin Müslüman uyruklularını üç kıtada ayağa kaldırabilirdi. O halde, her şeyden önce, İngiltere'ye böyle bir şeyin olmayacağına dair sağlam garanti verilmeliydi. Murat Bey'in teklifi şuydu: "İngiltere ile sınırsız bir anlaşma yapılır, bu devlet, İslam dünyasının 'uzv-i ekberi', 'ailenin uzv-i muhteremi' tanınırdı. Türkiye, İngiltere'nin onayı olmadan sınırları dışında herhangi bir teşebbüsten kaçınırdı. Sonra da Şeyhülislam kabineden çıkar, Bab-ı Meşihat bağımsız kılınır, dokuz üyeli bir Meclis-i Tetkikat-ı Şer'iyeye kurulur ve İngiltere'nin göstereceği adaylar arasından Halife'nin seçeceği üç kişi bu meclise üye olurdu. İngiltere'ye verilen bu imtiyaz, ileride Fransa, Rusya ve Hollanda gibi Müslüman uyrukları olan devletlere de tanınabilirdi."

4 Sina Akşin, *31 Mart Ayaklanması ve Ona Yol Açan Olaylar*, (yayımlanmamış kitap notlarından), s.483.

Böylece, din işlerinin yönetiminde İngiltere ve müttefikleri söz sahibi kılınmakta ve Şeyhülislam'ın etrafında bu devletlerin seçecekleri Müslüman din adamlarının toplanması istenmektedir. Murat Bey "Meşrutiyetçi bir büyük ve uygar devlet" olabilmek için Müslüman İngiliz ajanlarını, dini işlerimizin yönetimine katmaktan başka çıkar yol görememektedir! Ve Murat Bey, İngiltere'nin kontrolünde bir şeriatçılık gütme teklifini, esaslı bir tepkiyle karşılaşmadan yapabilmektedir.

O günlerde, İngilizcilik bu ölçüde güçlüdür.

IV. BÖLÜM

**İNGİLİZLER,
MEŞRUTİYET'TEN
KUŞKU DUYUYOR**

Milliyetçiliğe Karşı Şeriatçılık

1908 Meşrutiyet hareketinin ve İttihatçıların İngiltere ile yeni bir balayı yaşama hayallerine rağmen, İngiltere, daha ilk günlerden itibaren, Türkiye'nin güçlenmesinden ve İttihatçıların milliyetçi eğilimlerinden kuşku duymuştur. Nitekim daha Meşrutiyet'in ilanından yedi gün sonra, 31.7.1908'de, İngiliz Hariciye Nazırı Sir Edwards Grey, İstanbul'daki büyükelçiliğe şunları yazabilmiştir:

"Türkiye gerçekten meşrutiyet idaresini kurar ve bunu yaşatıp kuvvetlenirse bu halin sonuçları şimdiden hiçbirimizin göremeyeceği derecede daha ileriye varır. Bunun Mısır'da etkileri müthiş olur, tâ Hindistan'da da kendini hissettirir, duyulur. Şimdiye kadar her nerede Müslüman tebaamız varsa diyebilirdik ki, dinlerinin başkanı (halife) tarafından idare edilen ülkelerde merhametsiz bir istibdat vardır. Halbuki bizim istibdadımız şefkatlidir.

İki idareyi mukayese edebilen, ölçen Müslüman tebaamız çok kere bunu itiraf etmiştir. Fakat Türkiye'de şimdi bir par-

lamentoy hayatı başlarsa ve işler de düzelirse Mısır'da, meşrutiyet isteği çok kuvvetlenecek, bizim buna karşı koymak gücümüz çok azalacaktır. Türkiye'de iyi işleyen bir meşrutiyet varken ve orada işler iyi giderken, bizim aynı Şeyi isteyerek ayaklanan Mısır halkına karşı silah kullanmamız çok büyük hata olur."¹

Intelligence Service'in İstanbul'daki yetkilisi, Baştercüman Fitz Maurice de Meşrutiyet'in ilanından bir ay sonra yazdığı, 25.8.1908 tarihli bir mektubunda, benzer endişeleri Şöyle dile getirmektedir:

"Her Şeyin düzgün gittiğini ve meşrutiyet idaresinin kuvvetlendiğini farz edersek bugün için sempatiyelerine ihtiyaç duydukları yabancılara fazla iltifat eden Türklerin, az zamanda vatanperverane demesek bile, kuvvetli milliyetçi hislere sahip olacakları muhakkaktır. O zaman Girit, Mısır, Makedonya, Bosna, Aden, Lübnan, Kıbrıs meselelerinde belki de Hintli nöbetçisi ile Bağdat'taki özel durumumuz hakkında söz sahibi olmak isteyeceklerdir. Tabii bu arada, Lynch'in, Dicle ve Fırat nehirlerinde usulsüz seyr-i seferlerini de unutmamak gerekir. Bu Şekilde üzerinde düşünülmesi gereken birçok problemler var ve bunları fazla münakaşa etmeden kabule mecburuz.

Bugün için Türklerin öncelikle ele alacakları meseleler arasında, ticari anlaşmalar, posta idaresinin ıslahı ve ecnebi posta idarelerinin tasfiyesi, kendi adalet sistemlerini kurmak, kapitülasyonları, kavasları, tercümanları ortadan kaldırmak olacaktır. Hakikaten işler Türkler lehine gelişirse ecnebi elçilikler zamanla diğer memleketlerdeki yeknesak, değişmez duruma düşeceklerdir. Belki de az zamanda  nesilden beri Türkiye'de yerleşmiş yabancılardan askere

1 Celal Bayar, *Ben de Yazdım, Milli Mücadele'ye Gidiş*, Baha Matbaası, İstanbul, 1965, s.903.

alındıklarına şahit olabiliriz. Askere alınan Hıristiyanlar meselesinin de nasıl halledileceği, üzerinde durulmaya değer. Durumun en önemli taraflarından biri de budur.

Şimdi iktidarda 'İngiliz Kâmil var' ama parti mensupları arasında 'Herr Von Ferid' Paşa'yı iktidarda görmek isteyenler pek çok."²

Demek ki İngiltere, milliyetçi İttihat ve Terakki hareketini daha başından itibaren bir tehlike olarak saymakta, Türkiye'nin güçlenmesini çıkarlarına aykırı bulmaktadır. Bundan başka İngiltere, Alman emperyalizminin artan tehdidi karşısında, Rus ittifakını, dış politikasının temel taşı görmektedir. Çarlık Rusya'sı ise Boğazlar ve İstanbul'u ele geçirme çabası içindedir. Ayasofya üzerinden hilali kaldırıp, haçı oturtmak için sabırsızlanmaktadır. Bu nedenle Çarlık Rusya'sı, başlangıçtaki sahte dostluk gösterilerine rağmen, Türkiye'yi güçlendirme ihtimali olan milliyetçi İttihat ve Terakki hareketine karşı çıkmaktadır. Granville'in sözleriyle "Türk ihtilalinin tekerleklerine çomak sokma yolunda, Rusya'nın öteki devletlerden daha büyük çıkarı vardı. Son İslam devletinin gelişmesi, Osmanlı İmparatorluğu'nun güçlenmesi, Rusya tarafından prensip itibariyle kabul edilemezdi."³

İngiltere, bu durumun farkındadır. Nitekim Intelligence Service'in İstanbul'daki baş entrikacısı Fitz Maurice, Rusya'nın durumunu Meşrutiyet'ten sonra şöyle değerlendirmektedir:

"Eğer bu hareket (Meşrutiyet) başarı kazanırsa hilali Ayasofya'nın ebedi süsü yapacaktır. Türkiye'yi Kafkasya, Kırım, Balkanlar gibi eski vilayetlerini istemeye kararlı, kuvvetli ve mütecaviz bir kudret haline getirecek bir ihtilalle, bütün ümitlerinin suya düştüğünü görmek, herhalde Rusya için yutulması oldukça güç bir demir leblebi olacaktır.

2 Celal Bayar, *age*, s.909.

3 *Le Sort de l'empire Ottoman*, s.297.

Filhakika, Türkiye'deki bu hareket, Rusya'nın son 130 yıllık siyasetine bir nevi meydan okuma olmuştur. Tabii Rusya'da bir liberal ve meşrutî parti mevcut ama, aralarında kendini Türk aleyhtarı duygularından henüz tamamen kurtarmamış ve Ayasofya'da bir ayine katılmaktan büyük zevk duyacak olanlar çoktur."⁴

Ne var ki, İngiltere için Almanya'ya karşı Rus dostluğu hayati-
dir. İngiltere, Türkiye'nin parçalanmasına ve Rusya'nın arzuladığı
lokmayı almasına rıza göstermiştir. İngiltere Hariciye Nazırı Sir
Edwards Grey, 11.8.1908 tarihinde, İstanbul'daki elçisine "Önce-
likle Rus dostluğuna... Rusya'yı kuşkulandırmaktan kaçının" di-
rektifini vermiştir:

"Rusya'ya karşı eski politikamıza döndüğümüz ve Türkiye'yi kendisine karşı bir mania, bir engel olmak üzere tuttuğumuz intibainı vermekten kaçınmalıyız. Ve mümkün oldukça Rusya ile çalışmaya arzu göstermemiz lazımdır."⁵

İngiltere Muhalefeti Tutuyor

Bu şartlar altında, İngiltere'nin meşrutiyetçi İttihat ve Terakki hareketine dostluğu lafta kalmaya mahkûmdu. İngiltere, bir yandan sözde dost görünerek yeni ekonomik imtiyazlar sağlamaya çalışırken öte yandan milliyetçi hareketi zayıflatmaya ve yok etmeye yönelecektir. Fitz Maurice, İngilizlerin dostluktan yararlanarak çıkar sağlama politikasını, daha ilk günden şöyle açıklamaktadır:

"Sultanı ve etrafındakileri etkileri altında bulunduran Alman dostlarımızın büyük üzüntüsüne rağmen, artık top ayağımıza geldi. Birecik ile Ermeniler hesabına çalışırken ta-

⁴ Celal Bayar, *age*, s.909.

⁵ Celal Bayar, *age*, s.903.

nıdığım ve Ermeni Milli Birlik üyesi bulunan Nafia Nazırı'yla (Kâmil Paşa'nın daha sonra Hariciye Nazırlığı'na getireceği İngilizci Nuradinkyan Efendi) görüştüm. O da benim kadar, belki de daha fazla Willcock'un Mezopotamya projeleri ile ilgileniyor. Ona Sir Willcock'un raporlarını okuması için verdim. Sir Willcock da yakında Kahire'den dönmüş olacak. Mezopotamya'da sulama işleri, demiryolundan önce yapılmalı. Eğer bunu kabul ettirebilirsek Musul'a kadar her iş elimizden çıkacak demektir. Bunca yıl uzakta kaldıktan sonra, bizimkilerin de ellerine geçen fırsattan faydalanmalarını ümit ederim. Demir, tam tavında dövülmeli, aksi takdirde çok geçmeden soğur."⁶

İttihatçılar, İngiliz dostluğuna büyük önem verdikleri için ekonomik alanda İngiltere'ye tavizler vermeye hazırdılar. Fakat bu, İngiliz dostluğunu kazanmaya yeterli değildir. İngiltere, İttihatçıları düşman görecek ve onları devamlı iktidardan uzaklaştırma yolunda çaba gösterecektir. Mahmut Muhtar Paşa'nın sözleriyle "İngilizler, Şark'ta kendisini tehlikeye düşürecek olan bir Türkiye'yi çekemediğinden, İttihat Terakki Cemiyeti'ni husumetine hedef edecek, onu devirmeye çalışacaktır."⁷

Kâmil Paşa gibi itaatkâr İngilizseverleri ise iktidara getirecek ve iktidarda tutmak için çeşitli tertiplere girişecektir. İttihat ve Terakki'ye karşı Ahrar ve onun devamı olan Hürriyet ve İtilaf fırkalarını destekleyecektir. Bu fırkaların görevi, İngiltere'nin, Türkiye aleyhindeki açık politikasına rağmen, İngiltere'ye sadakatte ısrar etmekten ibaret olacaktır. İngiltere, devamlı Osmanlı Devletini parçalama ve tarih sahnesinden silme yolunda faaliyette bulunacak, içerideki İngilizseverleri cömertçe harcayacak, fakat onlar, efendilerine bağlılıkta kusur etmeyeceklerdir.

6 Celal Bayar, *age*, s.908.

7 Celal Bayar, *age*, s.904.

Goltz Paşa'nın Sadık Öğrencileri

İngiltere'nin bu ikiyüzlü, İttihat ve Terakki'ye aleyhtar politikası karşısında Almanlar, İttihat ve Terakki'nin dinamik unsurlarına ve özellikle Alman eğitimi görmüş subaylara dayanmaktadır. Osmanlı Ordusu'nu düzene sokmak için uzun yıllar Osmanlı Devleti hizmetinde bulunmuş olan Von Der Goltz Paşa, bu görevden ayrılmış olmakla birlikte, Türk subaylarıyla ilişkilerini sürdürmüştür. Hatta hürriyetin ilanından birkaç ay önce, Türkiye'ye gelip İstanbul'daki eski dostlarını ziyaret etmiştir. Ünlü Mahmut Şevket Paşa, Goltz'un eski bir öğrencisidir. Nitekim hürriyetin ilanında, Mahmut Şevket Paşa "sadık öğrencileri" adına Goltz'a şu telgrafı çekmiştir: "Sadık öğrencilerinizin Osmanlı Hükümeti'ni, meşum istibdadına son vermeye ve Anayasa'yı kabul etmeye mecbur ettiğini, ekselansınıza hürmetle bildirmekten şeref duyuyorum."⁸

Mahmut Şevket Paşa sonuna kadar Almanların güvendikleri bir kumandan kalacaktır. Bundan başka Kayzer, dostu Abdülhamit'i çabuk unutarak Abdülhamit'e karşı dağa çıkan hürriyet kahrmanını Enver Bey'i kazanmak için özel dikkat gösterecektir. Enver Bey, hürriyetin ilanından sonra Berlin Ataşe Militerliği'ne gönderilmiştir. Alman İmparatoru, Berlin'de, bu genç subaya karşı olağanüstü bir ilgi gösterecek, onu iltifatlara boğacaktır. Yükselen kudretli Almanya'nın desteğiyle, Türk Devletini güçlendirmek, İngilizlerin el koydukları toprakları geri almak hayali, bu milliyetçi genç subayı etkileyecektir.

Böylece, cesur ve vatansever bir asker olan Enver, milliyetçi duygularla, Berlin politikasının sadık bir izleyicisi olacaktır. İttihat ve Terakki'nin İngiliz dostluğunu aramasına rağmen, İngiltere'nin İttihat ve Terakki aleyhindeki vatanseverlikleri şüpheli unsurlara dayanan politikası, Enver gibi daha birçok milliyetçinin gözlerini Almanya'ya çevirmesine yol açacaktır.

8 Sina Akşin, *age.* s.491.

V. BÖLÜM

**İNGİLİZCİ KÂMİL PAŞA
İHTİLALCİLERLE ÇATIŞIYOR**

Ordu Üzerinde Oyunlar

Fitz Maurice'in deyimiyle "İngilizci" Kâmil Paşa, Sadaret'e geldiği günden itibaren, İngilizlerin, İttihatçılar aleyhindeki politikasını yürütmeye koyulmuştur. İttihat ve Terakki'nin Manastır ve Selanik kanatları arasında çabuk baş gösteren anlaşmazlık, Kâmil Paşa'nın işini az çok kolaylaştırmıştır. Sonunda İngiliz ajanlığına kadar düşecek olan Albay Sadık Bey'in Manastır'daki grubu, Kâmil Paşa'yı desteklemektedir. Bu desteğe dayanarak Kâmil Paşa, İttihat ve Terakki'nin Selanik'teki merkezini karşısına almaktadır. Sadık Bey grubundan Basri Bey'e göre "Manastır'ın büyük bir delegesi tarafından gizlice teşvik edilen Kâmil Paşa, Selanik'tekilere kafa tutmuştur."¹

Bu tutum yüzünden İttihat ve Terakki merkezinin, esasen pek güven beslemediği Kâmil Paşa'yla arası çok geçmeden açılmıştır. Arada esaslı anlaşmazlık konuları çıkmıştır. Bu konulardan biri, ordunun yeniden düzenlenmesi sorunudur. Kâmil Paşa, ordudaki

1 Dukagjin-Zadeh Basri Bey, *Le Monde Oriental et l'avenir de la paix*, Librairie Académique Perrin et Cie, Paris, 1920.

Alman etkisini kaldırmak ve bütün kuvvetlerin düzenlenmesi işini İngiltere ve Fransa'ya vermek kararındadır. Bahriyenin düzenlenmesini Amiral Gambel şefliğindeki İngiliz misyonuna bırakmıştır. Jandarmayı İngiliz ve Fransız subaylarına vermek niyetindedir. Kara ordusunun düzenlenmesini ise Fransızlara bırakmayı tasarlamaktadır. Basri Bey'e göre, İttihat ve Terakki merkezi, Kâmil Paşa'nın bu hazırlıklarını öğrenir öğrenmez kabine değişikliği talebinde bulunmuş, Talât Paşa ile Mahmut Şevket Paşa'nın kabineye alınmasını istemiştir.² Kâmil Paşa bu talebi reddetmiştir.

Muhalefetin Kumandanı: Nâzım Paşa

Buna karşılık Kâmil Paşa, Ali Rıza Paşa'nın yerine, Nâzım Paşa'yı Harbiye Nezareti'ne getirme çabasındadır. 1913 yılının ünlü Babiâli baskını sırasında, Yakup Cemil'in kurşunlarıyla can verecek olan Nâzım Paşa, bu dönemde, İttihat ve Terakki'ye karşı çıkan İngilizci muhalefetin gözlerini çevirdikleri kumandan olacaktır. Bu muhalefetin politik lideri Kâmil Paşa, Askeri lideri ise Nâzım Paşa'dır.

Nâzım Paşa, Abdülhamit'in ordudan kovup yedi yıl kalebentlik cezasına çarptırdığı bir kişidir. Meşrutiyet'ten sonra böyle bir kişinin Harbiye nazırlığını Abdülhamit'e kabul ettirebilmek kolay değildi. Kâmil Paşa, kendisine destek saydığı Paşa'yı saraya götürmüş ve sadakati hususunda Sultan'a teminat vermiştir. Nâzım Paşa da Sultan'a bir not sunarak sadakatini belirtmiştir:

"Mazi katiyen mevzubahis olmamalıdır. Benim efendimiz (Padişah) hakkında hiçbir dargınlığım yoktur. Delil de İkinci Ordu-yı hümayunlarının az zaman zarfındaki intizamıdır. Askerlerin hiçbir vakit siyasetle uğraşmaması lazımdır. Bu ordunun itaati, sadakati derkârdır. Bu da benim himmetim-

² *Le Monde Oriental et L'avenir de la Paix*, s.21.

le oldu. İlk gittiğim zaman kışlanın duvarlarında 'Hürriyet' diye büyük yazılar vardı. Onları ben sildirttim. Orduyu itaat ve intizam altına aldım. Askerin hiçbir vecih ve suretle tiyatrolarda oynamasına müsaade etmedim. Buradaki heyetin (İstanbul'daki Birinci Ordu) halinden müteessirim. Nizam ve intizam-ı askeri, Padişah'a, Kumandan-ı Azama daima sadakatle temin olunacağına katiyen mutmain olduğum için Zat-ı şahane ve nefsi hümayuna sadakatim ve umum askerinin sadakati lazımdır. Benim sadakatim hakkında hiç şüphe etmemelidir. Bab-ı Seraskeriye'de tiyatro oynatılmasına nasıl müsaade buyrulduğuna hayret içindeyim. Ben yalnız Padişahımıza sadakat isterim."³

Bu sadakat yeminleri üzerine Abdülhamit, Nâzım Paşa'nın Harbiye Nezareti'ne gelmesine rıza göstermiştir. Fakat İttihat ve Terakki, Nâzım Paşa'nın nazırlığını önlemiştir. Her ne kadar Bab-ı âli baskınından önceki günlerde Talât Paşa'nın sadrazamlık vadiyle, Nâzım Paşa'yı bir ara "nötralize" ettiği ileri sürülürse de Paşa, Meşrutiyet'in ilk günlerinden beri İttihatçıların karşısında yer almış, işbirlikçi muhalefetin ve Kâmil Paşa'nın aleti olmuştur. Nâzım Paşa, 31 Mart ayaklanması sırasında Hassa Ordusu kumandanı sıfatıyla İstanbul üzerine yürüyen Hareket Ordusu'nun durdurulmasını Sultan Hamit'e tavsiye etmiştir. Bu amaçla kışlaları dolaşarak asi askerlerden yardım istemiştir.⁴ Hareket Ordusu, İstanbul'da asayiş tam sağlayana kadar, Nâzım Paşa Yeşilköy'de, Süleyman Nazif'in deyiimiyle "misafir" yani esir kalmıştır. Daha sonra Nâzım Paşa, İttihat ve Terakki'yi devirme yolunda perde arkasından iplerinin Fitz Maurice'in elinde olduğu bütün tertiplere

3 Celal Bayar, *Ben de Yazdım, Milli Mücadele'ye Gidiş*, Baha Matbaası, İstanbul, 1965, s.890. Söz konusu tiyatro, Namık Kemal'in *Vatan yahut Silistre'sidir*. Hürriyetten sonra bazı genç subaylar da amatör gençlerle birlikte, vatan sevgisini dile getiren bu eserde kendilerine yakışan roller almışlardır.

4 Celal Bayar, *age*, s.892.

katılmıştır. "Kâmil Paşa Sadaret'e, Nâzım Paşa Harbiye Nezareti'ne!" bütün İngilizci tertiplerin sloganı olacaktır.

Kâmil Paşa, Avcı Taburlarından Korkuyor

Kâmil Paşa ile İttihat ve Terakki merkezi arasında üçüncü büyük anlaşmazlık, yeni rejimin korunması için Rumeli'den İstanbul'a getirilen Avcı Taburları konusunda çıkmıştır. Bu taburlara "Nigehban-ı Meşrutiyet" (Meşrutiyetin bekçisi) adı verilmişti. Celal Bayar'ın deyimiyle "Bu taburların kumandanları ve subaylarının çoğu, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne mensuptu. Hemen hepsinin Meşrutiyet İnkılabında hizmetleri görülmüştü. İstanbul'a inkılabın koruyucusu olarak geldiklerini iftiharla söylüyorlardı.

Hakikat da bundan ibaretti. Avcı taburları, Yıldız ve civarındaki Padişah'a bağlı kuvvetlere karşı mukabil emniyet unsuru olarak İstanbul'da bulunduruluyordu."⁵

Kâmil Paşa, bu taburları İstanbul'dan uzaklaştırmak niyetindedir. İttihat ve Terakki ise Bulgar tehdidini ileri sürerek Başkent'teki Avcı Taburları'nın sayısını arttırmak istemektedir. Kâmil Paşa, bu isteği bir darbe teşebbüsüne hazırlık diye yorumlamakta ve şiddetle karşı çıkmaktadır. Sadık'ın Manastır grubundan Albay Basri Bey, Fransızca yazılmış kitabında, Kâmil Paşa ile aralarında bu konuda doğruluk derecesini kestiremediğimiz şu konuşmanın geçtiğini ileri sürmektedir:

"Kâmil Paşa: Sizin Manastır çok namuslu ve ihtirastan yoksun. Selanik, sizden ihtilalin şerefini ve manevi kudretini çaldı.

Basri Bey: Evet, doğru. Ama ne yapabiliriz ki? Savaş para ile yapılır. Berlin, yani onun Selanik'teki karanlık odasının çok parası var. Askeri şereflerine çok değer verdiğimiz subaylar, Enver'in etrafında toplanıyor. (...)

5 Celal Bayar, *age*, s.206.

Kâmil Paşa: Şu üç Avcı Taburuyla ilgili, hemen uygulanması gerekli tedbirler hakkında mutabık mıyız?

Basri Bey: Tamamen mutabıkız. Onları mutlaka İstanbul'dan uzaklaştırmak gerek. Yeni öğrendim ki, Berlin'in planına uygun biçimde, Enver, bir cins "ufak karşı devrim" düzenlemektedir. Bunu bahane ederek Rumeli'den İstanbul'a Mahmut Şevket Paşa kumandasında büyük bir ordu getirilecektir. Mahmut Şevket Paşa, Osmanlı paşaları içinde en çok Alman taraftarı olandır. Amaç, Selanik grubuna, bütün Türkiye'de egemenlik sağlayacak biçimde, Başkent'te diktatörlük kurmaktır.

Kâmil Paşa: Konuşmamızın ışığı altında, son günlerde Selanikli biraderlerin benim nezdimde yaptıkları teşebbüslerin gerçek anlamını şimdi kavriyorum. İstanbul'a, Selanik'ten bir birliğin getirilmesi zorunluluğunu söylerken Bulgarlar'la savaşın kaçınılmaz olduğunu tekrarlıyorlardı. Onlara, Başkent askersiz değildir cevabını verdim.

(...)

Şimdi biz güçlerin her türlü dağılmasından kaçınmalıyız. Selanik'in entrikaları canianedir. Almanya, üç Avcı Taburu yoluyla tertiplenen darbe ile Enver ve hempalarını yalnız beni devirmeye değil, sizin gerçek İttihat ve Terakki komitesini de ellerine geçirmeye itmektedir.

(...)

O halde muhterem taraftarlarınıza hemen söyleyiniz ki, ülkenin güvenliğini bildiğiniz üzere bozacak olan üç avcı taburunu derhal başkentten uzaklaştıracam. Bu taburlar, Osmanlı Ordu Birliği üniforması ve biçimi altında, ne yazık ki Alman Selanik'te hazırlanan başka bir askeri-siyasi gücün öncüsünden başka bir şey değildir."⁶

Kâmil Paşa'nın Düşüşü ve İngilizler

Ne var ki, Kâmil Paşa, Avcı Taburları'nı Başkent'ten uzaklaştıramamıştır. Nâzım Paşa olayını öne sürerek Hüseyin Hilmi Paşa hükümetten istifasını verecek, İttihat ve Terakki merkezine bağlı subayların meclis koridorlarındaki tehditkâr bakışları arasında, Kâmil Paşa iktidardan uzaklaştırılacaktır.

Kâmil Paşa'nın istifaya zorlanması, İngiltere tarafından hoş karşılanmayacaktır. Rus Sefareti Baştercümanı'nın deyimiyile "İngiliz Sefareti, Kâmil Paşa'nın düşüşünden sonra, İttihat Terakki'ye karşı belli bir soğukluk göstermiştir. İtilaf devletleri ve Türkiye arasındaki dostlukta açılan ilk gedik olmuştur."⁷

Rus Sefareti Baştercümanı, aynı zamanda eski bir sadrazamın bu konudaki sözlerini aktarmaktadır. Eski sadrazam Kâmil Paşa'nın istifasından sonra İngiliz Sefaretinin tutumunu şöyle değerlendirmektedir:

"Kâmil Paşa'nın tamamen anayasa ve iç politika nedenleriyle düşmesinden sonra, İstanbul'daki İngiliz Sefareti, eski yaşlı sadrazam Kâmil Paşa'dan gelmeyen her şeye karşı sistemli biçimde surat etmiştir. Muhalefet partileri, orada destek ve teşvik bulmuş, İttihatçılar ise İngiltere'nin düşmanları sayılmıştır."⁸

Ama İttihatçılar, yine de İngiliz dostluğu peşindedir. Kâmil Paşa'nın düşürülmesinin, İngiltere tarafından yanlış anlaşılması ve bir dış politika değişikliğine gidiş diye yorumlanması, onları ürkütmektedir. Nitekim Paşa düşünce, İttihat ve Terakki, İngiltere ile olan dostluğun ve yakınlığın bu olay yüzünden sarsılmayacağını İngiliz Sefareti'ne ve *The Times* gazetesine temin etmiştir."

7 *Le Sort de L'empire Ottoman*, s.59-110.

8 *Le Sort de L'empire Ottoman*, s.110.

9 Sina Akşin, s.483.

Ama İngiliz Sefareti'nden teşvik gören muhalefet, Prens Sabahattin'den Melanzade ve Derviş Vahdetî'ye kadar, Kâmil Paşa'nın düşüşünü istismar etmiştir. Bunlara göre, Kâmil Paşa, sadarete gelmedikçe İngiliz dostluğuna sırt çevrilmiş demektir. Volkan "Kâmil Paşa'nın aleyhinde bulunmak, İngiltere aleyhinde olmak demektir" buyuruyordu.

31 Mart irtica olayı, bu şartlar altında patlak vermiştir.

VI. BÖLÜM

**31 MART, AVRUPA'DA
ALMAN ZAFERİ
DİYE YORUMLANDI**

31 Mart'ta İttihatçı Parmağı

İrtica olayının içinde yaşayan ve asilerin kellesini istedikleri belli başlı kişilerden olan Hüseyin Cahit, hatıratında, 31 Mart'ta yabancıların ön planda rol oynadıklarını belirtmektedir:

"Meşrutiyet'in ilanı üzerine menfaatleri bozulmuş kimseler ile, müstebit bir sarayın daima tehditkâr mevcudiyeti hesaba katılırsa İstanbul'daki anarşiye doğru yürüyüşün bütün bütün tesadüf olamayacağını kabule meylediyorum. Fakat asıl amil kimdi? Yahut kimlerdi? Bunu aydınlatabilecek mevkiide değilim.

(...)

Öyle zannediyorum ki, İstanbul'daki işlerin gidişi üzerinde, muhtelif kuvvetler tesir icra etmişlerdir. Bunların içinde en büyük rolü oynayan mutlaka ecnebi olmak icap eder..."¹

31 Mart irticasında en büyük rolü yabancıların oynadığına inanan Hüseyin Cahit, bu kadarla yetinmektedir. Fakat o tarihlerde

1 Halkçı, "Meşrutiyet Devresi ve Sonrası", 14.07.1954.

Avrupa, biri Almanya, öteki de İngiltere liderliğinde iki gruba bölündüğüne göre, yabancı parmağını esas itibariyle Berlin ve Londra'da aramak gereklidir.

Almanya, 31 Mart irticasının körüklenmesinde rol oynamış mıdır? İttihat ve Terakki ve Almanya aleyhtarı çevreler, bu iddiayı ortaya atmışlardır. Bunlara göre Berlin, Enver Bey gibi Almanya'ya yakın İttihatçılara dayanarak 31 Mart'ı sahte bir karşı devrim olarak düzenlemiştir. Amaç, İttihatçıların güvenilir kanadının iktidarda tam egemenliğini sağlamak ve dolayısıyla Almanya'nın Türkiye'de sarsılan mevkiini yeniden güçlendirmektir.

Bu konuda, inanılması güç iddialar piyasaya sürülmüştür. İsyanın başladığı Taşkışla'da bando teğmeni olarak bulunan ve olayları yaşayan Mustafa Turan'a göre 31 Mart, İttihatçıların düzenlediği uydurma bir ayaklanmadır. Mustafa Turan'ın iddiası şöyledir: 31 Mart günü, sahte bir paşa, bazı subaylarla birlikte Taşkışla'ya gelmiş ve padişahın sahte bir fermanını okumuştur. Fermanı, askerin şapka giyeceği yazılıdır. Düzmece Şapka Fermanı, askeri tahrik ve ayaklandırma işi için kullanılmıştır. Olayı düzenleyen İttihatçılar için Mustafa Turan şunları yazmaktadır:

"Meğer fermanı okuyan paşa ve maiyetindeki zabıtlar, isyanı hazırlayan ve tertipleyen sahte üniforma giydirilmiş mühim şahsiyetlerdir. İçlerinde Cemiyet'ten tanıdığım Bahattin Şakir, Mithat Şükrü Beyler ile Ömer Naci Bey vardı.

(...)

Taşkışla'dan ayrılan heyet, Beyoğlu Topçu Kışlası'na gitmişler, aynı fermanı okuyup, onların da dini duygularını kamçılayıp gitmişler. Sahte heyet gerek Taşkışla'ya gerek Beyoğlu Topçu Kışlası'na fermanı okudukları sırada, çavuş, başçavuş kılığında askerleri teşvik için bir hayli casus sokmuşlar. Heyetin kışladan ayrılmasıyla bunlar faaliyete geçtiler. Bunlardan Ömer Naci Bey, kışla avlusunda bir is-

tihkâm arabası üstünde bağırmaya başladı: 'Heyyy! Asker kardeşler, geliniz, toplanınız, sizlere diyeceklerim var, sizler Müslüman değil misiniz? Şapka giymek ne demek? Din-i mübin-i İslam'ın evlatlarını düpedüz gâvur yapacaklar, ne duruyorsunuz? Bütün ecdadımız bu uğurda kanlarını canlarını verdiler. Müslümanlık elden gidiyor.'

Dönüp avcı askerlerine 'Sizlere söylüyorum, gâvur olmak için mi hürriyeti yaptınız? Sizin vazifeniz hem hürriyeti hem de dinimiz olan Müslümanlık'ı muhafaza etmek değil mi? Ne duruyorsunuz, haydi hep beraber Mebusan-ı Meclise gidelim, derdimizi anlatalım"²

Muhalliflerden Mizancı Murat da Mustafa Turan'a benzer biçimde, nefer elbisesi giymiş İttihatçı subayların 31 Mart irticasını körüklediğini ileri sürmektedir. Fakat inandırıcı delillerden yoksun bu iddiaları ciddiye almak mümkün değildir. Bu iddialar, İttihatçılara duyulan kinin bir ifadesinden ibaret sayılabilir. Nitekim bugün de İmran Öktem'in cenazesinde çıkan olayları büyük tirajlı bir gazete, derhal "İnönü'nün ve CHP'nin tertibi" diye yorumlamakta kusur etmemiştir.³

31 Mart'ı Berlin mi Planladı?

Daha ince bir teori, İngilizseverliğini açıkça ilan eden Basri Bey tarafından ortaya atılmıştır. Basri Bey'e göre, İngilizci Kâmil Paşa Hükümeti'ni devirmek üzere, Avcı Taburları'na dayanarak bir uydurma karşıdevrim planlanmıştır. Avcı Taburları'na para dağıtılmış ve bunlar hazırlanmıştır. Uydurma karşıdevrimi bastırmak üzere İstanbul'a, Almanya'nın güvendiği Mahmut Şevket Paşa kumandasında sadık birlikler getirilecek ve böylece plan gerçekleştirilecek-

2 Mustafa Turan, *Taşkıslada 31 Mart Faciası*, s.49-51.

3 *Tercüman*, 5 Mayıs 1969.

tir. Kâmil Paşa'nın bir karşıdevrim hareketine meydan kalmadan düşürülmesiyle durum değişmiştir. Fakat artık ok yaydan çıkmış, Enver ve arkadaşları ava giderlerken avlanmışlardır. Çeşitli unsurların da katılmasıyla uydurma karşıdevrim, gerçek bir karşıdevrime dönüşmüştür. Talât Paşa'nın sadrazamlık vaadi üzerine, Kâmil Paşa'nın düşürülmesinde rol oynayan Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa'nın tereddütleri de ayaklanmanın büyümesine yol açmıştır. Mahmut Muhtar Paşa, Sadrazam'a ayaklanmayı derhal bastırarak güçte olduğunu bildirmiş. Hüseyin Hilmi Paşa, 10 saat tereddüt geçirdikten sonra, bu teklife hayır demiştir. Basri Bey'e göre, uydurma devrimden haberdar olan Hüseyin Hilmi Paşa, durumun değiştiğini anlayamamış ve bu yüzden isyanın bastırılmasına seyirci kalmıştır.

Basri Bey'in pek ciddiye alınamayacak olan bu teorisi, bazı olayların uyandırdığı şüpheler üzerine bina edilmişe benzetilmektedir. Gerçekten ayaklanmanın, güvenilir İttihatçıların kumandasındaki meşrutiyeti, korumakla görevli birliklerde başlaması, dikkat çekicidir. Basri Bey ve Kâmil Paşa'nın uydurma bir karşı devrimde kullanılacağından şüphe ettikleri ve İttihatçıların güvendikleri birlikler, nasıl olmuştur da birdenbire onlara karşı dönmüştür? Bu beklenmedik dönüş, teorinin hareket noktasını teşkil, etmektedir. Halbuki *Volkan* gazetesi ve muhalefet, bu Avcı Taburları üzerinde çalışmaktadır. Nitekim Vahdetî'nin *Volkan* gazetesi, 31 Mart'tan çok kısa bir süre önce, Avcı Taburları'na mensup erlerin İttihad-ı Muhammedî derneğine katıldıklarını açıklamıştır. Bu şartlar, ilk bakışta şaşırtıcı bile görünse güvenilir Avcı Taburları'nın, İttihatçıların elinden kaçması mümkündür.

Basri Bey'in dayandığı ikinci nokta, Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa'nın mütereddüt tutumudur. Gerçekten 31 Mart öncesi günlerde ve olaylardan hemen sonra Hüseyin Hilmi Paşa'nın tutumu şaşırtıcıdır. Artan irtica tehdidi karşısında Paşa, çeşitli çevreler tarafından uyarılmıştır. Gazi Ethem Paşa ve İzzet Paşa uyarılar

arasındadır. Hassa kumandanı, Harbiye Nazırı aracılığıyla Sadrazam'dan tedbir alınmasını isteyen bir tezkere yazmıştır. Tezkerede, özetle şunlar yazılıdır:

"2. Tümene mensup bazı erlerin, İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'ne girmek için müracaatta buldukları -*Volkan*- gazetesinde okunmuştur. Gazetelerin, ordunun disiplinini bozacak kötü neşriyatta bulunmaları caiz değildir.

Esasen İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti, İslam arasına 'tefrika' sokmakla meşguldür. Kutsal olan askeri terbiye ve ahlağın korunması lazımdır.

Orduyu, hususi maksatlarına alet etmek isteyen basına karşı 'kanuni bir had' tayin olunmalıdır."⁴

Sadrazam, bu uyardımları umursamazlıkla karşılamıştır. Yaveri Muzaffer Bey'e (Orgeneral Muzaffer Ergüder), tehlike çanları çalması üzerine "Merak etmeyiniz, Yaver Bey oğlum, Devâir-i müteallıkası (ilgili daireler) tedbirleri elbette alırlar" demekle yetinmiştir.⁵

Olaylar patlak verdikten sonra da Sadrazam hareketsiz kalmıştır. Hassa Ordusu kumandanı Mahmut Muhtar Paşa, isyanı kolayca bastıracak güçte gözükmemektedir. Fakat harekete geçmesi engellenmiştir. Mahmut Muhtar Paşa, bu engellemeden şu sözlerle yakınmaktadır:

"Sadık kalan askerleri toplayarak içtima edenleri birkaç süvari hücumu ile dağıtmak, isyanı başladığı sırada bastırmak çocuk oyuncağı kabilinden bir şeydi. Şiddetli harekette bulunmaklığımıza kasdi olarak mümanaat (engel) olundu. İsyan gittikçe dairesini genişletti."⁶

4 Celal Bayar, *Ben de Yazdım, Milli Mücadele'ye Gidiş*, Baha Matbaası, İstanbul, 1965, s.205.

5 C. Bayar, *age*, s.169.

6 C. Bayar, *age*, s.164.

Bu şartlarda Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa'nın inanılması güç bir gaflet gösterdiğinde şüphe yoktur. Fakat Basri Bey'in yaptığı gibi bu gafleti, Paşa'nın 31 Mart ayaklanmasını, İttihatçıların planladıkları uydurma karşıdevrim sanarak hareketsiz kaldığını ileri sürmek, muhayyileyi pek fazla zorlamak olacaktır. Kâmil Paşa düşürüldükten sonra, başkente güvenilir birlikler getirmek için, önceden planlanmış bile bulunsa tehlikeli bir karşıdevrimi körüklemeye herhalde ihtiyaç yoktu. Esasen 31 Mart ayaklanmasının rengi daha ilk dakikadan itibaren tereddüde yer bırakmayacak kadar açıktı.

Hareket Ordusu'na, Almanya Akıl Satıyor

Sanırsanız ki, bu tip teoriler, kaynaklarını daha çok 31 Mart irtica olayının, sonuç itibariyle İttihatçıların ve Almanya'nın mevkiini güçlendirmesinde bulmaktadır. İrtica olayı Mahmut Şevket Paşa ve Enver Bey gibi Almanya'nın güvendiği kişileri ön plana geçirmiştir. Bu sonuç üzerinedir ki, 31 Mart olayında, İttihatçıların ve Almanya'nın parmağı aranmıştır. Fakat Berlin'in 31 Mart irtica olayını körüklediği kanısını uyandıracak olan kanıtlar yok gibidir. Bununla birlikte Berlin olaydan yararlanma fırsatını kaçırmamıştır. Rus Sefareti Baştercümanı'nın deyimiyle "Gerici Hükümet darbesi, Alman Sefiri ve İstanbul'daki Almanlar tarafından gizleme gereği dahi duymadıkları bir sevinçle karşılanmıştır."⁷

Ayaklanma üzerine, Goltz Paşa, Alman basınında çıkan yazılarında ve herhalde başta Mahmut Şevket Paşa olmak üzere eski öğrenci arkadaşlarına yazdığı mektuplarda, akıl hocalığı yapmıştır. Goltz, 24 Nisan 1909'da *Die Woche* dergisinde çıkan bir mektubunda, Mahmut Şevket Paşa'nın başarı gösterebilmesi için, hızlı ve sert bir saldırıya girişmesini salık veriyor ve bu yolda davranılacağı tahmininde bulunuyordu. Öte yandan 18 Nisan tarihli

7 Andrei Nikolaevich Mandelshtam, *Le sort de l'empire Ottoman*, Payot et cie. Lausanne (Lozan), 1917, s.59.

Neue Freie Presse gazetesinde de Goltz'un hazırladığı söylenen bir incelemede, Rumeli'den İstanbul'a ulaştırma olanakları göze alınırsa 16 Nisan'da başlayacak bir harekette, 21 Nisan'a kadar İstanbul önlerine 15 bin asker yığılabileceği hesaplanıyordu. İnceleme, Edirne'deki ordunun tutumunun önemli olacağını söylüyor, İstanbul üzerine yürüdüğü zaman, yabancı devletlerin müdahalesine fırsat vermemek için sokak çarpışmalarından mutlaka kaçınmak gerektiğini ileri sürüyordu. Daha sonra Goltz, aynı gazetede çıkan bir yazısında, muhalefete karşı öç alıcı davranışlardan kaçınılması tavsiyesini yapıyordu.⁸

Bütün bunlar, Almanların 31 Mart irticasından kendi lehlerine yararlanmak için, nasıl çaba harcadıklarını göstermektedir. Hareket Ordusu'nun başına Mahmut Şevket Paşa'nın gelişinde bile Goltz'un telkinleri olduğunu düşünenler vardır. Hatta Ramsay adlı yazara inanmak gerekirse para sıkıntısı içinde bulunan ve demiryolları kendine ait olmayan Osmanlı Devleti'nde binlerce askerin Rumeli'den İstanbul'a getirilmesinde karşılaşılabilecek mali güçlükleri yenmek üzere Hareket Ordusu'nun giderlerini, Almanlar ya da Almanlar ile Avusturyalılar yüklenmiştir. Bu iddianın doğruluğu şüpheli olmakla birlikte, Hareket Ordusu'nun İstanbul'a girişiyle sonuçlanan 31 Mart irtica olayı, Batı çevrelerinde, bir Alman zaferi ve bir İngiliz yenilgisi olarak yorumlanmıştır.

Rus Sefareti Baştercümanı, olayı şöyle değerlendirmektedir: "Durum, 31 Mart irticasının geçici başarısı üzerine değil, fakat Abdülhamit'in tahttan indirildiği an Almanya'nın lehine dönmüştür. Makedonyalı işgal ordusunun başında, Almanların inançlı ve denenmiş dostu Mahmut Şevket Paşa bulunmaktaydı. Böyle bir askeri diktatörlüğün varlığı üzerine, resmi ve özel bütün Almanya, tek bir ses halinde, ihtiyar Sultanı inkâr etmek ve asil genç Türkiye'ye alkış tutmak için birleşti."⁹

8 Sina Akşin, *31 Mart Ayaklanması ve Ona Yol Açan Olaylar*, (yayımlanmamış kitap notlarından), s.492.

9 *Le Sort de l'Empire Ottoman*, s.59.

VII. BÖLÜM

**31 MART'I
"INTELLIGENCE SERVICE"
DÜZENLEDİ**

Yobazların Patronu Fitz Maurice

31 Mart irtica olayı, Almanya'nın lehine sonuç vermiştir, fakat ayaklanmanın baş aktörünün İngiltere olduğundan pek az şüphe edilebilir. Daha önce de gördüğümüz üzere, o günlerin lider emperyalist devleti, İttihatçıların balayı hayallerine rağmen, milliyetçi eğilimleri dolayısıyla onları kuşkuyla karşılamış ve milliyetçi harekete karşı olan her türlü yerli unsurla işbirliğine yönelmiştir. Hüseyin Cahit Yalçın'ın deyimiyle "Meşrutiyetin ferdasında Abdülhamit'in zulmüne düşman olduğu zannolunan İngiltere'nin İstanbul sefirinin arabasını, hürriyete kavuşmuş Türkler, beygirleri çıkararak sokaklarda çekmişlerdir. Fakat İstanbul'daki İngiliz Sefareti, İttihatçıları (Chauvin) müfrit nasyonalist ve müfrit vatansever bularak muhalefeti teşci etmiştir."¹

Ahmet Emin Yalman da İngiltere ve müttefikleri Rusya'nın İttihat ve Terakki'ye karşı tutumunu şöyle değerlendirmektedir:

"İngiltere ve Rusya, Türkiye'nin bütün hoşnut olmayan unsurlarıyla birleştiler. Bunlar arasında Ermeniler, Rumlar,

1 *Halkçı* gazetesi, 18.6.1954.

Kürtler, Çerkezler ve Arnavutlar gibi ırki ve dini azınlıklar, eski rejim mensupları, dinsel bağnazlar, muhalif basın liderleri, yeni rejimden umdukları nimetleri bulamayanlar, prensip itibariyle gizli komiteye karşı çıkan bazı aydınlar bulunmaktaydı.

(...)

Seçimlerde, Rus ve İngiliz siyasi ajanları, aktif biçimde muhalefet adaylarının kazanması için çalışmaktaydı.”²

İngilizlerin İttihatçılara karşı destekledikleri lider "Çılgınlık derecesinde İngiliz taraftarı" dedikleri ihtiyar Kâmil Paşa'dır. Meşrutiyet'in ilanı ndan kısa süre sonra, Kâmil Paşa ile İttihatçıların arası açılınca İngiliz basını, İttihat ve Terakki ile gizli komite aleyhine şiddetli bir kampanya açmıştır. Kâmil Paşa'nın 31 Ocak 1909'da düşürülmesi üzerine, İttihatçıların "İngiltere'yle dostuz" teminatına rağmen, kampanya şiddetlenmiştir.

İstanbul'daki İngiliz Sefareti ise Kâmil Paşa'yı tekrar iktidara getirmek için tertiplere girişmiştir. Bu işleri yürüten Baştercüman Fitz Maurice'dir. İngilizlerin bir zamanlar CIA kadar ünlü gizli örgütü Intelligence Service'in ileri gelen bir adamı olan Fitz Maurice, Celal Bayar'ın deyimiyle "Türkiye'nin istikrarını bozmak isteyen şahıs ve guruplarla devamlı temas halindeydi. Meşrutiyet'in ilanını sağlayan ve onun bekçiliğini yapmak isteyen İttihat ve Terakki Cemiyeti'ni yıkmakla meşguldü.”³ Daha önce Anadolu'da, Ermeniler hesabına faaliyet gösteren Fitz Maurice, İstanbul'un kudretli kişilerindedir. Mesela, 7 Ağustos 1908'de, İttihatçılardan ürkerek İngiliz Sefareti'nden yardım rica eden Abdülhamit'in ünlü Sait Paşa'sı için İttihatçılardan, Paşa'ya bir şey yapılmaya-cağı hususunda teminat alan kişi Fitz Maurice'dir. Meşrutiyet'in

2 Ahmet Emin Yalman, *Turkey in the World War*, Yale University Press, New Haven, 1930, s.45.

3 Celal Bayar, *Ben de Yazdım, Milli Mücadele'ye Gidiş*, Baha Matbaası, İstanbul, 1965, s.904.

ilanı üzerine, derhal Sadrazam köşküne gidip "Sultan'ın halkla teması gerek" deyip Abdülhamit'in isteksizliğine rağmen, bunu başaran yine Fitz Maurice'dir.⁴

Fitz Maurice, İttihat ve Terakki muhalifleriyle sıkı ilişkiler kurmuştur. Rauf Orbay, hatıralarında, Fitz Maurice'in Albay Sadık ve Prens Sabahattin'i 31 Mart'ı hazırlamakta alet olarak kullandığını yazmaktadır.⁵ *Volkan*'cı Derviş Vahdetî'nin ikiz kardeşi *Serbesti* gazetesi Başyazarı Melanzade Rifat, Fitz Maurice'in önünde iki büklüm olmaktadır. Ziya Şakir Zoko'nun yazdığına göre "Melanzade Rifat Bey, gerek meclis koridorlarında ve gerek Babiâli salonlarında Fitz Maurice'e tesadüf ettikçe yerlere kadar eğilmekte, şaşılacak derecede büyük bir hürmet göstermektedir."⁶ Fitz Maurice'in bendesi Melanzade, 31 Mart ayaklanma günü, gazetesinde, İngiltere'nin "Bizi, bizden ziyade düşündüğünü" belirttiikten sonra, İngilizlerin bir öğüdünü dile getirmektedir. Öğüt, İttihat ve Terakki'nin "izale" edilmesidir. İttihatçılar devrilince Melanzade'ye göre, Avrupa'nın güveni geri gelecek ve Osmanlı ülkesine birçok yatırımlar yapılacaktır.

Bu şartlar altında, İngiliz basını ve İstanbul'daki İngiliz Sefareti ayaklanmayı ellerinden geldiği kadar desteklemişlerdir. *Mustafa Kemal, Dictateur* yazarı Philippe de Zara'ya inanmak gerekirse başta Fitz Maurice olmak üzere, Intelligence Service, 31 Mart ayaklanmasına parayla yardım etmiştir.⁷

İngiltere: "31 Mart İrtica Değildir!"

31 Mart irticasında, İngiliz parasının döndüğünü delilleriyle tespit etmek güçse de 31 Mart ayaklanma günü İngiliz Elçiliği'nin,

4 Celal Bayar, *age*, s.908.

5 *Yakın Tarihimiz*, c.II, s.80.

6 Celal Bayar, *age*, s.186.

7 *Philippe de Zara, Mustafa Kemal, Dictateur*, Fernand Sorlot, Paris, 1936, s.61.

kendine bağı konsolosluklara bir genelge göndererek olayın yanlış anlaşılmasında için çalıştığı muhakkaktır. Ayaklanma günü, Yüzbaşı Bettelheim'in de şüpheli şartlar altında, Ayasofya'da do-laşması dikkati çekmiştir.*

Ayaklanmadan sonra, Hareket Ordusu, Başkent'e girinceye ka-dar, İstanbul'da işbirlikçi muhalefet ve İngilizler istedikleri gibi at oynatmışlardır. Hariciye Nazırı Rifat Paşa ve 31 Mart tertipçile-rinden İsmail Kemal, Sina Akşin'in deyimiyle İngiltere Sefaretini "Akıl danışılarak yardım istenecek komşu kapısı" sayan kişilerdir. Muhaliflerden İsmail Kemal, işbirlikçi bir Arnavut nasyonalisti-dir. Yunan Hariciye Nazırı Baltacis'ten para alarak Osmanlı me-bus seçimlerinde çalışmak için görevlendirilmiştir." Bu satılık kişi, İngiltere'nin adamıdır. Bütün Arnavut köylerine dağıtılan bir telgrafında, İsmail Kemal, tertipçilerin arasında yer aldığı 31 Mart'ın, bir irtica hareketi olmadığını söylemiştir. Ona göre 31 Mart "Efkâr-ı umumiyenin, memleketin siyasi hayatına diledikleri gibi hükmetmek isteyenler aleyhine ayaklanmasından ibarettir."¹⁰ Bir iddiaya göre, İngiliz Sefaretinin "31 Mart, irtica olayı değildir. Yanlış anlamayın" mealinde konsolosluklara yolladığı genelge, İsmail Kemal'in telkini üzerine yazılmıştır.

İngiltere, Hareket Ordusu'nu Durdurmak İstiyor

Ayaklanma üzerine istifa eden Ahmet Rıza Bey'in yerine meclis başkanlığına getirilen İsmail Kemal, herhalde İngiliz Sefareti'nin telkinleriyle olayın bastırılmasının, Sadarete Kâmil Paşa'nın ve Harbiye Nezareti'ne Nâzım Paşa'nın getirilmesine bağı bulunduğunu Abdülhamit'e söylemiştir. Eğer hareket kesin başarıya

8 Sina Akşin, *age*, s.488.

9 Edward Driau lt, *La Grece et la Grande Guerre, de la Revolution Turque au Traite de Lausanne*, c.V, s.8.

10 Celal Bayar, *age*, belge 13, s.254.

ulaşmış olsaydı, Tevfik Paşa'nın yerine Kâmil Paşa'nın Sadarete geleceğinden şüphe yoktu. Fakat Rumeli'de Hareket Ordusu, İstanbul üzerine yürümeye hazırlanmaktadır. Her şeyden önce, bu yürüyüşü önlemek gereklidir. Ünlü *The Times* gazetesi, Hareket Ordusu'nun tehditlerinden "blöf" diye söz etmektedir. *Times*, üç haftadan önce yığınak yapılamayacağını, yapılsa da, Nâzım ve Ethem paşaların İstanbul yakınında bir yığınağa müsaade etmeyeceğini muhakkak saymaktadır. İngilizci hükümetle, Harbiye Nezareti'ni kabul eden Ethem Paşa, Mahmut Şevket Paşa'ya "çeşitli siyasi mahsurlara meydan vermemek üzere, İstanbul'a yürümeyin" direktifini vermiştir. Fakat İngiliz ve Yunan parasıyla beslenen Meclis Başkanı İsmail Kemal, Mahmut Şevket Paşa'nın, Babîâli'nin sözüne kulak asmayacağını bilmektedir. Bunun içindir ki, işbirlikçi Meclis Başkanı, Hareket Ordusu'nun İstanbul'a girişini engellemek üzere, İngiliz Sefiri Lowther'e başvurmuştur. Lowther, bu teklifi olumlu karşılamış, Hareket Ordusu'nu durdurmayı denemiştir.¹¹ Ama teşebbüs başarısız kalmıştır. Meşrutiyet'i kurtarma heyecanı ve azmi içinde yola çıkan ve Almanya tarafından da desteklenen Hareket Ordusu, İstanbul'a girmiş ve İngilizci rejime son vermiştir.

Burada dikkati çeken bir nokta, Türk Donanması'nın başında bulunan İngiliz Amirali Gambel'in durumudur. Hareket Ordusu Yeşilköy'e geldiği zaman donanmanın, Gambel Paşa kumandasında denize açılacağı ilan edilmiştir. Fakat Yeşilköy açıklarında demirleyen filoyu, Miralay Rüstem Bey kumanda etmiş ve durum bir bildiri, daha doğrusu yalanlama ile açıklanmıştır. Amiral Gambel'in işine de, Hareket Ordusu İstanbul'a egemen olduktan sonra, Sina Akşin'in deyimiyle "zamansız ve şüpheli şartlar altında" son verilmiştir. O tarihte Yıldız'da görevli bulunan Halit Ziya Uşaklıgil, bu ayrılışı şöyle yorumlamaktadır: "Kısa bir zamanda

11 Sina Akşin, *age*, s.488.

böyle bir muvaffakiyet gösteren bu zatın vazifesinde devamı, istikbal için bir müjde hükmündeysen ondan tam istifade edilecek zamanda hizmetine hatime çekilmesi, elbette bir sebebe müstenid olacaktı ki, bunu anlayamadığımız. Yahut anladık da anladığımızda ısrarla tevakkufetmedik."¹²

Bu olağanüstü ayrılış, İngiliz Amirali'nin Hareket Ordusu aleyhine ve İstanbul'da 31 Mart ayaklanmasını düzenleyen İngilizci muhalefet lehine şüpheli bazı faaliyetlerde bulunmasının sonucu mudur, bilmiyoruz. En azından, donanmamızın başına getirilen İngiliz Amirali'nin, 31 Mart'tan sonra güvenilir bir kişi olmaktan çıktığı söylenebilir.

İngiliz Hariciye'sinin Özeleştirisi

Böylece, Kâmil Paşa'yı yeniden iktidara getirmek üzere, İngiltere ve işbirlikçi muhalefet tarafından düzenlenen 31 Mart ayaklanması, beklenenin tersi bir sonuç vermiş, İstanbul'da Alman nüfuzu artmıştır.

Olaydan sonra, İngiltere Hariciye Nazırı, İstanbul'daki Sefirine yazdığı bir mektupta "Belli ki, İttihat ve Terakki'nin elindeki gücü çok küçümsedik.

(...)

Son üç dört ayda İttihat ve Terakki'ye ve Genç Türklere karşı kendimizi fazlasıyla eleştirici bir tutuma kaptırdık" diyerek özeleştirisini yapmıştır.¹³ Fakat biraz sonra göreceğimiz üzere, İttihat ve Terakki'yi devirip İngilizci Kâmil Paşa'yı iktidara getirmek üzere, Fitz Maurice'in işbirlikçi muhalefetle birlikte giriştiği darbe teşebbüsleri, son bulmayacaktır.

12 Sina Akşin, *age*, s.489.

13 Sina Akşin, *age*, s.490.

VIII. BÖLÜM

**İNGİLİZLERİN
YERLİ İŞBİRLİKÇİLERİ**

Hamdi Çavuş'un İngilizci Efendileri

31 Mart irtica olayının düzenlenmesinde İngiltere'nin ön planda rol oynadığını göstermek için olayın yerli tertipçilerinin kimliklerine göz atmak dahi yeterlidir.

Taşkışla'da başlayan askeri ayaklanmanın lideri Hamdi Çavuş'tur. Abdülhamit'in hatıratından öğrenmekteyiz ki, Hamdi Çavuş'u bulan ve besleyen İngilizci Kâmil Paşa'nın İngilizci oğlu Kâmil Paşazade Sait Paşa ile İngilizlerin adamı olduğunu daha önce gördüğümüz İsmail Kemal'dir. Abdülhamit, 31 Mart'ı yorumlarken şunları söylemektedir:

"Kâmil Paşa'nın mahdumu, bu esnada en çok çalışıyordu. İsmail Kemal Bey ile diğer gayr-i memnunlar da Sait Paşa ile beraber diler. Asker arasına büyük bir nifak atıldığını haber aldım. Adamlarımın tahkik ve teminlerine göre, en evvel hareket eden birkaç askermiş. Bunları iğva eden (azdıran) Hamdi Çavuş adlı bir Arnavut'u bulan ve para veren de Kâmil Paşazade Sait Paşa idi."¹

1 *Abdülhamid'in Hatıra Defteri*, Selek Yayınları, İstanbul, 1960, s.136-137.

Hüseyin Cahit de hatıralarında, İngilizlerin aleti Kâmil Paşa-zade Sait Paşa'nın, ayaklanmanın hazırlanmasında önemli rol oynadığı belirtmektedir:

"Herhalde bunu (isyani) avcı taburları içinde kendi kendiliğinden patlamış bir bomba gibi kabul etmeye akıl ve mantık müsaade etmez. Sadece birtakım yobazların tahriki eseri de olamaz. 31 Mart vakiasının bir taraftan tertip edilmiş olması lazımdır. Divan-ı Harp'ten sızan inanılır sözlere göre, Kâmil Paşa'nın oğlu Sait Paşa, işin tertip ve idaresinde mühim rol oynamıştır."²

Redingotlu Derviş Vahdetî

Emperyalist İngiltere için "Hami-i insaniyet" deyimini kullanan, "Kıbrıs'ı, İngilizler küçük İsviçre yaptı" diyen ve İttihatçıları İngiliz düşmanlığıyla suçlayan ünlü Derviş Vahdetî, bir İngiliz ye-tiştirmesidir. "Halife-i İslam Abdülhamit" Han'a yazdığı bir mektupta, kendini şöyle tanıtmaktadır: "Padişahım, ben nasıl doğdum büyüdüm? Pederim Pabuççu esnafından Kıbrıslı Mahmut Ağa idi. Validem fakire bir kadın. Babam bütün gün çalışır, bir lokma ekmek parası kazanır, ufak bir evcikte hepimiz bir yorgan altında kışın soğuktan tir tir titrerdik. Bir sıcak çorba dahi içemedik. Gördün mü hayat nedir?"

Dört yaşında mektebe girdim. Beş yaşında hatmettim (Kur'an). On dört yaşında iken Hafız-ı Kur'an oldum. Bir miktar Arapça olarak sarf ve nahiv, biraz da fıkıh gördüm. Tarikat-ı Nakşibendi'ye sülûk ettim. Yaşım yirmiyi buldu. Çalıştım, biraz daha okudum. Biraz ecnebi lisanı öğrenmek lazım geldiğini hissettim. Ancak 'men teşebbehe kavmen fehuve minhu = Bir kimse, kendisini bir kavme benzetirse, o, o kavimden olur' hadis-i şerifi o vakitlere ka-

² Halkçı gazetesi, 24.3.1954.

dar dimağımda öyle bir kuvvet bulmuştum ki, başımda sarıkla her gün *Kur'an-ı Kerim* tilavetiyle (okumakla) meşgul iken düşmeni-
din olan kavmin lisanını nasıl öğrenebilirdim?

O sıralarda İstanbul'a geldim. İki ay sonra avdet ettim. Ettim ama gözüm açıldı. Ötekinden berikinden biraz İngilizce öğrendim. Tebdil-i câme ettim (kılık kıyafet değiştirdim). Hükümet memuru oldum. Kraliçe namına verilen balolarda redingotlu, eldivenli bir adam olarak göründüm. Yirmi beş sene hoca mesleğinde, hoca itikadında, hoca kıyafetinde medrese köşesinde bir Müslüman, şimdi medeni. Her âli gördüğüm dereceye kadem bastıkça nazarım daha ilerilere matuf (çevrilmiş) bulunuyordu. Ancak bunlar meşru bir say neticesiydi. Zira İngilizler, adama hiç bedava lokma mı verirler?"

Demek ki, kendi anlatımıyla Derviş Vahdetî, İngilizlerin balolarında redingotlu, eldivenli boy göstermiş ve İngiltere hükümeti hizmetinde memuriyet yapmış bir kişidir. Bu memuriyetin İstanbul'da İngiliz ajanlığı biçiminde sürdüğü düşünülebilir. "İngilizler, adama bedava lokma mı verirler" diyen Vahdetî, şariatçılık kadar, "hami-i insaniyet" dediği İngiltere'yi överek ve İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti'ni kurarak İngiliz lokmasını hak etmiştir.

Vahdetî, zayıf karakterli bir kişidir. İstanbul'da iki Ramazan, Memduh Paşa'nın Kuruçeşme'deki yalısında imamlık etmiş, sonra da velinimetini aleyhine padişaha jurnal yazmış, padişah da jurnalı Memduh Paşa'ya gösterip sürgün edilmesini isteyince Diyarbakır'a sürülmüştür.³ Vahdetî idama mahkûm olunca da "Ben deliyim" diye kurtulmaya çalışacaktır. Sıkıyönetim mahkemesinin idam kararında Vahdetî'nin "şimdiye kadar, içki ve şarkıcılıkla serseriyane bir hayat" geçirdiği yazılıdır. Hareket Ordusu'nun gelişi üzerine gizlenmek ihtiyacını duyan Vahdetî, 31 Mart ayaklanmasının vurucu gücü olan Hamdi Çavuş'u bulup parayla

3 Celal Bayar, *age*, s.171.

kandıran İngilizci Kâmil Paşa'nın oğlu Sait Paşa'nın evine koşmuştur. Sait Paşa onu, İttihad-ı Muhammedî üyesi İngilizci Şehzade Vahdetin'in evinde gizlemeyi tasarlamıştır. Bütün bunlar, Vahdetî'nin kimlerle işbirliği halinde bulunduğunu göstermeye yeterlidir. Rus Sefareti Baştercümanı'na göre, canını kurtarma çabasındaki Vahdetî, İngiltere'nin müttefiki Rusya'nın İzmir Konsolosluğu'na sığınmıştır.

Vahdetî gibi 31 Mart'ı yazılarıyla körükleyen *Serbesti* gazetesi Başyazarı Melanzade Rifat da önceden gördüğümüz üzere, şeriat-tan çok, Fitz Maurice'e saygılıdır. 31 Mart günü "Bizi, bizden fazla düşünen" İngiltere'nin tavsiyesiyle İttihat ve Terakki'nin yok edilmesi gerektiğini yazmıştır.

Ziya Şakir Soko'nun belirttiğine göre, Meşrutiyet'ten sonra "muhalif gazetelerin bütçeleri birdenbire genişleyivermiş, muhalif matbuat kadrosuna *Serbesti* ve *Volkan* gazeteleri katılmıştır. *İkdam* ve *Mizan* müstesna bütün muhalif gazeteler, İngilizci Kâmil Paşazade Sait Paşa ile muhalifliği Celal Bayar'ın deyimiyle "Türklük ve Vatan aleyhinde bulunmak derecesinde ileri götüren" Şerif Paşa'dan ödenek almışlar ve kendilerine verilen direktifler çerçevesinde yayın yapmışlardır.⁴

"İttihad-ı Muhammedî"nin Kökü Dışarıdadır

31 Mart irtica olayının belli başlı örgütü olan İttihad-ı Muhammedî derneğine gelince bu da Aramco'nun Rabitat-ül-Âlem-ül-İslâm'ı gibi, kökü dışarıda bir teşekküldür. Sıkıyönetim mahkemesinde kurucularının verdiği ifadelerle göre, Türkiye'ye gelişinden on yıl önce, Türkiye sınırları dışında kurulmuştur. Kuruculardan Vahdetî'nin dostu ve rakibi İngiliz ajanı Emirizade, kökü dışarıdaki İttihad-ı Muhammedî derneğinin başlarında "çok zengin ve

4 Celal Bayar, *age*, s.186.

çok tanınmış şahıslar olduğunu karanlık bir lisanla propaganda" etmiştir.⁵ Bugün ABD'nin yaptığı biçimde, geçmişte İngiltere ve Fransa, sömürgeleştirdikleri Müslüman ülkelerde tarikatların ve dini derneklerin teşvikçisi olmuşlardır. Üyeleri arasında, birçok "İngilizci Müslüman" olan İttihad-ı Muhammedî'nin, bugünün Rabitat-ül-Âlem-ül-İslâm tipi emperyalizmin hizmetinde bir kuruluş olduğu düşünülebilir.

31 Mart'ın hazırlayıcısı ve uygulayıcısı olan öteki örgüt Ahrar Partisi, o günlerde milliyetçilerin baş talebi olan "kapitülasyonların kaldırılması"nı reddedecek kadar emperyalizmden yanadır. İngilizciliği sınırsızdır.

İngiliz Ajanı Albay Sadık

Şimdi, geçelim 31 Mart'ın öteki aktörlerine... Rauf Orbay'ın 31 Mart'ı hazırlamakta Fitz Maurice'in alet olarak kullandığını söylediği Miralay Sadık ve Prens Sabahattin'i ele alalım. İttihat ve Terakki'nin Manastır'daki lideri olan Miralay Sadık, Selanik merkezile olan anlaşmazlığında çabucak İngilizlerin eline düşmüş ve hayatını bir İngiliz ajanı olarak bitirmiştir. 1909 yılından itibaren İngilizler hizmetinde İttihat ve Terakki'yi devirip Kâmil Paşa'yı iktidara getirmek için çaba göstermiştir. Bağlı bulunduğu Melami tarikatının bazı üyelerini de bu faaliyetlere katmıştır. 1913'te Türkiye'nin içişlerine müdahale etmelerini sağlamak üzere İngiltere Kralı'na ve Rus Çar'ına başvurmuştur. Daha sonra Mısır'a gidip İngilizlerin himayesine girmiş ve onların ajanı olmuştur. İngilizler Miralay Sadık'a ayda 40 İngiliz lirası ücret ödemişlerdir. Sadık Bey, Bahriye Nazırı'na yazdığı bir mektupta "İngiltere Devlet-i fahimesi, altı seneden beri bizi himaye bayrağı altında muhafaza ve bilhassa dört seneden beri de altı nüfustan müteşekkil heyet-i ai-

5 Celal Bayar, *age*, s.392.

lemi iâşe ederek hayatımızı muhafaza eyledi" diyerek bu durumu açıklamaktadır.⁶ Mütareke yıllarında İngilizci Damat Ferit Paşa, İngiliz ajanı bu Melami'yi İstanbul'a getirtmiştir. Hikâyeyi Galip Kemali Söylemezoğlu'ndan dinleyelim:

"Bir gün, Sadrazam (Damat Ferit) beni çağırdı. Mısır'da kalmış olan Hürriyet ve İtilaf Partisi Reisi Miralay Sadık Bey'in, İstanbul'a gelmesi ve oradaki borçlarını tesviyesi için beş yüz lira göndereceğiz. İngiliz F. K. (fevkalade komiser) muavinini görünüz de paranın nakline delalet etmesini tarafımdan rica ediniz, dedi.

General Deeds'i gördüm (Intelligence Service yöneticilerinden). 'Hacet yok, çünkü Sadık Bey geliyor' dedi. Birkaç gün sonra Ferit Paşa bu teklifi tekrar etmeliğimi emretti. Tekrar Deeds'i gördüm. Canım mutlak Sadık Bey'e para mı göndermek istiyorsunuz. Mısır'da parasız kaldığını ve borcu olduğunu zannetmem. Çünkü şimdiye kadar kendisine ayda 40 İngiliz lirası verdik. Yola çıkacağı için de tabii harcırahı verilecektir."⁷

İstanbul'a gelince Sadık Bey, İngiliz Mandası tezini savunmuş ve sonunda yüz ellilikler listesinde yer almıştır.

İngilizlerin Hizmetinde Prens Sabahattin

Prens Sabahattin'e gelince, aşırı bir İngiliz tarafı ve hayranıdır. İngiltere'yi "Menfaati menfaatimize uygun" hükümet saymaktadır. "Siyaset-i Hariciyemizin temel taşı daima Fransa ile İngiltere dostluğu olmalıdır" görüşünü savunmuştur. Meşrutiyet'in ilanından önce, İngiliz Bankası "Turkish National Bank"tan para

6 Celal Bayar, *age*, s.1345.

7 Galip Kemali Söylemezoğlu, *Başımıza Gelenler Yakın Bir Mazinin Hatıraları Mondoros'tan-Mudanya'ya 1918-1922*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1939, s.160.

sağlayarak Abdülhamit'i devirmeye kalkışmıştır. Prens'in bir savunucusunun yazdığına göre, darbe teşebbüsünü Londra iyi karşılamıştır. İngilizler, İstanbul'da harekâta geçileceği sırada İngiliz donanmasını yakınlarda bulunduracaklarını vaad etmişler ve olaydan dış ülkelerin haber almasını önlemek için "Eastern Telegraph" kablosunun Odesa ve Köstence'ye bağlı kısımlarının kesilmesini tavsiye etmişlerdir.⁸ Meşrutiyet'ten sonra da İttihatçılara cephe alıp İngilizci Kâmil Paşa safına geçen Prens, darbe teşebbüslerini sürdürmüştür. İttihatçıları güç durumda bırakmak için, Arnavutluk isyanına para yardımı yapmıştır. Halaskâran Zabitan darbesinde ve Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesinde Fitz Maurice ile birlikte rol oynamıştır. Sabahattin, Birinci Dünya Savaşı yıllarında da İttihat ve Terakki Hükümetini devirmek, İngiltere ve müttefikleriyle ayrı barış yapma yolunda çaba göstermiştir. İsviçre'de iken, 1916 yılında, İngiltere ve Fransa'da bulunan Türk göçmen ve esirlerinden bir seferi kuvvet kurup Türkiye'ye çıkarma yapmayı öteki muhaliflerle birlikte planlamıştır. Çıkartma başarıya ulaşırsa Osmanlı Hanedanı'ndan bir prensin başkanlığında -ki bu Prens Sabahattin olabilir- geçici hükümet kurulup barış yapılacaktır. İsviçre'deki muhalifler, bu yolda Fransız, İngiliz ve Rus elçiliklerine gizli bir muhtıra vermişlerdir. Teşebbüs, Çar'ın "Türkiye'yi bertaraf etmek lazımdır. Herhalde artık Türkiye'nin yeri Avrupa değildir. Bu itibarla muhalefet partisi ile münasebette bulunmamalıyız" mütalaası üzerine sonuçsuz kalmıştır.⁹

Eski arkadaşı Rıza Nur'a inanmak gerekirse Prens Sabahattin, ona bir Fransız memuru aracılığıyla yolladığı mektupta, Çanakkale Boğazı'na saldıran İngiliz ve Fransızlara mukavemet edilmesin diye propaganda yapılmasını istemiştir. Rıza Nur'un "açık bir hiyanet" diye nitelediği mektupta şunlar yazılıdır:

8 Cemal Kutay, *Prens Sabahattin Bey Sultan, II. Abdülhamit, İttihat ve Terakki*, Tarih Yayınları, İstanbul, 1964, s.160.

9 Celal Bayar, *age*, s.117.

"Türkiye nasıl olsa bitmiştir. Fransız ordusu hücum edecek. İstanbul'a girecek. Bu zatla (Fransız görevli) sözleşiniz. Beraber gidiniz. Bize bir vazife düşüyor: Halk mukavemet edip kırılmasın. Bizler halkı ikna edip mukavemet ettirmeyelim."¹⁰

Darbeler peşindeki Prens Sabahattin, aynı zamanda fikir adamıdır. Türkiye nasıl kurtarılabilir adlı iddialı yazılarında, bireyci İngiliz toplumunu örnek almayı savunmuştur. Kurtuluş, İngiltere'den esinlenmiş eğitim kurumlarında, İngiliz mürebbi ve mürebbiyeler eliyle eğitilmektedir:

"Yegâne çare, infiradı (bireyci) ailelerin teşkiline elverişli kız ve erkekler yetiştirmektir. İngiliz mekteplerinden mülhem alarak memleketimizde kız ve erkekler için ayrı ayrı vücuda getirilecek terbiye müesseselerine, o mekteplerden ehil mürebbi ve mürebbiye aileleri celp edilmelidir. Infiradı ailelerin meydana gelişinden sonra topraklarımızın yeni ve hakiki bir fethi başlayacaktır."

10 Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım*, Altındağ Yayınevi, İstanbul, 1967, s.431.

IX. BÖLÜM

**ABDÜLHAMİT'İN
PARMAĞI VAR MI?**

31 Mart'ta Prens Sabahattin

Fikir adamı ve darbeci olarak her şeyiyle İngilizlere bağılı bulunan Prens Sabahattin, bütün mondenliği içinde 31 Mart irtica olayının ön plandaki aktörlerinden biridir. Rauf Orbay, Prens'i, 31 Mart'ta Fitz Maurice'in alet olarak kullandığını yazmaktadır. 31 Mart'ın bastırılmasından sonra tutuklanan Prens'i kurtardığını ileri süren Cemal Paşa, Mahmut Şevket Paşa'yı öldürmekten sanık kişilerin yargılanması sırasında İngilizlerle bugün dahi çok yakın ilişkiler içinde bulunan Sabahattin'in sekreteri ve sağ kolu Safvet Lütfi Bey'in Prens'in 31 Mart tertipçisi olduğunu itiraf ettiğini belirtmektedir: "Bu defa gerek Safvet Lütfü Bey ve arkadaşlarının ve gerek Nihat Reşat ve arkadaşlarının muhakemesi sırasında öğrendim ki, Prens Hazretleri de 31 Mart'ın pek müteaddit olan tertipçilerinden biri imişler."¹

Fakat Prens, cezalandırılmaktan, İngiliz Sefaretinin aracılığıyla kurtulmuştur. Nitekim İngiliz Sefiri, yazar Ramsay'e 27 Nisan 1909 günü, Sabahattin Bey'e bir şey yapılmayacağını kesin olarak söyleyebilmiştir.

1 Cemal Paşa, *Hatıralar "İttihad-Terakki ve Birinci Dünya Harbi"*, tamamlayan ve tertipleyen Behçet Cemal, Selek Yayınları, İstanbul, 1959, s.32.

Sultan Reşat'ın Açıklaması

İngilizci Prens'in, 31 Mart tertipçileri arasında bulunduğunu belirten yeni bir belge, Ecvet Güresin tarafından yayımlanmıştır. Bu, Sultan Reşat'ın Galip Bey'e (General Galip Pasiner) anlattığı bir anıdır. Prens Sabahattin 31 Mart isyanından kısa bir süre önce, Mehmet Reşat'ı ziyarete gelmiş ve şunları söylemiştir: "İttihat ve Terakki Cemiyeti gayet mahirane ve esrarengiz birtakım oyunlar oynuyor. Belki bir ihtilal çıkaracak ve birçok kan dökcekler. Ve bu ihtilal sonucunda Abdülhamit'i hal'ederek sizin hakkınızda yapılacak muameleyi henüz bilemezsem de behemehal Yusuf İzzettin Efendi'yi tahta geçirecekler. Bunun için arkadaşlarımla inceden inceye müzakere ettim. Nihayet sizi tahta çıkarmak için çareler düşündük. Henüz daha uygun vakit vardır. İhtilal 10-15 günden evvel olmaz. İhtilalin önlenmesine çare bulmak mümkün değilse de sizin hayatınızı ve hukukunuzu muhafaza etmek çaresini bulduk. Bu kabil olacaktır. Fakat biraz paraya ihtiyaç vardır. Lüzumlu olan parayı çabuk tedarik edebilirsek işimizi becerebileceğiz. Bunun için müracaat ve müzakereye geldim."

Mehmet Reşat, teklife yanaşmış gibi görünür. Reşat, bir İngiliz bankere 50 bin lira borçlanacak ve bu parayı Prens Sabahattin, onu tahta geçirmek için kullanacaktır. Gerçekten, Prens, İngiliz olduğunu söylediği bir kişi ile gelir ve 50 bin liralık borç senedi hazırlanır. Fakat bu noktada, Mehmet Reşat bu borcu ödeyemeyeceğini söyler. Prens'in cevabı hazırdır. Borcu "Milletin hazinesi tasfiye eder" buyurur. Mehmet Reşat, kişisel borcu devletin ödeyemeyeceğini söyleyince Sabahattin Bey "Ya ben ne için bir ecnebi ve bahusus bir İngiliz bankeri intihap ettim, bunlar devletin boğazına basınca, paraları çatır çatır alırlar. Hiç bırakırlar mı?"

Pazarlık bu noktada kesilir ve Mehmet Reşat, Prens'i kovar. Reşat, olayı şöyle yorumlamaktadır:

"Birkaç gün sonra, 31 Mart vakası patladı, ihbar olunan ihtilal baş gösterdi. Bu vak'a, bir iki gün için beni düşündürdü. Daha ilk günü ihtilalin İttihat ve Terakki tarafından değil, bilakis Sabahattin'in taraftarları tarafından tertiplenip yapıldığına muttali oldum."²

Vahdettin de 31 Martçıların Safındaydı

Bu olayı anlatan Ecvet Güresin, şu yorumu yapmaktadır: "Ah-rar fırkasının organı *Osmanlı* gazetesinde Sabahattin Bey'in yayımladığı açık mektuplarda, Prens'in, 31 Mart hareketini hiç de takbih etmediği görülür. Sabahattin Bey'in mektupları hatta ulema ile askerlere başarı dileği ile yüklüdür. Ulemanın, bugün her zamandan çok gayret göstermesi gerektiğine işaret eder, meşrutiyeti uzun yıllar gurbette savunanlar adına kendilerine şükranlar sunar ve bu arada kendi siyasi görüşlerini telkin etmeye çalışır. (...) Ayrıca, Prens'in o günlerde Heybeli civarında deniz subaylarıyla temas etmesi ve Abdülhamit'i devirmek için onları kandırma-ya çalışması Sultan Reşat'ın söyledikleriyle birleştirilirse durum büsbütün sırtmaktadır."

Mustafa Kemal'in, Meclis gizli celselerinde İngilizlerin adamı olmakla suçladığı Vahdettin'in de, Ecvet Güresin, 31 Mart ayaklanmasında parmağı olabileceğini belirtmektedir. Duruşmalar sırasında Vahdettin'in İttihad-ı Muhammedî Cemiyetine girdiği ve bu cemiyete yardım ettiği ileri sürülmüş, fakat hanedanı bu işe bulaştırmaktan çekinildiği için konu pek fazla kurcalanmamıştır. İngilizlerin elinde bir kukla olarak Milli Kurtuluş Savaşı'na karşı çıkan ve Türkiye'yi bir İngiliz harp zırhlısıyla terk etmek zorunda kalan Vahdettin, başından beri İngilizci işbirlikçiler grubunun içindedir. Hareket Ordusu'nun elinden canını kurtarma telaşı

² Ecvet Güresin, *31 Mart İsyanı*, Habora Kitabevi, İstanbul, 1969, s.88-94.

içindeki Derviş Vahdetî, ilk sığınacak yer olarak Vahdettin'in sarayını seçmiştir. Vahdettin, İngilizci Hürriyet ve İtilaf Partisi'nin manevi lideri olacak ve İngilizlerle birlikte İttihatçıları devirmek için girişilen çeşitli tertiplerde yer alacaktır. İttihad-ı Muhammedî derneğine giren ve 31 Mart'ın ön plandaki ele başlarıyla yakın ilişkiler sürdüren İngilizci Vahdettin'in irtica olayıyla ilgili bulunduğu düşünülebilir.

Abdülhamit'in Rolü

Acaba Meşrutiyet'in ilanı üzerine "Memleketin selametini İngilizler ile hareket etmekte görüyorum" diyen Abdülhamit'in, 31 Mart'ta bir parmağı olmuş mudur? İrtica olayını inceleyen sıkıyönetim mahkemesinin hükümete verdiği raporda, Abdülhamit, ayaklanmanın müşevvik ve muharriki sayılmaktadır. Fakat ortaya konan kanıtlar doyurucu değildir. Hafiyelik usulünü sürdürmesi, *Volkan* gazetesine birçok kez para vermesi, ayaklanmadan sonra asi askerlerle görüşüp onlara büyük iltifatta bulunması, Binbaşı Ali Kabuli Bey'in saray önünde öldürülmesine seyirci kalması, asilerin elindeki sancağa nişan taktırması gibi kanıtlar, Abdülhamit'i, 31 Mart'ın teşvikçi ve tahrikçisi görmek için yeterli bulunmuştur (Ekli belgeye bakınız). Abdülhamit'in Mabeyn Başkâtibi Cevat Bey de 31 Mart irtica olayının Abdülhamit'in bilgisi çerçevesinde cereyan ettiği kanısındadır. Cevat Bey, kanısını şu olaya dayandırmaktadır:

"Abdülhamit'e (...) askere hitaben bir hatt-ı hümayun tebliğ ettirmesini, şeriata mugayir olan adam öldürme fiilinden şiddetle içtinap etmelerini hilafet namına emretmesini teklif ettim... Fakat Abdülhamit, kendisine verdiğim kâğıdı, 31 Mart akşamı yırttı, attı."³

3 *Halkçı*, 7.9.1954.

Celal Bayar da Abdülhamit'in Meşrutiyeti gözden düşürmek ve sonunda eski rejimi getirmek amacıyla sinsice alttan alta çalıştığını, adamları eliyle altınlar dağıttığını ileri sürmektedir.⁴

Bütün bunlar Abdülhamit'in de boş durmadığını, İttihat ve Terakki aleyhinde bazı faaliyetler gösterdiğini, hele olay patlak verdikten sonra, asi askerleri okşayarak 31 Mart'tan kendi çıkarına yararlanmaya çalıştığını, Hareket Ordusu'nun korkusuyla belki de çok fazla ileri gidemediğini ortaya koymaktadır. Fakat bu kadarı, 31 Mart'ı Abdülhamit'in düzenleyip yürüttüğünü söyleyebilmek için yeterli bulunamaz. Sina Akşin'e göre, olayları başlatıp yürüten Abdülhamit değil, muhalefettir. Ön plandaki muhaliflerin çoğuyla da Abdülhamit'in arasının iyi olmadığı muhakkaktır. Hatta bunlar arasında, İttihatçılar gibi Abdülhamit'i tasfiye etmek isteyenler de vardır. Muhaliflerden Rıza Nur, Abdülhamit'i devirme projelerini, hatıralarında şöyle açıklamaktadır:

"Bu vak'a ile (31 Mart) İttihatçılardan kurtulunmuştur. Böyle fırsat bir daha ele geçer mi? Bunları burada bir daha ezip işi bitirmeli. Düşündüm, ya Abdülhamit? Dedim ki, aynı zamanda onu da halletmek mümkündür. Derhal, Harbiye Nezaretine gittim. Nâzım Paşa'yı buldum. Bu zatla sevişirdik. İttihatçıları sevmezdi. Asker onu pek sever, ne dese dinlerdi. Hem de Harbiye Nazırı idi. Bu sefer dermansız halde buldum. Meseleyi ve fikrimi izah ettim. 'İş işten geçiyor. Sen şu askeri topla. 40 bin talimli askerin var. Şunları (Hareket Ordusu) bir hamlede bitir. Abdülhamit'i hallet, işler düzelsin' dedim. Baktım, dudakları morardı, titremeye başladı. Gayet aciz ve perişan tavırla 'Ben bunu yapamam' dedi."⁵

31 Mart tertipçilerinden Prens Sabahattin'in de İttihat ve Terakki kadar Abdülhamit'i devirme çabasında olduğu hatırlanmalıdır.

4 Celal Bayar, *Ben de Yazdım, Milli Mücadele'ye Gidiş*, Baha Matbaası, İstanbul, 1965, s.412.

5 Ecvet Güresin, *age*, s.63.

Nitekim 31 Mart olayları sırasında asi askerlerin Abdülhamit'e eğilim göstermesi, muhalifleri kuşkulandırmıştır. Bundan başka Abdülhamit meşrutiyeti gözden düşürmek ve eski rejimi geri getirmek çabasında görünürken muhalifler, "İttihat ve Terakki"siz bir meşrutiyet peşindedirler. Olay günlerinde asiler, İttihatçı avına çıkmışlar, fakat Meşrutiyet aleyhinde bir tutuma girmemişlerdir. Yunus Nadi, bu konuda şunları yazmaktadır:

"Ayasofya meydanında, Meclis-i Mebusan'ın önünde toplanan asi askerler, evvela Kanun-i Esasi, Adliye Nezareti falan istemeyiz demişler, bu muhakkak. (...) Sonra, nedense bir fıslı dönmüş. 'Hayır, Kanun-i Esasi'yi, mebusları isteriz. Fakat Şeriatı da tamamen isteriz' demişler. Bu da muhakkak. (...)"⁶

Bu nedenle, Abdülhamit'in 31 Mart ele başlarından olduğunu ileri sürebilmek güçtür. Abdülhamit, daha çok 31 Mart'tan yararlanmak istemiş benzemektedir. Bununla birlikte, İngilizlerin, muhalifler kadar, İngiliz politikasına dönen kudretli ve prestijli Abdülhamit'ten İttihatçılara karşı bir "alternatif" olarak faydalanmayı düşünmeleri hesaba katılmalıdır. Sina Akşin, bu görüşü paylaşmaktadır:

"İngilizlerin, ne pahasına olursa olsun, İttihat ve Terakki'yi iktidardan uzak tutmak için, muhalefeti bir yana bırakarak Abdülhamit'i ya da Abdülhamitçileri para ile desteklemiş olmaları mümkündür. Bu gibi işlerin elçiliklerden çok, haber alma teşkilatlarının eliyle yapılacağı, göz önünde tutulacak noktalardan biridir. Rus ve İngiliz elçiliklerinde Abdülhamit'e yapıldığı söylenen birtakım kaçma (hatta vardım) teklifleri, bu devletlerle ve özellikle İngiltere ile Abdülhamit arasındaki yakınlığın, kolayca yabana atılacak bir ihtimal olmadığını göstermektedir."⁷

6 Celal Bayar, *age*, s.145

7 Sina Akşin, *age*, s.490.

X. BÖLÜM

**İŞBİRLİKÇİLER VE
HALASKÂRAN ZABİTAN GRUBU**

Cavit Bey'in Churchill'e Mektubu

31 Mart irtica olayından sonra, Mahmut Şevket ve Enver kanalıyla, Alman nüfuzu güçlenmiş, Von Der Goltz Paşa, orduyla ilgilenmek üzere yeniden Türkiye'ye gelmiştir. Bununla birlikte, İttihatçılar, tam Alman nüfuzuna girmiş olmaktan uzaktırlar. İngiliz, Fransız ve hatta Rus dostluğunu arama çabalarına, Birinci Dünya Savaşı günlerine kadar devam edeceklerdir. İngiltere'ye çeşitli olanaklar tanıyacaklardır. Basra Körfezi'nde ve Arabistan yarımadasının güney kısımlarında en zengin petrol kaynaklarını İngilizlere bırakacak biçimde Türk-İngiliz nüfuz bölgelerinin tespiti, Elcezire'de petrol kaynakları araştırma imtiyazının İngiliz şirketlerine tanınması, Dicle ve Fırat nehirlerinde gemi işletme müsaadesi, Aden civarındaki anlaşmazlıkta İngiliz görüşünün kabulü, Aydın şimendiferinin uzatılması, Trabzon ve Samsun limanlarının inşaa imtiyazı, tersanelerin ıslahının İngiliz şirketlerine verilmesi, bahriyenin düzenlenmesinin bir İngiliz amiraline bırakılması, gümrüklerin ıslahının Sir Crawford'a havale olunması vb. İngiltere'ye verilen çeşitli tavizler arasındadır.

İttihatçılar içinde İngiltere ve müttefiklerinin davasına kazanılmış ünlü maliyeci Cavit Bey ve Hüseyin Cahit Bey vardır. Talât (Paşa) bunlara yakındır. Cemal (Paşa), Fransız dostluğuyla ün kazanmıştır. İngiltere ve müttefikleriyle ittifak bu çevrelerce aranmış ve İttihatçılar arasında genellikle tasvip görmüştür. Mesela Cavit Bey, İngiltere ile Türkiye'nin arasını bulması için Churchill'den medet ummuş ve ona şu ilgi çekici mektubu göndermiştir: "Türkiye'ye ve Genç Türklere samimi muhabbet beslediğinizi bilirim. Buna güvenerek size önemli bir meseleden bahsetmek isterim. Meşrutiyetimizin başlangıcında ümit etmiştik ki Türkiye ile İngiltere arasında sıkı bir dostluk kurulacaktır. Bazı ufak tefek hadiselerin buna engel teşkil etmesi teessüfe değer. Burada, bu hadiselerden bahse lüzum görmüyorum. İngiltere'nin Türkiye'de ciddi dostları vardır. Bu gibi anlaşmazlıkların önüne geçmek için ellerinden geleni yapmışlardır. Son hadiseler, İngiltere'ye olan dostluğumuzu yüksek seviyeye çıkarmak için ortam hazırlamıştır. Almanya, Avusturya, İtalya İtilaf zümresine mensup bir devletin bize tecavüzü (Trablusgarp olayı) millet üzerinde derin tesirler bırakmış ve bizi bu zümreden uzaklaştırmıştır. Türkiye'de İngiliz dostluğuna taraflı devlet adamları, İngiltere'de Türkiye taraflısı olanlarla birleşerek bu uygun fırsattan faydalanmalıdırlar.

Sizin İngiltere'de önemli bir mevkiiniz vardır. Siyasi dostlarınız üzerinde mühim bir nüfuza sahip bulunuyorsunuz. Bu nüfuzunuzu, dostluğumuzun yeniden ihyası için kullanmak isteriz.

Türkiye ile İngiltere arasında bir ittifak kurmak zamanı gelmiştir. Buna dair şahsi mütalaalarınızı lütfen bana bildiriniz. Bu mütalaanın şahsi ve gizli kalacağını ilaveye lüzum görmüyorum. Gereken ortamı hazırlamak üzere, sizden resmi teklif karşısında kalırsam kendimi bahtiyar sayacağım."

Ne var ki, Churchill, bu mektuba çok geç bir ret cevabı vermiştir: "Bu sırada taahhütler altına giremeyiz, siyasetimizi de

değiştiremeyiz." Buna benzer çeşitli teşebbüsler de aynı sonucu vermiştir.

İngiltere ve müttefikleriyle yakınlaşma arzusunun yanı sıra, İttihatçılar mali bakımdan da kendilerini, İngiliz ve Fransız sermayesine muhtaç saymaktadırlar. Ne var ki, bu alanda da onlardan destek bulamamışlardır. 1910'da Cavit Bey'in Fransa'da gerçekleştirmek istediği büyük istikraz, bu devletin bütün maliyeyi denetim altına almaya kalkışması ve çeşitli ağır şartlı imtiyazlar istemesi üzerine, suya düşmüştür. İngiltere de benzer bir tutum takınmıştır. Almanya ve Avusturya nispeten daha zayıf olanaklarına rağmen, bu fırsattan yararlanarak Türkiye'ye borç vermiş ve ülkede durumlarını güçlendirmişlerdir.

İttihatçıların yakınlaşma tekliflerini reddeden İngiltere ve müttefikleri, Türkiye'yi parçalama politikasını sürdürmüşlerdir. İngiltere, Ortadoğu petrol kaynaklarına el koymak amacıyla yerli işbirlikçileri kışkırtmakta devam etmiştir. Fransa, Suriye'de benzer bir plan uygulamıştır. İngiltere ve Fransa, Trablusgarp'ı İtalya'ya, Girit'i Yunanistan'a peşkeş çekmişler ve Türkiye'yi Balkanlar'dan atmak için, Balkan devletlerini birleştirmişlerdir. Balkan Savaşı günlerinde Edirne'nin kurtarılmasına bile şiddetle muhalefet etmişlerdir. Rusya ise İstanbul'a ve Boğazlar'a yerleşme sabırsızlığı içindedir.

Şeriatçılığa Evet, Milliyetçiliğe Hayır

Türkiye aleyhindeki açık politikasına rağmen, İngiltere, İstanbul'da daima İngilizci bir kukla hükümet görmeyi arzulamıştır. Kapitülasyonları kaldırmak isteyen milliyetçi eğilimli İttihat ve Terakki yerine, Kapitülasyonlara dokunmayı reddeden işbirlikçi Hürriyet ve İtilafı desteklemiştir. Emperyalist çevrelerin, İttihatçı milliyetçiliğinden nasıl rahatsız olduklarını göstermek bakımından 1909 yılında Jean Rodes'un Le Temps'da çıkan bir yazısı anlamlıdır: "Kendileriyle görüştüğüm bütün konsoloslar vesaire,

durumlarını şöyle anlattılar: Evvelce hükümet yetkililerine yaptığımız müracaatta, çok büyük bir kolaylıkla karşılaştık. Baş gösteren anlaşmazlıkların kolayca çözüm yolu aranırdı. Kapitülasyonların gerektirdiği özel imtiyazlara saygı gösterilirdi. Hiçbir memurun buna aykırı hareket ettiği görülmezdi. Bugün ise durum tersine dönmüştür. Hakkımızda bir samimiyetsizlik var. Hatta bazı defa kibir ve nahvetle muamele olunuyor. (...)

Şimdiye kadar konsoloslar, valileri daha çabuk görürler ve işlerini doğrudan doğruya kendilerine anlatırlardı. Şimdi ise 'Umur-i Ecnebiye Müdürü' namını alan bazı genç adamlar, yabancı konsolosları kendilerine müracaat ettirme iddiasında bulunmuyorlar."

Yabancı okullara, milliyetçilerin müdahaleleri de emperyalist çevreleri fena halde kızdırmaktadır:

"Bazı yerlerde bu hareket okulları kontrol etmek, programlarını karıştırmak cüretkârlıklarına kadar varıyor. (...) Konsolosluk kavaslarına karşı reva görülmeyen adilik kalmamıştır. Özellikle yabancıları tutuklama ve yargılama hususunda kapitülasyonlara aykırı davranışlar daha kesindir."

İşte bu milliyetçi eğilimler, İttihatçıların dostluk çabalarına rağmen, İngiltere ve müttefiklerinin İttihatçıları devamlı düşman görmesine yol açmıştır. Milliyetçi hareket, aynı zamanda Türkiye'yi güçlendirebileceği, sömürgeleşmiş öteki Müslüman ülkeleri etkileyebileceği ve Almanya ile yakınlaşmamıza yol açabileceği için tehlikeli görülmüştür. Eski minval üzere İngiliz dostluğunu sürdürecektir. Eski minval üzere İngiliz dostluğunu sürdürecektir olan işbirlikçiler, makbul kişiler sayılmıştır. Bu nedenle 31 Mart'tan sonra da Fitz Maurice'in İttihatçıları tasfiye ve Kâmil Paşa, Prens Sabahattin ve benzerlerini iktidara getirme çabaları sürüp gitmiştir. Fitz Maurice'in bu kez, Intelligence Service'den şeriatçılık kışkırtmalarında tecrübeli Binbaşı Tyrell adında bir yardımcısı da vardır. Tyrell, daha sonraları Şerif Abdullah ile Hüseyin'in şeriatçılık adına Osmanlı Devleti'ne başkaldırmalarını hazırlayacaktır.

1 19.2.1325 [1909] tarihli *Tanin*'den sadeleştirilmiştir.

İşbirlikçiler Orduya El Atıyor

İngilizlerin faaliyeti, bugün bazı solcuların "İslamcı halk cephesi"nin temsilcileri sayma gafleti içinde buldukları, aslında bütün gerici ve işbirlikçi unsurları toplayan Hürriyet ve İtilaf Partisi mensupları ve sempatanları etrafında dönmüştür. Partinin manevi lideri Şehzade Vahdettin'dir. İngilizci Damat Ferit Paşa ve Miralay Sadık Bey, partinin liderleridir. Melami, Halveti gibi tarikat mensuplarına, medrese hocalarına kur yapan Hürriyet ve İtilafçılar, İngilizler ile birlikte daha ilk günden İttihatçıları yok etme yolunda çalışmışlardır. Parti'nin kuruluşundan bir gün sonra, Hürriyet ve İtilafçı Rıza Nur, Hüseyin Cahit ile yaptığı konuşmayı, şöyle anlatmaktadır:

"Parti'nin kuruluşunun ertesi günü, hiç selamlaşmadığımız halde, Hüseyin Cahit Bey, Meclis'te yanımıza geldi. Yüzü, heyecandan saman gibi sararmıştı. Benden, fırkamın ne olduğunu ve maksadımı sordu. Ben de 'Siz çok ileri gittiniz. Biz de bütün muhalefet kuvvetlerini bir yere topladık. Size müthiş bir darbe-i helak (ölüm darbesi) indireceğiz. Maksadımız, sizi iktidar mevkiinden atmaktır' dedim. 'İyi ama içinizde mutaassıp, dindar, (...), Hıristiyan, cahil, âlim ve muhtelif siyasi fikirde adamlar var. Nasıl olur? Hani sen Meclis-i Mebusan'daki fırkalar namındaki eserinde, bizi, bir cinsten olmayan (amalgam) diye vasıflandırıyordun. Bizden dürüst iş çıkmayacağını iddia ediyordun. Ya, bu sizin ki?' dedi. 'Evet, hakkın var' diye mukabele ettim. Ve şunları söyledim: 'Sizi devirmek için şimdi ne bulursak topladık.'"²

Hürriyet ve İtilaf, İttihatçıları devirme yolunda Miralay Sadık Bey'in ordu içindeki taraftarlarına güvenmektedir. Celal Bayar, bu ilk denemeyi şöyle anlatmaktadır:

2 Rıza Nur, *Hürriyet ve İtilâf Nasıl Doğdu, Nasıl Öldü*, Akşam Matbaası, İstanbul, 1919, s.12.

"Parti, İkinci Reisi Albay Sadık Bey'den ordu içindeki taraftarları yoluyla Meclis'in ve İttihatçı milletvekillerinin tehdit edilmesini istedi. Halbuki Sadık Bey, buna muktedir değildi. O daha önce, İttihatçıları devirmek için Prens Sabahattin Bey ile Radikal Partisi Reisi Şeref Paşa'dan para almış, fakat bir şey yapamamıştı. Şimdi ise şahsına gelebilecek herhangi bir tehlikeye karşı, İngiltere elçiliğine sığınabilmek için Kâmil Paşa'dan bir tavsiye mektubu koparmak yolundaydı. Hürriyet ve İtilaf Partisi umumi merkez azasından şair Hüseyin Siret (Özsever) aracılığıyla bu arzusuna da kavuşmuştu."³

Fakat, yavaş yavaş ordu içinde bir miktar kuvvet elde etmişlerdir. Manastır'da Arnavutluk davası güden bazı subaylar, Hürriyet kahramanı Resneli Niyazi'yi takliden dağa çıkmışlardır. Bu esnada, Hürriyet ve İtilaf Partisi ile Prens Sabahattin ve Şerif Paşa, Arnavutluk isyanını desteklemişlerdir. Prens Sabahattin, Arnavutlar ile "İtilaf" namına ilişki kurmuş ve bunlara para vermiştir.

Arnavutluk'ta subaylar, siyasi maksatlarla dağa çıkarak isyan ettikleri sırada, İstanbul'da da birkaç subay "Halaskâran Zabitan Grubu"nu kurmuştur. Grupta, Milli Mücadele yıllarında İstanbul Hükümeti'nin Umum Jandarma Komutanlığı'nı yapacak olan Binbaşı Kemal Bey (Paşa) gibi kişiler yer almaktadır. Bu Kemal Bey, arkadaşları hesabına Skalyeri adında bir Rum politikacının aracılığıyla Prens Sabahattin'e başvurmuş, hükümeti devirme arzularını açıklamıştır.

Kâmil Paşa ve Sabahattin Sahneye Çıkıyor

Prens, Rıza Nur'u, Mahir Sait'i ve "Mahmut Şevket olayı" sırasında İngiliz, Fransız ve Rusların İstanbul'a asker çıkarmalarını

3 Celal Bayar, *Ben de Yazdım, Milli Mücadele'ye Gidiş*, Baha Matbaası, İstanbul, 1965, s.458.

isteyecek olan Kemal Mithat'ı çağırıp teşebbüsün başarısı üzerinde tartışmıştır. Bunlar "Bizde vak'alar, vakıaları besler, hükümetin dolayısıyla mevkii sarsıldığı şu zamanda, burada da bir darbe vurulursa düşeceği muhakkak" cevabını vermişlerdir."

Bunun üzerine Prens, ihtilal beyannamesi ve programları üzerinde çalışmış, eksiklikleri kendine göre tamamlamıştır. Hazırlanan beyannameyi ilkin evinde jelatinle, sonra Beyoğlu'nda bir matbaada gizli ve çok miktarda bastırmıştır. Prens Sabahattin, bu uğurda bir hayli para harcamış, asker, sivil, yüksek okul öğrencilerinden taraftar bulmaya çalışmıştır. Melamilerin Şeyhi Terlikçi Salih Efendi de müritlerinden sivil ve subay birtakım kimseleri bulup hazırlamıştır. Prens ile Nâzım Paşa ve Kâmil Paşa arasındaki yazışma ve görüşmeler olmuş, bu işte Rıza Nur aracılık etmiştir. İngilizci çevrelerin düzenlediği bu darbe teşebbüsü, sırf bir askeri hareket diye gösterilmiştir. Rıza Nur, bu taktiği şöyle açıklamaktadır: "Biz kendimizi ve bütün sivilleri gizleyerek bu harekete sırf bir askeri hareket süsünü veriyorduk."

Aslında darbe teşebbüsü, Fitz Maurice ve işbirlikçi politikacıların eseridir. Ama elde ettikleri subaylar çok az sayıdadır. Nitekim Halaskâr Grubu'na ve asi Arnavut subaylarına karşı, subay çoğunluğu sert tepki göstermiştir. İstanbul'da Hürriyet-i Ebediye Tepesi'nde bulunan üç yüz subay, şu beyannameyi yayınlamıştır: "Ordunun, siyasi işlerle meşgul olduğuna ve hükümetle Mebusan Meclisi'nin icraatına ve muamelelerine karışıldığına dair bir müddetten beri yapılan isnatlar, zabitlerden pek az bir cüz'üne ve yalnız Halaskârlar grubu halindeki kısmına aittir. Ordu, bundan münezze kalmıştır. Tarafsızdır ve bu hallerin ve müdahalelerin aleyhindedir. Biz, siyasetle kat'î olarak meşgul olmadığımızı fi'lî bir delil olmak üzere, o gibi hareketlerde bulunanlar hakkında kanuni muameleler yapılmasını, ordunun şerefine kurtarılması için tek bir vasita saydığımızı arz ederiz."

Selanik'te 116 subay, çeşitli yerlerde birçok subay aynı yolda bildiriler yayımlamışlardır. Fakat komplo, vesveseli bir kişi olan Sadrazam Sait Paşa'nın ürkekliği ve cuntaya kazanılan Nâzım Paşa ile Hurşit Paşa'nın entrikaları yüzünden başarıya ulaşmamıştır. Ne var ki, Sultan, Talât Bey'in (Paşa) "Bizden sonra Kâmil Paşa'nın sadarete gelmesi, memlekette iç harp demektir" tehdidi üzerine, Kâmil Paşa'yı sadarete getirmemiş, ortalama bir formül uygulamıştır. Gazi Muhtar Paşa'nın başkanlığında "Büyük Kabineler" kurulmuştur. Kabinelerde Kâmil Paşa, Nâzım Paşa (Harbiye) yer almış ve İngilizlerin adamı Nurodonkiyan Hariciye Nezareti'ne getirilmiştir.

XI. BÖLÜM

BABIÂLİ BASKINI

Kukla Hükümetten İngilizlerin Bekledikleri

"Büyük Kabine"nin kurulmasıyla, İngilizci muhalefet, iktidara tam yerleşme bile, İttihatçıları iktidardan uzaklaştırmıştır. Yeni Kabinenin mensuplarından Kâmil Paşa ile yakını Şeyhülislam Cemalettin Efendi, iktidardan yararlanarak derhal İttihatçı avına başlamak istemişlerdir. Sadrazam Gazi Muhtar Paşa, hatıratında şöyle demektedir:

"Kâmil Paşa ile Şeyhülislam Cemalettin Efendi, her gün beni görürler, ısrarlı bir lisanla benden İttihat ve Terakki liderlerinin ortadan kaldırılmalarını, tenkil edilmelerini teklif ederlerdi. Ben de, kanuna aykırı bir hâl olmadıkça, bir şey yapamayacağımı söyledim."¹

Bu arada, İngiltere ve müttefiklerinin Türkiye aleyhtarı faaliyetleri yürümektedir. Intelligence Service'in adamı olması muhtemel bulunan *Times* gazetesi muhabiri Raucer, Yunan-Bulgar ittifakını sağlayarak Balkan Savaşı'nı körüklemiştir. Balkanlar'da

¹ Celal Bayar, *Ben de Yazdım, Milli Mücadele'ye Gidiş*, Baha Matbaası, İstanbul, 1965, s.914.

savaş hazırlığı ilerlemiştir. İstanbul'da heyecan yüksektir. Gençlik savaş istemektedir. Hürriyet ve İtilaf Partisi de genel heyecanın dışında kalamayarak Sultanahmet Meydanı'nda bir miting düzenlemiştir. Türk devletine karşı devamlı ihanet halinde olan Gümülcineli İsmail, Ali Kemal, Derviş Hima, Boşo Efendi gibi İttihatçıların konuştuğu mitingden sonra, mitingciler Beyoğlu'na geçmişler ve İngiliz Elçiliği önünde durarak Osmanlıların "Öteden beri büyük İngiliz milletine karşı samimi duygularla bağlı olduğunu" söylemişlerdir. "İngiltere devlet-i fahîmesinin, Osmanlı devleti hakkında beslediği samimi duyguları" belirtmişlerdir. Bu beyanlar üzerine, elçilik memurlarından biri, büyük elçi adına, heyete hoşnutluğunu belirtmiştir.

Ne var ki, İngilizler ve müttefiklerinin tohumlarını ektikleri savaş, çeşitli nedenler arasında kumandan Nâzım Paşa'nın yanlış kararları yüzünden yenilgiyle sonuçlanmıştır. Kabine düşmüş, Fitz Maurice'in deyimiyile "Çılgınlık derecesinde İngiliz taraftarı" olan Kâmil Paşa, nihayet sadarete gelmiştir. İngilizci Nurodonkian ve yenilgiden suçlu olduğu halde Halaskâran cuntasının lideri Nâzım Paşa yerinde kalmıştır. Yeni hükümet, Bulgarların Çatalca'ya yaklaştığı günlerde, İttihatçı temizliğine girişmiştir. İngiliz Başbakanı Asquith'in "Makedonya ve Trakya, Balkan ordularının elindedir. Hıristiyanlık'ın Avrupa'ya giriş kapısı olan Selanik, Yunanlıların eline düşmüştür. İstanbul'un her an düştüğünü işitebiliriz. Eski durum artık geri gelemez" dediği bir sırada, Kâmil Paşa Hükümeti, İttihatçı avına girişmiştir. Valilerden sadakat yemini alınmış, İttihat ve Terakki kulüpleri kapatılmış, birçok İttihatçı, Bekirağa Bölüğü'ne hapsedilmiştir. Nâzım Paşa "Ordudaki subaylar arasında İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne taraftar olanlar, yüzde 2 nispetinde bile değildir" diyerek bu temizliğin cesaret vericisi olmuştur.

İngilizlerin, İngilizci Kâmil Paşa'dan istedikleri, Türkiye aleyhtarı politikalarının itirazsız uygulanmasıdır. Nitekim Fitz Maurice, sahneye çıkıp, doğrudan doğruya Balkanlılarla görüşüp anlaşmanın daha iyi olacağını özel dostları operatör Cemil Paşa ve onun kayınbabası Şeyhülislam Cemalettin Efendi ve Ayandan meşhur Damat Ferit Paşa yolu ile Sadrazama telkin ve tavsiyede bulunmuştur.² Emirkulu Kâmil Paşa, Fitz Maurice'in tavsiyesine uymuş ve Rus Büyükelçiliği yoluyla Bulgar Kralı Ferdinand'a bir tel çekip mütareke istemiştir. Kâmil Paşa'nın telgrafına Bulgarların cevabı, Çatalca savunma hattına saldırmak olmuştur.

Almanların Telaşı

Bu sırada, İstanbul'daki Alman yetkilileri telaştadır. Elçi Vangenheim'ın Alman Hariciye Nazırı'na gönderdiği bir özel mektup, İstanbul'daki Almanların Türkiye'yi mukavemete teşvik ettiğini göstermektedir:

"Ekselansınız gibi yıllarca Türkiye'de, Türkiye menfaatine çalışmış olan kimseyi, Türkiye üzerine çökmüş olan felaketin, en derin surette müteessir etmesi lazımdır. Marchall (İstanbul'daki eski Alman Elçisi), hayatının sonuna kadar bahtiyar bir insandı. Ömrünün eserinin parçalanmaya başlaması tarihinden iki hafta önce, ölmek bahtiyarlığına kavuşmuştur.

Maalesef şimdilik maneviyatın yükselmesine doğru, hiçbir hareket görülüyor. Nâzım Paşa, barışı tavsiye ediyor. Çünkü kendisi askerın güvenini kaybetmiş ve başka bir başkumandanın kendisinden daha iyi, işin içinden çıkmasını istemiyor. Babıâli'de memurlar ve halk arasında tam manasıyla panik hâkimdir. Bu ruhi halet, Türklerin çabucak

2 Celal Bayar, *age*, s.954.

yenilmesini isteyen bura Hıristiyanları ve Rus Büyükelçiliği'nden çıkan ve bütün İstanbul'a yayılan durumu tasvir edici haberler tarafından beslenmektedir. Giers (Rus Elçisi) ve Bompard (Fransız Elçisi) bu hususta yardım etmektedir. Pallavicini de (Avusturya Elçisi) ziyadesiyle sinirli oldu. Bütün bunlar, Türklerin maneviyatına fena tesir etmektedir. Ben, Stempel (Alman Ataşe Militeri) ve ıslahatçılarla birlikte Türklere cesaret vermeye ve Çatalca hattını terk etmelerine mani olmaya çalışıyorum. Burada bulunan yabancı zırhlıların gözü önünde Ferdinand Ayasofya'ya girecek. Hilal eski camiden kaldırılacağı vakit, Bulgar Çarı'na yardım edecek olan Rus papazı, herhalde buradaki harp gemilerinden birinde saklı bulunduruluyordu. Onun içindir ki, Çatalca hattını mutlak surette tutmak lazımdır."³

Ne var ki, Alman Elçisi'nin gayretkeşliği, Kayzer'i kızdıracaktır. Almanların eskiden beri politikası, Türklerin Avrupa topraklarını terk edip Anadolu'ya çekilmesidir. Nitekim Goltz Paşa, daha çok eski tarihlerde, bunu açıkça belirtmiştir. Bu nedenle Almanlar, Türkiye'nin sömürgeleştirmeyi düşündükleri Anadolu topraklarını, Rus ve İngiliz emellerine karşı korumuşlar, Rumeli'nin elden çıkmasına ise seyirci kalmışlardır. Vangenhaym'ın "Birkaç ay dayanılırsa bu mukavemet, son hesaplaşmada, hem Türkiye'nin hem de Avrupa vilayetlerinin paylaşılmasında menfaati olmayan devletlerin kâr hanesine yazılacak bir şey olur" telkinine, Kayzer "Kimsenin böyle bir menfaati yoktur. Bunu bekliyoruz" notunu düşmüştür. Almanya, İngiltere ve müttefikleri gibi, Türkiye'nin Rumeli'den atılmasını beklemektedir.

Türkleri Rumeli'den kovma yolundaki Avrupa'nın ortak politikası, milliyetçilerin fedakârlığıyla Türk ordusunun Çatalca'da Bulgarları geri püskürtmesi sayesinde bozulmuştur. Genç subaylar

3 Celal Bayar, *age*, s.1031.

istila edilen toprakları kurtarma azmindedir. Edirne'yi alma bir haysiyet sorunu haline gelmiştir. Bu noktada, Almanya da dahil, büyük devletler sahneye çıkmış, Edirne'nin Bulgarlara terk edilip Midye-Enez hattının kabulü için Babıâli'ye bir nota vermişlerdir. İngilizci Kâmil Paşa, Edirne giderse içsavaş çıkar gerekçesiyle İngiltere'den medet ummaktadır. İstanbul'daki İngiliz büyükelçisi Lowther'in büyük devletler notasının Babıâli'ye verildiği gün Londra'ya çektiği bir tel, Kâmil Paşa'nın durumunu iyi anlatmaktadır: "Sadrazamdan özel olarak öğrendim ki o, büyük devletlerin ortaklaşa notasına karşılık vermeden önce, Londra'daki büyükelçisine, hükümetin içinde bulunduğu güçlükleri ve Edirne'yi verecek olursa bundan bir içsavaş ve şimdiki durumdan daha kötü zararlar çıkabileceğini size bildirmesi ve Edirne kenti ve dolaylarının tarafsızlaştırılmasını ve büyük devletlerce herhangi bir ulus içinden seçilmiş bir Müslüman valinin yönetimine verilmesini Balkan devletlerine kabul ettirmek için çalışmanızı sizden dilemesi için tel ile önerge verdirmek düşüncesindedir."

Londra'nın cevabı, İstanbul sefirinin azarlanması olmuştur. Kâmil Paşa ise mutadı üzere İngilizlerin talebine boyun eğerek büyük devletlerin notasını kabullenmiş ve Edirne'nin kaybına rıza göstermiştir. Acele toplanan Şûrâ-yı Saltanat, bu kararı onaylamıştır.

Milliyetçilerin Direnişi

İşte bu noktada yurtsever güçlerin desteğiyle Edirne'yi kurtarmak için ünlü Babıâli baskını, Enver, Talât ve arkadaşları tarafından gerçekleştirilmiş ve Kâmil Paşa istifaya zorlanmıştır. Paşa, silah tehdidi altında yazdığı istifasında, "Cihet-i askeriyeden vuku bulan teklif üzerine" ibaresini kullanmış Talât Beyin azarlaması üzerine "ahali" kelimesini de ekleyip halk ve ordu tarafından iktidardan uzaklaştırıldığını kabul etmiştir. Sadarete, Mahmut Şev-

ket Paşa getirilmiş ve genç milliyetçilerin baskısıyla Avrupa'nın notası reddedilmiştir. Cevabi notada, kısaca şöyle denilmektedir: "Edirne, tam bir Müslüman şehri, Osmanlı İmparatorluğu'nun ikinci başkentidir. Onun terk edileceği sözünün bile ortaya çıkması, bütün memlekette heyecan yaratmaya sebep olur."

Bunun dışında notada, çeşitli milliyetçi talepler yer almaktadır. Gümrük özgürlüğü, mali ve ekonomik bağımsızlık, modern serbest hukuk esaslarına dayanan karşılıklı ticaret yapabilme hakkı, Türkiye'de yabancıların da Osmanlı mükellefleri gibi vergi ödemeleri, yabancı postanelerin kapatılması ve kapitülasyonların kaldırılması yoluna gidilmesi bu talepler arasındadır. Bu milliyetçi taleplerden hiç hoşlanmayan büyük devletler, ekonomik ve mali baskı yoluyla yeni hükümeti dize getirmeye çalışmışlardır. O kadar ki, devletin imtiyazlı kuruluşu Osmanlı Bankası, hükümete 500 bin altın lira gibi mütevazı bir avansı vermeyi reddetmiştir. İngiliz Hariciye Nazırı Sir Edward Grey, Avam Kamarası'nda tehditler yağdırmıştır: "Türkler, Bulgarların duçar oldukları felaketten istifade ederek Londra Muahedesi'ni yok addeder ve Edirne'yi istirdada kalkıştırlarsa sonradan uğrayacakları ceza, pek şiddetli olacaktır. Değil yalnız bütün Avrupa'daki ülkelerinden mahrum olmak, belki İstanbul'u bile kaybedeceklerdir."

İngilizler gibi Almanlar da barış tavsiye etmekte, Türk ordusundaki Alman uzmanları, ordunun perişan durumunu ileri sürerek bu tavsiyeleri desteklemektedir. Mahmut Şevket Paşa, bu baskılara boyun eğecektir. Ama Mahmut Şevket Paşa'ya rağmen genç milliyetçiler direnecek ve uzun tereddütlerden sonra Edirne kurtarılacaktır.

XII. BÖLÜM

İKİNCİ

"31 MART" DENEMESİ

"Şeriat ve İngiliz Askeri İsteriz"

Babîali baskını sonucu, İttihatçıların işbaşına gelişi ve milliyetçilerin İngiltere ve müttefiklerinin Balkan planlarına direnişi, Fitz Maurice ve yerli işbirlikçileri tekrar harekete geçirmiştir. İşbirlikçiler arasında ön planda, Prens Sabahattin, Şehzade Vahdettin ve İtilafçı Damat Salih Paşa gözükmektedir. Amaç, önce önemli İttihatçıları öldürerek terör yaratmak, böylece ülkeyi hükümete bıraktıktan sonra, Kâmil Paşa ya da Prens Sabahattin'i iktidara getirmektir.

İstanbul Muhafızı olarak, olayları yakından izleyen Cemal Bey (Paşa), darbenin amacını, soruşturma sonuçlarına dayanarak şöyle açıklamaktadır:

"Bu defaki tertibat, bilhassa İngiltere sefaretî Baştercümanı Fitz Maurice ile askeri ataşesi Binbaşı Tyrell tarafından himaye ve teşvik olunuyordu.

Sorgu ve muhakeme neticesinde sabit oldu ki, fırka veya grup halinde veya münferit şahıslar olarak birçok muhaliflerin müşterek veya aynı gayeye hâdim müteferrik çalışmaları neticesinde, evvela İttihat ve Terakki'nin mühim

şahsiyetleri aleyhine bir suikast icrasında ve bu surette memleketi hükümsüz bıraktıktan sonra, Zat-ı Şahane üzerinde icra edilecek tesirler sayesinde Müşir Şakir Paşa'yı Sadaret Kaymakamlığı'na (Sadrazam Vekilliğine) tayin ettirmek ve onun riyaseti altında bir muvakkat kabine vücuda getirerek ve üç gün üç gece İttihat ve Terakki'nin bütün fertleri aleyhine bir katliam tertip etmek ve sonra kabineyi Kâmil Paşa'nın veyahut Prens Sabahattin'in reisliği altında teşkil eylemek hususlarına karar verilmiş."¹

Plan, ustaca hazırlanmıştır. Önce, bir terör hareketine girişerek Talât, Cemal vb. gibi önde gelen İttihatçılar öldürülecektir. Şehirde böylece bir terör yarattıktan sonra, bayraklarla Babiâli üzerine yürünecek, 31 Mart irtica olayında olduğu gibi "Şeriat isteriz!" feryatlarıyla halk ayaklandırılacak ve ayaklanma sonucu hükümet devrilecektir. Hem işbirlikçi hem de şeriatçı olan terörcüler, kendi güçlerine pek güvenemedikleri için, aynı zamanda yabancı devletlerin İstanbul'a asker çıkartmalarını isteyeceklerdir. Bulgarlar Çatalca hattına dayandıkları zaman, İstanbul'un düşmesi beklenirken karışıklık çıkabileceği iddiasıyla tebaalarının can ve mallarını korumak üzere, İstanbul'a büyükelçiler emrine ikişer savaş gemisi gelmiş ve limanda demirlemiştir. İplerini Fitz Maurice'in tuttuğu işbirlikçiler, şimdi "gerek Avrupa ve gerek umumun menfaati" gereği karaya asker çıkartılmasını arzulamaktadırlar. Daha sonraları Rusya'nın içişlerimize müdahalesini rica edecek olan Kemal Mithat, büyükelçilere verilecek beyanname işini hazırlamakla görevlendirilmiştir. Beyanname, İstanbul'un işgal davetiyesinden ibarettir: "Bir tabur serseri ile idare olunan hükümet-i hazırayı ezip kırmak için tertip etmiş olduğumuz planları, herçi bâdâbâd mevkii fiile getirmeye karar verdik.

1 Cemal Paşa, *Hatıralar "İttihat-Terakki ve Birinci Dünya Harbi"*, tamamlayan ve tertipleyen Behçet Cemal, Selek Yayınları, İstanbul, 1959, s.36 ve 51.

Asayişin muhafazası için sefirlerin karaya asakir-i bahriye ihracına (deniz askerleri çıkarmaları) emir etmeleri, gerek Avrupa ve gerek umumun menfaatleri iktizasındandır.

İmza: İhtilal Komitesi"

Fitz Maurice ve Tyrell Sahnede

Fitz Maurice ve Binbaşı Tyrell, bu kez açıkça sahnede görünmektedir. Mahmut Şevket Paşa'yı öldürecek olan Halaskâran subaylarından Çerkez Kâzım, Köstence'den getirilmiş ve Fitz Maurice ile Binbaşı Tyrell'in himayesinde vapurdan çıkarılmıştır. Kâzım Bey'i vapurdan alıp araba ile getiren Fitz Maurice, onu İngiliz uyruklu bir kadının evine yerleştirmiştir. Kadın da bu evde oturduğundan, darbecilerin kapitülasyonlardan yararlanarak burada güvenlik içinde faaliyet gösterecekleri umulmaktadır. Ama İstanbul Muhafızı Cemal Bey (Paşa), darbe hazırlıklarını öğrenince, kapitülasyonları hiçe sayarak evi bastırılmış ve İngiliz ev sahibesinin "Bu ev bizimdir. Biz de ecnebiyiz, elçilikten adam olmadıkça kapıyı açmam" itirazları arasında birtakım terörcüleri yakalamıştır.

Öte yandan, o sıralarda dış ülkelerde bulunan ve darbe sonucu sadarete getirilecek olan Kâmil Paşa, Mesajeri Maritim vapuruyla başkente gelmiştir. İstanbul Muhafızı Cemal Bey (Paşa), Kâmil Paşa'nın "pervasızca İstanbul'a gelişini, ihtilal teşebbüslerinin pek yakın olduğuna en büyük bir işaret saymış" ve harekete geçmiştir. Cemal Paşa, polis müdürüne şu direktifi vermiştir:

"Şimdi ben, muhafızlık tarafından bir subayla lüzumu kadar inzibat memurunu Kâmil Paşa'nın konağına göndereceğim. Siz de bir komiserle kâfi miktarda polis tahsis ediniz. Komiserle subay, maiyetleriyle beraber Kâmil Paşa'nın konağına gitsinler. Konağa dışarıdan yerli veya yabancı kimsenin girişine müsaade etmeyecek şekilde giriş yerlerini nezaret altına alsınlar. Subayla komiser, Paşa'dan mülakat rica etsinler:

Memleketin dahili vaziyeti, Kâmil Paşa'nın şu anlık İstanbul'da bulunmasında pek fazla zarar görecektir mahiyettedir. Binaenaleyh hükümet, Paşa'dan rica ediyor, kendilerini buraya Mısır'dan getirmiş olan Mesajeri Maritim vapuru ile yine Mısır'a avdet buyursunlar. Hatta vapur burada üç gün kalacaksa Paşa, azami on iki saate kadar vapura binmelidir. Aksi halde hükümet, teessüfe şayan bazı ihtiyati tedbirler almaya mecbur olur. Bunları söylesinler ve Paşa'nın vereceği cevabı, bize bildirerek kendileri konakta kalsınlar ve kimsenin dışarıdan içeriye girmesine müsaade etmesinler.

Bu karar, derhal yapıldı. Ben, yaverim Yüzbaşı Hilmi Efendi'yi görevlendirdim. Paşa, cevaben pek yorgun olduğu için bu kadar kısa bir zamanda yeni bir vapur seyahatine tahammül edemeyeceğini ve binaenaleyh hükümetin salahiyet dışı olarak ittihaz ettiği bu karara tabi olmaya lüzum görmediğini bildirmişti. Bu cevap üzerine, Paşa, İstanbul'u terk edinceye kadar ne içeriden dışarıya ve ne de dışarıdan içeriye hiç kimsenin girmesine müsaade edilmeyecek şekilde, konağın nezaret altına alınmasını emrettim.

Ben bu tedbirleri aldığım sırada, İngiltere Sefareti baş tercümanı Fitz Maurice, derhal sefir namına hoş geldiniz demek üzere, konağa gelmiş ve fakat hükümet memurlarının menî üzerine, içeriye girememişti. Mahmut Şevket Paşa suikastının hakiki tertipçisi olan bu şeytan ruhlu adam, mukabil siyasi tedbir ittihaz ederek hemen sefir namına Mahmut Şevket Paşa'yı ziyaret eder ve nasıl olup da İngiltere sefaretinin eski dostu olan Kâmil Paşa ile görüşmesine mani olunduğunu bir türlü anlayamadıklarını ve bunun İngiltere umumi efkârı üzerinde fena tesir edeceğini söyler ve daha birtakım beylik tehdit sözlerisayar döker."²

2 Cemal Paşa, *Hatıralar "İttihad-Terakki ve Birinci Dünya Harbi"*, tamamlayan ve tertipleyen Behçet Cemal, Selek Yayınları, İstanbul, 1959, s.43.

Mahmut Şevket Paşa "Kâmil Paşa"yı tehdide cüret eden İstanbul Muhafızı'na karşı ateş püskürür. Cemal Bey istifasını vermeye kalkışırsa da sonunda Sadrazamı şu sözlerle ikna eder:

"Sizi temin ederim ki Paşa hazretleri, Kâmil Paşa, sizin cenazenize basarak makamınıza oturmak maksadıyla İstanbul'a getirilmiştir. Paşa'nın buraya gelişi, ihtilalin yakın olduğuna en büyük delildir. Şimdi Paşa'yı İstanbul'u terke mecbur etmek, ihtilalcilerin bir kanadının kırılmasına yardım edecektir. Hiç olmazsa bendeniz öyle zannediyorum, malum-i devletlerinizdir ki, gizli ihtilal ve suikastlara karşı mani tedbirler almaya memur olanlar, icraat serbestisine malik olmazlarsa muvaffak olmalarına imkân kalmaz. Beni bu vazifeye tayin buyurduğunuz sırada her türlü tedbirlerin alınmasında serbest olacağımı vaat etmişsiniz. Şimdi ise karşınızda haksız ve salahiyetsiz bir İngiliz sefreti çıkar çıkmaz, en mühim gördüğüm bu tedbiri almaktan beni men ediyorsunuz."³

Bu uyarı üzerine, Kâmil Paşa'ya fazla şiddet göstermeme şartıyla Sadrazam, İstanbul Muhafızı'na hareket serbestisi tanır. Cemal Bey, oğlu aracılığıyla Kâmil Paşa'ya, İngiltere sefaretinin müdahalesinden hiçbir fayda beklenemeyeceğini, bir gün içinde İstanbul'u terk etmesi gerektiğini bildirir. Bu ültimatoma boyun eğen Kâmil Paşa, ertesi gün İngiliz sefiri Sir Lowther'in arabasında, Sefir ile birlikte konağından ayrılır ve vapura biner.

İstanbul Muhafızı Cemal Bey'in uyanıklığına rağmen tertipçiler Mahmut Şevket Paşa'yı öldürmeyi başaracaklardır. İttihatçıların, suikastı bildikleri halde, kendisinden kurtulmak için Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesine göz yumdukları ileri sürülürse de bu iddiayı destekleyecek delil yoktur. Yalnız, suikastçılar daha öteye gidememişler, kısa sürede yakalanmışlardır.

3 Cemal Paşa, *age*, s.46.

Prens Sabahattin Bey, kurtuluşu İngilizlere sığınmakta bulunmuştur. İstanbul Muhafızı'nın sözleriyle "Prens Sabahattin Bey ortadan kaybolmuştu. İngiltere sefaretî Baştercümanı Fitz Maurice ile askeri ataşesi Binbaşı Tyrell tarafından himayeye mazhar olarak İngiliz resmi müesseselerinden birinde olduğunu haber alıyordum. Ama bittabi bir şey yapmak mümkün değildi. (...)"⁴

Sıkıyönetim mahkemesi, Prens ve öteki işbirlikçileri gıyaben idama mahkûm etmişse de bunların hemen hepsi, sefaretlerin yardımıyla Avrupa'ya kapağı atmanın yollarını bulmuşlardır. Bundan sonra Cemal Paşa, Alman istihbarat servislerinin de yardımıyla işbirlikçilere göz açtırmamıştır. Rus Sefaretî baştercümanı, bu durumdan şu sözlerle yakınmaktadır:

"Türk Fouche'si, polislikte dahi Cemal Paşa, ülkeyi çok iyi temizlemiştir. İdare ve ordunun belli başlı yerlerine yerleşmiş Almanlar her şeyi yetiştiriyor, her şeyi görüyor ve bütün başkaldırma teşebbüslerini daha başından ezmek için genç Türk oligarklarına yardıma daima hazır bulunuyorlardı."⁵

İşlerin sıkılaşması üzerine, Fitz Maurice ve Tyrell'in faaliyeti güçleşecek ve yeni Sadrazam Sait Halim Paşa'nın talebiyle Intelligence Service'in bu gözde iki elemanı, Türkiye'den ayrılacaklardır. Ajanların ayrılış hikâyesini Cemal Paşa şöyle anlatmaktadır:

"İngilizlerin siyasi fırkamız hakkındaki memnuniyetsizliğini sabık sefir Sir Charles Lawther zamanında Baştercüman Fitz Maurice ile kara ataşesi Tyrel Pin yaptığı entrikalara hamlettiğinden yeni sefir Sir Louis Mallet gelir gelmez, bhusus Mahmut Şevket Paşa aleyhine yapılan suikasta bilfiil iştirak ettikleri tetkiklerle sabit olan bu iki entrikacının, İstanbul'dan uzaklaştırılmalarını, Prens Sait Halim Paşa,

4 Cemal Paşa, *age*, s. 32.

5 Andrei Nikolaevich Mandelshtam, *Le sort de l'empire Ottoman*, Payotetcie, Lausanne (Lozan), 1917, s.175.

açıktan açığa sefirden rica etmiş ve pek yakın zamanda bu arzunun yerine getirilmiş olacağını sefir vaat etmişti. Filhalka bir ay sonra, bu iki adam memleketimizden defolup gittiler ve biz de pek nazik ve cidden namuslu ve hayırhah bulduğumuz Sir Louis Mailet ile pek sık ve samimi şahsi münasebetler idamesine başladık.¹⁶

6 Cemal Paşa, *age*, s. 112.

XIII. BÖLÜM

**TÜRKİYE'DE
31 MART'IN KAYNAKLARI
KURUTULAMADI**

Enver Paşa-Rusya Pazarlığı

Başarısız kalan ikinci 31 Mart denemesi, İttihatçıları, Almanya'yla daha çok yakınlaşmaya itecektir. General Liman Von Sanders, çok sayıda Alman subayıyla birlikte İstanbul'a gelecek ve hemen sonra Enver Paşa Harbiye Nezareti'ne getirilecektir. Ordunun Almanlara teslimi, Mahmut Şevket Paşa zamanında düşünülmüş bir tedbirdir. Paşa şöyle demiştir:

"Biz, artık Alman harp usulünden kendimizi kurtaranlarız. Otuz seneyi aşkın bir zamandan beri ordumuzda Alman muallimler bulunmuş, zabitan heyetimiz kâmilen Alman harp usulüyle terbiye edilmiş, velhasıl bizim ordumuz Alman askeri talim ve terbiyesinin ruhu ile ünsiyet peyda etmiştir. Şimdi bunu değiştirmek mümkün değildir. Binaenaleyh, pek geniş mikyasta bir Alman tensik heyetini celb etmek ve hatta icap ederse bir Osmanlı Kolordusunun emir ve kumandasını bir Alman generaline vererek bunun bütün birliklerine Alman ümera ve zabitlerinden kumandanlar tayin etmek böylece vücuda getirilecek olan bir numune ko-

lordusuna Osmanlı ordusunun bütün ümera ve zabitlerini birer muayyen müddet için stajyer göndererek malumatlarının arttırılmasını temin etmek fikrindeyim."¹

Mahmut Şevket Paşa'nın ölümünden sonra, bu düşüncesi gerçekleşecek ve Liman Von Sanders, Birinci Kolordu Kumandanı olarak Türkiye'ye gelecektir. Bunun üzerinedir ki, Alman sefiri Wangenheim "Orduyu kontrol eden kuvvet Türkiye'de en büyük kudret olacaktır. Hiçbir Alman düşmanı hükümet, ordu tarafımızdan kontrol edildikçe iktidar mevkiinde kalamayacaktır" diyecektir.

Ordu üzerinde kesin Alman egemenliğinin kuruluşu, İngiliz, Fransız ve Rus sefirlerinin, çok şiddetli protestolarıyla karşılaşacak, fakat bu protestolar, Liman Von Sanders Paşa'nın üçüncü müfettişliğe getirilmesinden öte bir sonuç vermeyecektir. Böylece Almanlar Türkiye'ye iyice yerleşmiş olacaklardır.

İttihatçıların bu artan Alman egemenliğinden endişe duyduklarını gösteren belgeler vardır. İçtenlik derecesini kestirmek güç olmakla birlikte, Rus Hariciye belgelerinden, Enver Paşa'nın Ruslarla anlaşarak Alman subaylarını geri göndermeye niyetlendiği anlaşılmaktadır. Rus Büyükelçisi De Giers, Hariciye Nazırı'na, İstanbul'dan şunları yazmaktadır:

"Bizim için varılması arzu edilecek önemli hedef, Türkiye'de bize karşı devamlı surette husumet gösteren Alman hâkimiyetini uzaklaştırmaktır. Şimdi bunun için çok elverişli bir fırsat baş göstermektedir. Sadrazam Prens Sait Halim Paşa, gayet gizli olarak bana, Enver'in bizimle yakınlık vücuda getirmek arzusuna katıldığını ve bir anlaşmaya süratle varılması için elinden gelen bütün yardımı yapmaya hazır olduğunu söyledi.

¹ Cemal Paşa, *Hatıralar "İttihad-Terakki ve Birinci Dünya Harbi"*, tamamlayan ve tertipleyen Behçet Cemal, Selek Yayınları, İstanbul, 1959, s.79.

Enver Paşa'nın Rusya ile ittifak yapılması hakkındaki fikri değişmemiştir. Hükümetin şiddetli itirazına rağmen fikrini tam kabul ettireceğine tam kanaati vardır. Zira askeri kuvvet elindedir. Tahmin ve tasavvur edildiği gibi bir ittifak yoktur (Almanlarla). Enver, Alman ve Avusturya elçilerinin baskısı altında bulunduğunu açıkça itiraf ediyor. Bulgarlar da bu günlerde bazı tekliflerde bulundular. Mesele ne zaman ciddi bir renk ve şekil alırsa o zaman milli menfaatlerini sağlayacak bir yol tutulacaktır. Enver Paşa tutulacak yolu şöyle özetledi: 'Kafkas cephesinde bulunan kuvvetlerin hepsini geri çekecektir. Türkiye, Rusya'ya karşı beslediği iyi duygularını bu suretle ortaya koymuş olacaktır. Sonra Trakya'da bir ordu hazırlanacak ve bu ordu emrimize hazır tutulacaktır. Bu askeri kuvvet, gerekirse Bulgarlarla, lüzumunda bizimle (Ruslarla) beraber Avusturya'ya karşı olacaktır. Bizimle anlaşmak gerçekleşince Alman subayları ordudan çıkarılacaktır.'

Enver Paşa'nın mukabil şartları da şunlardır: 'Batı Trakya'nın, Adalar da dahil olmak üzere, Türklere geri verilmesi, Balkan hükümetlerinden emin olmak için beş ilâ on senelik bir savunma ittifakı yapılması.'

Enver Paşa, bunları General Leontiev'e anlatırken Türk menfaatleri bakımından umumi hallerin sade ve açık bir manzarasını çizmiş, çok sakin ve muhabbetli bir lisan kullanmıştır. Generalin bir sorusuna cevap olarak Enver Paşa, şu sözleri söylemişti: 'Almanların intikamına uğrayacağımızı pekâlâ biliyoruz. Fakat Türkiye bundan korkmaz. Hatta Almanya harekete geçecek olsa bile, aramızda müşterek sınıır yoktur. Almanların, bize zarar vermeleri zordur. Denizlerde 'sevkiyat' eşya getirip göndermek meselesine karşı da, ne yolda müdafaa gerekeceğini savaş sahnelerinde öğrenmiş bulunuyoruz.'

General Leontiev'e bu anlaşma işinin sonuçlandırılmasının mümkün olabileceğine kesin kanaat gelmiştir. Enver Başkumandan vekili olduğundan bütün kuvvetler de elinde."²

Ne var ki, İngiltere, Rusya ve Fransa, bir yandan Türkiye'deki Alman subaylarının gitmesini sağlamaya çalışırken öte yandan Türkiye'yi parçalama planlarından vazgeçmiş değillerdir. Öyle ki, Ruslar, Enver Paşa ile konuşurken Bulgarlara da Türk topraklarını peşkeş çekmekte sakınca görmemektedirler. Boğazların peşindedirler. İngiltere Kralı Beşinci George, Londra'da bulunan Rus Elçisi'ne "İstanbul sizindir" demektedir. Bu ikiyüzlülük, anlaşma ihtimalini çok azaltmaktadır.

Bundan başka, böyle bir anlaşma gerçekleştirilebilse dahi, Alman subaylarını Türkiye'den uzaklaştırmak mümkün olabilecek miydi? Almanların Türkiye'yi birtakım oldubittilerle Dünya Savaşı'na sürükledikleri hatırlanırsa bunun kolayca başarılabilceğini söylemek güçtür.

İngilizci Muhalefetin İhanet Projeleri

Birinci Dünya Savaşı, İttihatçı iktidarının sonu olacaktır. İngilizlerin yenmesiyle birlikte, İngilizci Hürriyet ve İtilafçılar iktidara gelecektir. Bu partinin işbirlikçi liderleri, 1913'ten sonra, yurtdışına dağılmışlar, fakat Türkiye aleyhindeki çalışmalarını sürdürmekten vazgeçmemişlerdir. Hürriyet ve İtilaf Partisi Paris'te yeniden kurulmuş, Şerif Paşa, Albay Sadık ve Gümölcineli İsmail Hakkı gibi, vatana sürekli hıyanet halinde bulunan kişiler, partinin yöneticiliğine getirilmiştir. Bu yöneticilerin yaptıkları ilk iş, Osmanlı Hükümeti'ni cezalandırmak için, Rus Çarı'na, İngiltere Kralına ve Fransa Cumhurbaşkanı'na şikâyet telgrafı çekmek, memleketin içişlerine karışmalarını istemek olmuştur.

2 Celal Bayar, *Ben de Yazdım, Milli Mücadele'ye Gidiş*. Baha Matbaası, İstanbul, 1965, s.1324.

Savaş sırasında bunlar, İngiliz ve Rus parasıyla çeşitli hükümet darbeleri projeleri hazırlamışlardır. Bu projelerden birini Rus belgelerinden öğrenmekteyiz. Bern'deki Rus Elçisi'nin Başvekil Sturmer'e Ağustos 1916'da gönderdiği telgrafta şunlar yazılıdır:

"Türk muhalefet partisinin İsviçre'deki üyeleri Kemal Mit-hat ve Ali (Haib), Fransız ve İngiliz elçilikleri ile, elçiliğimize, 'Jön Türk Hükümetini' devirmek tasavvurunu ihtiva eden gizli bir muhtıra tevdi etmişlerdir. Bu tasavvur, muhalefet partisinin mutlak çoğunluğu tarafından kabul edilmiş olup Paris'te geçici bir komitenin idaresine verilecektir. Bu istihbarat şubesi, Cenevre'de çalışacak ve gizli kuryeler vasıtasıyla devamlı surette Türkiye ile temasta bulunacaktır. Ayrıca Selanik'te teşkil edilecek bir şube de bilhassa propaganda işlerini görecektir. Planın hedefi Türkiye'de Jön Türklerin boyunduruğundan kurtulmak için fırsat bekledikleri sanılan halk ve ordu arasında bir ayaklanma meydana getirmektir. Bu maksatla İngiltere ve Fransa'da bulunan Türk göçmen ve esirlerinden bir seferi kuvvet teşkili öne sürülüyor. Eğer böyle bir çıkartma muvaffak olursa Türkiye'de Osmanlı Hanedanı'ndan bir Prens'in³ başkanlığında geçici bir hükümet kurulacak ve hükümete, muhalefete sempati besleyen bazı belediye başkanları derhal iltihak edeceklerdir. Bu yeni hükümet, yerleşip, kuvvetlenince derhal itilaf devletleriyle sulh akdine girişecektir.

Seferi kuvvetin teşkili muntazam şekilde işleyecek, istihbarat ve propaganda cihazlarının kurulması, tabiatıyla masrafı gerektireceğinden plan kabul edildiği takdirde, muhalefet bu masrafları müttefiklere yükleyecektir.

İngiliz ve Fransız elçilikleriyle fikir teatisinde bulunur bulunmaz onların bu meseleler hakkındaki görüşlerini size bildireceğim. Buna intizaren, hiç olmazsa istihbaratın inti-

3 Bunun, Prens Sabahattin olması kuvvetle muhtemeldir.

zamı için, muhalefeti kullanmanın faydası üzerine vekâletin dikkat nazarını hürmetle celbetmeyi vazife bilmekteyim. Bir müddetten beri Türk Hükümetinin, Türkiye'den İsviçre'ye hususi şahısların seyahatlerini çok sıkı kontrole tabi tutması, Türkiye'de olup bitenler hakkında malumat elde edilmesini son derece güçleştirmiştir. Bu itibarla İsviçre'den Türkiye'ye gizli ajanlar gönderebilmek için elçilik emrine bir an evvel tahsisat verilmesini istirham etmekteyim."⁴

Bu ve benzeri teşebbüsler, başarısız kalmıştır. Fakat olay, muhalefetin İngiliz, Fransız ve Rus parasıyla Türkiye aleyhinde nasıl çalıştığını göstermeye yeterlidir. İşte bu tip kişiler, savaşın kaybedilmesiyle İstanbul'da iktidarı ele almıştır.

Lloyd George, Dürrizade'den Fetva İstiyor

Hürriyet ve İtilaf Partisi, Sultan Vahdettin'in arzusu ve Damat Ferit Paşa'nın teşebbüsü ile 1918 yıllarının sonlarına doğru İstanbul'da tekrar kurulacaktır. Partinin genel sekreteri, Kurtuluşun sonra İzmir'te linç edilecek olan Ali Kemal'dir. Artık Türkiye'yi yöneten Babiâli değil, İngiltere'dir. İngiliz belgelerinde belirtildiği üzere, Sultan Vahdettin'in hizmetinde bulunduğu İngiltere'den istediği, bu sömürgeci ülkenin, Türkiye'yi doğrudan doğruya yönetmesidir. Vahdettin'in 4 Mart 1919 tarihli teklifi özetle şöyledir:

"İngiltere, bağımsızlığımızı korumak için, 15 yıl boyunca Türkiye'nin gerekli gördüğü yerlerini işgal edebilecektir.

- Osmanlı nezaretlerine, İngiliz müsteşarlar atanacaktır.
- Her Osmanlı vilayetinde, valiye müşavirlik edecek bir İngiliz başkonsolosu bulunacaktır.

4 Celal Bayar, *age*, s.116.

- Mahalli seçimlerle milletvekili seçimleri İngiliz denetiminde yapılacaktır.
- Maliyeyi İngilizler denetleyecektir.

Fakat Sultan, imparatorluğun dış politikasını yönetmekte kesinlikle hür olacaktır."⁵

İngilizlerin emrindeki bu işbirlikçi ekip, Mustafa Kemal'in çok geçmeden başlatacağı Kurtuluş Savaşı'nın karşısına dikilecektir. İngilizlerin direktifiyle dini, milli hareketi bastırmak için bir silah olarak kullanacaklardır. Llyod George'un ısrarı üzerine Şeyhülislam Dürrizade, Mustafa Kemal ve arkadaşlarının "Katli vaciptir" fetvasını yayımlayacaktır. İngiliz ajanlarıyla birlikte ve Hürriyet ve İtilaf partisi mensuplarının öncülüğüyle "gâvur" ve "Bolşevik" ilan edilen millicilere karşı, Anadolu'da çeşitli isyanlar düzenlenecektir.

Dikkat çekici bir nokta şudur: İttihatçılarının hemen hepsi milli kurtuluş hareketi saflarında toplandığı halde, İtilafçıların hemen hepsi milli harekete karşı çıkacaktır. Bu da göstermektedir ki, bazı sosyalist üniversite hocalarının, İttihatçılardan "solcu" ve "İslamcı halk cephesinin temsilcileri" saydıkları Hürriyet ve İtilaf, aslında emperyalizmin partisidir. Bu partinin şeriatçılığı ve dindarlığı, emperyalizmin üzerine örtülmüş yeşil bir şaldan ibarettir.

Cumhuriyet'ten sonra kurulan Terakkiperver ve Serbest Fırkalar, liderlerinin iyi niyetlerine rağmen Hürriyet ve İtilaf doğrultusunda bir gelişme istidadı göstermişlerdir. Yabancı sermaye tarafdarlığı ve din istismarcılığı, ürkek ifadelerle de olsa her iki partinin programında yer almıştır. DP ve AP daha geniş biçimde Hürriyet ve İtilaf doğrultusundaki gelişmeyi sürdürmüşlerdir. Bir yandan emperyalizme karşı Türkiye'nin kapıları ardına kadar açılırken öte yandan din istismarcılığı ve şeriatçı akımlar, kitlelerin oyunu almak ve komprador düzeni sürdürmek için teşvik edilmiştir.

5 Yusuf Hikmet Bayun, *Atatürk -Hayatı ve Eseri*, Güven Basımevi, Ankara, 1963, s.270-72.

Üçüncü 31 Mart Denemesi

Mustafa Kemal ve arkadaşları, içerideki muhalif çevrelerin ve emperyalizmin, din istismarcılığını ve şeriatçılığı, milliyetçi Kemalist Türkiye'yi yıkmak için kullanmaya kalkışacaklarının farkındadırlar. İnönü'nün sözleriyle "Türk milletinin selameti, bağımsızlığı, ilerlemesi için yapılan her çaba, tarihimiz boyunca iç ve dış düşmanlarca 'küfür' ilan edilmiştir. Öteden beri, Osmanlı devrinde ve her devirde Türkler, kendi içeride ve dışarıda bulunan düşmanları tarafından 'Kâfir' ilan edilerek nifaka düşürülmek istenmiştir. Bundan, tabii bizim nesil de kurtulamadı. Milletin ölüm dirim savaşında, bütün çabalarımız esnasında Şeyhülislam'ın fetvasını üzerimizde taşıyarak çalıştık."⁶

Nitekim Cumhuriyet'e karşı ilk büyük tehdit "Şeriat" adına yapılan ve İngilizlerce körüklenen Şeyh Sait isyanıyla gelmiştir. Şeriatçı Şeyh Sait isyanı, üçüncü bir 31 Mart denemesi sayılabilir. Büyük ölçüde, bu nedenle Atatürk, vatandaşın dinine ve ibadet hürriyetine saygılı kalmakla birlikte, din istismarcılığına ve şeriatçı akımlara şiddetle karşı çıkmıştır. Tarikatçılığı yasaklamıştır. Öğrencisiz kalan İmam Hatip okulları kapanmıştır. Ne var ki, Atatürk'ün laiklik anlayışını benimsemiş güçlü kadrolar yetişmekle birlikte, ekonomik temelde köklü dönüşümler gerçekleştirilmediği için, irticanın kökü kurutulamamıştır. Nitekim emperyalist ülkelerle sıkı ilişkiler kurulurken girilen çok partili hayat denemesi, dini irticanın yeniden fışkırmasına yol açmıştır. Kur'an kursları, İmam Hatip okulları, İslam Enstitüleri, aydın din adamı yetiştirme edebiyatına rağmen, dini irtica saflarını güçlendiren kaynaklar olmuştur. Süleymançılık, Nurculuk gibi tarikatlar almış yürümüş, devleti ele geçirme çabalarına girişmiştir. Çok partili sistemi, Türkiye'ye getiren İnönü, irticanın bu ölçülere ulaşacağını düşünemediğini itiraf etmiştir.

6 *Ulus*, 7 Mayıs 1969, İnönü'nün Meclis konuşması.

İnönü'nün *Cumhuriyet*'te yayımlanan itirafı şöyledir:

"Ben demokrasiye giderken arkadaşlarımdan çok ürken olmuştur. Saraçoğlu gibi olgun bir arkadaş bile bana: 'İrticacı gideceklerdir, ben irticadan korkarım, demiştir. Saraçoğlu, haklı çıktı. Ben irticanın bu ölçüde istismar edileceğini tahmin etmemiştim. Gerçi aşırı sağdan korkarım. Ama işin oraya vardırılacağını, hakikaten düşünmemişimdir.'"

Aslında bunun başka türlü olması kolay değildi. Emperyalizm, 1908 Türkiye'sinde olduğu gibi, 1946 sonrası Türkiye'sinde de irticadan yararlanmaya kalkışacaktı. Çok partili hayatla birlikte egemen duruma gelen çıkar çevreleri, aynı yola gidecekti. Nitekim içerideki tefeci, ağa, komprador gibi gerici ve işbirlikçi unsurlar, politik temsilcileriyle birlikte mevcut sömürü düzenini sürdürürebilmek için, şeriatçı akımları ve irticayı geliştirmişlerdir. Emperyalizm, solcu milliyetçiliğe ve sosyalizme karşı, dünyanın her yerinde olduğu gibi, Türkiye'de de, dini irticadan yararlanmaya koyulmuştur. Emperyalizm ve işbirlikçileri, sol milliyetçilik güçlendiği ölçüde, din istismarcılığına ve irticaya daha büyük çapta yaslanmaya yönelmişlerdir. Rabitat-ül-Âlem-ül-İslâm gibi petrol ve dolar kokan dernekler, devlet ve daha bilemediğimiz çeşitli kaynaklar, büyük paralar harcayarak irticayı beslemeye koyulmuşlardır. Güvenlik servislerimizde uzun yıllar çalışmış bulunan General Sarım Erman'ın deyişiyle "Teşkilat (Rabi- lat-ül-Âlem-ül-İslâm) yarım yüzyıl önce, Hazreti Muhammed'in türbesini savunan Türk askerlerini arkadan hançerleyen kanlı eller tarafından yönetilmektedir. Yarım yüzyıl önce olduğu gibi, bugün de bu kirli avuçlar, Hıristiyan parası tutmaktadırlar.

7 Ş. S. Aydemir, "Menderes'in Dramı", *Cumhuriyet*, 22.4.1969.

Altmış yıl önceki İngiliz servisinin çabaları bugün Aramco tarafından yürütülmektedir. Rübitat-ül- Âlem-ül-İslâm da İttihat-ı Muhammedî'nin altmış yıl önce yaptığı gibi Türkiye'ye kancasını atmıştır."⁸

Emperyalizm, daha çok çeşitli kanallardan, irticayı geliştirmektedir. Amerikalı Profesör Paul Baran'a göre, Ford Vakfı gibi teşekküller, Budist, Müslüman vb. dinsel teşebbüslerin finansmanını cömertçe sağlamaktadır ve ABD hükümeti din duygularının sömürülmesine yardımcı olmaktadır. Prof. Baran "Az gelişmiş ülkelerde, aç kitlelerin zihninde dinsel batıl inançların baskısını arttırmak için her türlü çabayı gösteren hâkim sınıfları, ABD geniş ölçüde desteklemektedir" demektedir.⁹

Rabitat-ül-Âlem-ül-İslâm'ın beslediği başyazardan öğrenmekteyiz ki, Washington'un, Müslümanlığı benimsemiş Amerikalı "Misyoner" vatandaşları da vardır. Bunlardan New York'lu Meryem Cemile, *The Creterion* dergisinde "Bediüzzaman Said Nursi, Atatürk Türkiye'sini İslama kazandıran adam" başlıklı incelemeler yayımlamaktadır. Aralco'cu başyazar da müritlerine "İngilizce öğrenin" çağrısında bulunmaktadır: "İslam medeniyeti, maalesef gerilediği için İngilizce gibi yabancı bir dil, bütün âlem-i İslam'da müşterek bir ifade vasıtası haline gelmiştir. Birçok İslam ülkelerinin münevverleri İngilizce konuşuyor ve yazıyorlar. Onlarla konuşabilmek, bu dil ile çıkan İslami neşriyatı okuyabilmek ve âlem-i İslamı gezerken anlayabilmek için İngilizce bilmek faydalıdır."¹⁰

ABD ayrıca, Türk Hükümeti'yle kurduğu sıkı ilişkiler sayesinde, okullarda dinsel eğitime yönelinmesinde etkili olmuştur. Amerikan uzmanlarına göre, Atatürk pozitivismi materyalist niteliktedir ve sol akımlara etkili biçimde karşı koyamamaktadır.

8 *Akşam*, 17.5.1969.

9 Paul A. Baran, *The Political Economy of Growth*, Monthly Review Press, New York, 1957, s.253-254.

10 *Bugün*, 17.5.1969.

Bu nedenle din eğitimi geliştirilmeli, İslamiyet solculuğa karşı ideolojik bir silah olarak kullanılmalıdır. Harbiye'nin kapılarını, İmam Hatip okulu mezunlarına açma teşebbüsü, bu düşüncelerin nerelere kadar uzandığını göstermektedir.

Sonuç

İrticanın, bir kez daha ülkemizin çağdaş uygarlığa ulaşma çabalarını engellemesini önleyebilmek için, onun yalnız yüzeydeki belirtilerini değil, kaynaklarını da kurutmak gereklidir. Her şeyden önce, Atatürk'ün laiklik politikası yeniden canlandırılmalıdır. Fakat bu kadarı, irticanın kaynaklarını kurutmaya yeterli değildir. Emperyalizmin kendi çıkarları uğruna içeride irticayı körüklemesini durdurmak için, emperyalizmle içi içe olmaktan, yabancı sermaye sömürsünden ve dış yardım dilenciliğinden en kısa sürede kurtulunarak politik, ekonomik, kültürel vb. her planda tam bağımsızlık gerçekleştirilmelidir. Bu başarılmadıkça, dün nasıl Intelligence Service yeşil şala bürünmüş 31 Martlar tezgâhladıysa bugün de CIA, Rabitat-ül-Âlem-ül-İslâm kisvesiyle karşımıza dikilecektir.

Türk köylüsünün 65 bin dağınık köyde, kapalı ekonomi ve sefalet şartları içinde, tecrit edilmiş olarak yaşaması, şehirlerde de ufak üreticiye dayanan bir yapının egemen olması, şeriatçı akımlara elverişli bir ortam yaratmaktadır. Tarımda, köylüye şehir hayatının bütün olanaklarını getirecek biçimde, büyük kooperatif çiftliklere dayanan bir ekonomik yapının kurulması, şehirlerde ağır sanayi temeline oturtulmuş gerçek bir sanayinin inşası, yalnız kalkınmak için değil, irticanın kesinlikle tasfiyesi için de zorunludur. Sıtmanın önlenmesi nasıl bataklıkların kurutulmasını gerektirmekteyse irticanın tasfiyesi de ekonomik yapının değiştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Böyle bir ekonomik yapı içinde laik eğitim ve Atatürkçü laik politika, en büyük meyvelerini ve-

receptir: "Atatürkçü laik politika, bağımsızlık ve kalkınma" irticanın kesin ilacıdır. Bunlar gerçekleştirilmedikçe Türkiye'mizin, emperyalizmin ve yerli işbirlikçilerinin körükleyecekleri yeni yeni 31 Mart'larla yok olup gitmesinden, ne kadar korkulsa yeridir.

BELGELER

BELGE: I

31 Mart İrtica Olayı Konusunda Sıkıyönetim Mahkemesi- nin Hükümete Sunduğu Resmi Rapor (Sadeleştirilmiştir)

İstanbul'da meydana gelen askeri ayaklanma, Hareket Ordu-su'nun kesin başarısı sayesinde bastırıldığından, bu ayaklanma ve irticanın meydana geliş nedeni hakkında soruşturma ve in-celeme yapılarak ayaklanmayı düzenleyen ve yapanların yargı-lanmaları ve cezalandırılmaları hakkında İstanbul ve civarında Sıkıyönetim ilan olunarak üç Sıkıyönetim Harp Divanı ve beş So-ruşturma Kurulu kurulduğundan birçok neden ve maksatlardan dolayı ortaya çıkan ayaklanma ve irticanın, muhakeme sonucun-da belirennedenlerini ve gelişmesini anlatmazdan önce meydana geliş ve sonucu aşağıda arz edilir:

31 Mart Salı gecesi saat 8'e doğru Taşkışla'da bulunan IV. Avcı Tabur ve erleri, subaylarını uykuda iken odalarında hapsederek si-lahlı olarak Ayasofya Meydanı'nda ve Mebusan Meclisi önünde top-lanmış ve o gece kendilerine katılmalarını sağladıkları bazı askeri birlikleri ve ayaklanmadan haberi ayan diğer askeri kıt'aları isyana katmak için çeşitli kışlalara askeri birlikler sevk etmiş ve bu askeri

birliklerin ayaklandırdıkları başka asi kıt'aların yavaş yavaş gelmesiyle sayıları artan ve kuvvet bulan asilerin arasına er kıyafetinde kadro dışı edilmiş subaylar, sarıklı ve fesli birçok fesatçılar karıştıkları için, önce "Şeriat isteriz" diye isyan eden askerlerin ağızlarında, Bakanlar Kurulu'ndan, milletvekillerinden bazılarının isimleri müthiş bir kinle dolaşmaya başlamış, öğleye doğru halktan büyük bir grubun, softa kıyafetli adamlarla birlikte Harbiye Nezareti'nin Beyazıt Kapısı önüne gelerek Hassa Ordusu'nun emre itaat eden birliklerini de şeriat adına kandırıp isyana teşvik ettiğinden ordu kumandanı Mahmut Muhtar Paşa hazretleri, isyana katılmamış bulunan süvari ve piyade kıtalarıyla Beyazıt Meydanı'nı boşalttırmış, Ayasofya Meydanı'ndaki asker yeter derecede kandırıldığından Adliye Nazırı Nâzım Paşa ve Lazkiye milletvekili Emir Arslan Bey'i öldürmüşler ve Bahriye Nazırı Rıza Paşa'yı da yaralamışlardı.

Asi askerlerin galeyanı böylece en buhranlı noktada bulunduğu bir gün, Mebusan Meclisi binası kurşunlarla zedelendiği halde, asilerin cezalandırılması yolunda şiddetli tedbirler alınmaması nedeniyle, asi askerler Mebusan Meclisi'ne girmişler ve isteklerini silah gücüyle elde etmek hususundaki kararlarını tehditle bildirmişler ve böylece Mebusan Meclisi, asi askerlerin ve onlara, fesda sevk edecek biçimde katılmakla, asi askerlerin vekili oldukları iddiasıyla arzularını ortaya atarak kabul ettirmek isteyen kadro dışında kalmış bazı ümera ve subaylar ile sarıklı ve fesli teşvikçilerin yönetiminde kalmıştı.

Saat 8 sıralarında Kabine'nin değiştirildiğine, şeriatın hükmü, -sanki eskiden yerine getirilmeyormuş gibi- yerine getirileceğine ve isyan eden askerlerin istekleri gereğince hareketleri affolunduğuna dair eski Mabeyin Başkâtibi Cevat Bey'in getirdiği irade asi askerlere bildirilmiş.

Akşama doğru Hassa Ordusu kumandanının azli ve müşir Ethem Paşa'nın Padişah'ın arzusuyla Harbiye Nezareti'ne tayini,

hüküm ve kuvvetin yeniden Yıldız'ın eline geçtiğine delil teşkil ettiği için can ve gönülden irtica taraftarı olan casusların ve istibdat taraftarlarıyla "Şeriat isteriz" nidalarının dindar bir emele dayandığını sanan saf insanlar ve her nümayişe bilmeyerek anlamayarak katılan aptal kimseler büsbütün Meşrutiyet aleyhine dönen bu isyana katılmışlar ve gündüz saat 9'a kadar I. Nişancı Taburu ile I. Alayın I. Merkez Taburu, III. İtfaiye Taburu ve aldığı emir üzerine Fatih'ten halkın galeyanı arasında süngülerle kendisine yol açarak Harbiye Nezareti'ne gelen I. Alayın Fatih Karakolundaki II. Taburu ve iki süvari alayı ile iki mitralyöz bölüğü Hassa Ordusu kumandanının emrine bağlı kalmışlardı.

Geceye kadar isyana katılmayan ve Harbiye Nezareti'nde bulunan I. Nişancı Taburu, Kabine ve Hassa Ordusu kumandanının değiştirilmesi üzerine asilerle birleşmiş ve böylece Hassa birlikleri hemen tamamen isyana katılmış ve gece sabaha kadar yayılım ateşleriyle zaferi ilan eden asi askerlerin bu gösterisi, İstanbul halkını daimi bir heyecan içinde bırakmıştı. Asi askerlerin gayz ve şiddetleri, aralarına karışan fesatçıların kötü maksatlı teşvik ve tahrikleriyle, İttihat ve Terakki Cemiyeti üyeleri ve mektepli subayların aleyhlerine çevrildiği için salı ve ondan sonraki günlerde birtakım genç ve zeki mektepli subaylar vahşi bir biçimde öldürüldükleri gibi perşembe günü de kara ordusu askerlerinin isyanına benzer bir biçimde deniz askerlerinin de bir kısmı Âsar-ı Tevfik Süvarisi Binbaşı Ali Kabulî Bey'i, Yıldız Sarayı önünde ve tahttan indirilmiş olan Padişah'ın memnuniyet nazarları altında denilebilecek biçimde öldürdükten sonra bir ağaca asarak vahşetin emsalsiz bir levhasını vücuda getirdiler.

Birbirini izleyen bu kanlı faciaların ve asi askerlerin, sivillerin boyunbağlarına ve kahvelerde oynanan tavlalara kadar müdahaleleri ve mektepli subayları idam için semt ve evlerinde aramaları ve Topçu, Bahriye, Sanayi alayları asi erlerine, depolar kırılarak asiler

eliyle silah ve cephane verilmesi ve cuma günü her yerde silah atılması, subayların görevlerini yerine getirmek şöyle dursun, polis ve jandarmadan hemen hepsinin fiilen katılmaları, bazılarının bizzat tahrik ve teşvik edici olmaları, hükümet merkezinin güvenliğini tamamen ihlal ettiğinden devlet ve millet hemen pek büyük bir tehlikeye düşmek üzere iken Hareket Ordusu hazarî kuvvetiyle yetişerek Meşrutiyet'i yeniden kurmuş, milleti mutlak bir esaretten ve devleti muhakkak bir yıkılmadan kurtarmış olduğundan evvelce bildirildiği gibi bu müthiş askeri ayaklanma ile bunun belli bir sonucu olan irticanın ortaya çıkışı ve yayılışı böyle olmuştur.

İrtica Olayının Askeri Bakımdan Nedenleri

III. Ordu'dan getirilen Avcı Taburlarının hükümet merkezinin güvenliğine ait mülki ve askeri eylemde zorunlu olarak özellikle kullanılmasının öteki askeri birliklere karşı sağladığı üstünlüğün, öteki birliklerin ayaklanmaya katılmaları hususunda ayrıca bir etkisi olması...

İstanbul'da kumandayı üzerine almış olan subaylar tarafından erlerin maddi eğitimler ve talimleriyle yetinilerek manevi eğitimlerine lüzumu derecesinde önem verilmemesi, yani silahlı erlerin psikolojilerine yeter surette anlayış gösterilerek kalbi duygularına nüfuz edilememesi...

Erler ile talim zamanının dışında temasa değer verilmeyerek hal ve hareketlerinin teftiş edilmemesi nedeniyle Yıldız Sarayı tüfekçileriyle IV. Avcı çavuşlarından bazılarının ilişkileri gibi bazı uygunsuz durumların meydana gelmesine fırsat verilmesi ve hatta subayların, silahlı erlerin elbiseleriyle askeri koşullarda fesatlıkta buldukları halde, farkına varılmamış olması ve askeri kıt'alar arasına ve kışlalara asker olmayan kimselerle birtakım sarıklıların girmeleri ve telkinlerde bulunmaları...

Volkan ve ona benzer öteki zararlı gazeteleri erlere okutturmaları. (...)

Yıllardan beri boş oturan askeri heyetin, Anayasa'nın ilanından sonra talim ve intizam hususunda haklı olarak gösterilen faaliyetten hoşnut kalmamaları. (...)

Hassa Ordusu'ndan ve çeşitli ordulardan tensikat gereği olarak açığa çıkarılan birçok erkân, ümera ve subayların İstanbul'da işsiz bir halde toplu bulunması. (...)

Sürgünden gelenlere ve istibdattan zarar görenlere gereken yardımın yapılmaması...

Hasılı, subayların, içlerinde büyük rütbelilerden teğmenlere varıncaya kadar kıraathanelerde ve özellikle Harbiye Nezaretindeki kıraathanede birçoğunun kanuna aykırı olarak mitingler yapmaları. (...)

Zararlı yayımlara imzaları altında tenkit edici makaleler, şikâyet nameler yazmaları. *Şikâyetlerde bulunanların şikâyetleri incelenmediği için hoşnut olmayanların bu yoldan da çoğaltılması.* (...)

Hürriyet'in ilanından sonra tiyatro ve konserlerde subayların ve askeri okul öğrencilerinin oyun oynamaları ve askeri kıt'aların silahlı olarak resmi geçit yapması ve bu vesile ile askeri terbiyenin bozulması. (...)

Askeri hiçbir değerleri olmadığı halde Anayasa'nın yayımlanmasından sonra çeşitli sınıflardan iki bine yakın çavuşun açıktan üstteğmenliğe terfi ettirilmesi. (...)

Eski istibdat yönetiminde tezkere istemek bahanesiyle başkaldırmaya alışmış olan askerlerin meşrutiyetin ilanından sonra eski alışkanlık nedeniyle tezkere istemek, talime çıkmamak, subay istememek, terfi arzusunda bulunmak gibi gösterdikleri itaatsizlik ve ayaklanma çıkartmakta teşvik ve tahrik edenlere kanuni cezaların tamamen uygulanmaması. (...)

İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin, milleti esirlikten kurtarıp hürriyet ve meşrutiyete ulaştırması hususundaki hizmetleri her türlü övgünün üstündedir. Fakat bu Cemiyet'e evvelce mensup olanların tekrar Cemiyet'e kabul edilmemelerinden gücenmiş olmaları, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin İstanbul merkezi üyelerinden bazılarının hükümet işlerine karıştıkları hakkında doğru-yanlış birtakım dedikoduların yayılması, sayısız siyasi sürgün ve mağdurların istedikleri yardım ve dostluğu görmemeleri nedeniyle Cemiyet'e ve Cemiyet'in destek olduğunu sandıkları hükümete düşman olmaları, muhalif parti ve cemiyetlerin doğmalarına sebep olmuştur ki, bu muhalif parti ve cemiyetlerin birbirini kıskanmaları ve rekabetleri ve hükümetin hiçbir nizam ve kanuna bağlı olmayarak kurulan bu cemiyet ve partilerin zararlı hal ve hareketleri ile, ayaklanma çıkarma tehditlerine seyirci kalmasının, ayaklanmanın ve bunun üzerine irticanın hazırlanıp meydana gelmesine sebep teşkil etmesi...

Basın

Zihinleri bulandırmakta, unsurlar arasındaki ahengi bozmakta, gazetelerin hadsiz hudutsuz basın hürriyetini kötüye kullanarak yaptığı meşum etki herkesçe bilinmektedir.

Yargılama sırasında suçluların, kalem sahiplerine soru fırsatını veren gazeteler münderecatının hükümeti kötüleme ve küçük düşürmeye ve ordunun kumanda heyetini alaya almaya hasredilmiş olduğunu göstermesi ve bir kısım yazı sahiplerinin gereğinde kullanılmak üzere, maddi bir kuvvet biçiminde bulunan halkı kendilerine çekmek için halkın bağnazlığından faydalanmak maksadıyla gerçek olmayan önemli yayınlara serbestçe devam etmeleri ve gazetelerin şahsiyat ile uğraşmalarının kendilerine verdiği tahakkümle, hükümet kararlarını özel surette etkilemeleri ve hüküme-

tin, basından akan bu coşkun saldırganlık ve hakaret seline karşı aciz kalarak boyun eğmekten başka bir tedbir alamaması...

Mitingler

Konser, konferans ve mitinglerde ölçsüz, mikyassız saldırgan nutuklar verilmesi, tahrik edici demeçlerin verilmesi, hiçbir kayıt ve nizama bağlı olmayan bu toplantılara Mebusan Meclisi'ne ve Meclis'in güvenini kazanan meşruti bir hükümete yöneltilen saldırı ve hakaretlerin yalnız sükûtle karşılık görmesi...

Halk

Halkın, bazı fesatçıların kötü niyetli anlaşmalarına, düşünmeden uyararak, ne taraftan bir rüzgâr esmişse ona bağlı olarak hareket etmiş olduğu ve Hareket Ordusu'nun İstanbul'u işgali sıralarında şüphe üzerine tevkifedilenlere yöneltilen sorularla, yapılan inceleme sonucundan anlaşılmış olmasına rağmen, ne yazık ki hükümetçe hiçbir tedbir alınmamış olması nedeniyle halktan büyük bir kısmının açık bir biçimde fikirlerinin bozulmasına meydan verilmiş olması...

Zabıta Memurları

Memleketin güvenliğini korumakla görevli olan polis ve jandarmaların asilerle birleşmeleri ve harekete katılmış olmaları...

İller

İstanbul'da meydana gelen irtica hareketinin taşralara da yayılması için fesatlık ve hazırlıklarda bulunulduğu, Erzurum ve diğer yerlerde, İstanbul olayından hemen sonra ortaya çıkan irtica olayı ile tespit edilmiş olup, bu hazırlık ve teşebbüsleri sağlamaya da meşru ve gayri meşru kişisel çıkarlarını düşünmekten başka

bir şey düşünmemeye alışmış olan eşraf ve ileri gelenler ve büyük küçük iller memurlarından bazılarının Meşrutiyet'ten hoşnut olmamaları...

Hükümet

Yukarıda açıkça anlatılan duruma ve bu yolsuzluklara karşı hükümetin, Meşrutiyet'in başlangıcından beri gerekli ve etkili tedbirler almakta bir kudret göstermemesi ve ayaklanma hareketinde, yani devletin pek tehlikeli olan zamanında elde bulunan ve hükümete bağlı askeri güçlerin Meşrutiyet'i koruma uğrunda kullanılmış olmaması.

Tahttan İndirilen Abdülhamit

Otuz üç yıllık saltanat süresi, ciltler dolduracak çeşitli facia ile dolu bulunan Abdülhamit'in müstebit eylem ve isteklerine uymayan hamiyetli insanları ve hürriyet taraftarlarını yok etmede ve uzaklaştırmada ve İslam dininin kutsal kitaplarını ortadan kaldırmakta ve yakmakta, devletin ordu ve donanmasını tahrip ve iş görmez bir hale koymakta, milli ahlakı, casuslukla, rüşvetle bozmakta, milletin gözünün bilgi ışığı ile aydınlanmaması için eğitim düşmanlığında izlediği kötü yol herkes tarafından bilindiğinden ve Sıkıyönetim Harp Divanları da esasen 31 Mart 1325 (13 Nisan 1909) askeri ayaklanmasıyla meşgul bulduklarından, o meşum mazinin çirkin tafsilatına girişmeye lüzum görülmemiştir.

11 Temmuz 1324'te (24 Temmuz 1908) Anayasa'yı kabul ve Meşrutiyet'e sadık kalacağına yemin ettiğini yayımlayan Abdülhamit vatani tahrip ve istibdadı kuvvetlendirmede en dehşetli silah olarak kullandığı hafiyeliğın ortadan kaldırıldığını ilan etti.

12 Temmuz'dan itibaren yine hafiyeye jurnalleri aldığı, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Selanik'te toplanan kongresiyle İstanbul'daki büyük konferans ve toplantılara hafiyeler gönderdiği,

Padişah'ın adamlarının dinlenen beyanlarından ve elde edilip de Sıkıyönetim Harp Divanı'na verilen mevcut jurnallerden anlaşıldığı gibi hafiyeliği devam ettirdiğinin duyulmasından kaçınarak güya Meşrutiyet Padişahı olan Abdülhamit'in fesat tertibi için birisiyle konuştuğunu, diğerine işittirmemek gibi ihtiyat tedbirlerine uymuş olduğu, Mabeyin Tütün Kıyıcısı Mustafa'yı 25 yıldan fazla Çırağan Sarayı muhafızlığı yapan Birinci Musahip Cevher Ağa'yı, en kanlı gizli işlerde kullandığı tüfekçilerden Albay Halil Bey'i kötülük aracı olarak seçmiş ve bunları ünlü hafiyelerden ve Şûrâ-yı Devlet eski üyelerinden Tayyar, Maarif Vekâleti eski Tefiş ve Muayene Encümeni üyesinden Nadiri Fevzi ve eski Gümrük İdaresi İstatistik Kalem müdür muavini Tefvik Beyleri temasta buldurmuş olduğu ve sarayının içinde ve dışındaki arkadaşlarından bu müfsitlerin çalışmasına birikmiş servetini de katarak Meşrutiyet'in aleyhinde sırf şeytanet ve faaliyette kusur etmemiş bulunduğu ortaya çıkmıştır.

Askeri ayaklanmadan önce *Volkan* gibi zararlı bir gazeteye Musahip Cevher Ağa eliyle birçok kez para vermesi, *Serbesti* gazetesinin kendi aleyhindeki yayınından pek üzüldüğünden, imtiyaz sahibi Mevlanzade Rifat Bey'in öldürülmesi için Albay Halil Bey'i görevlendirmesi ve Halil Bey'in de bu cinayeti Tütün Kıyıcısı Mustafa da hazır olduğu halde Tayyar'ın Feneryolu'ndaki evinde, vasıta sağlamayı Tayyar'a teklif etmiş olması ve onun da üç bin lira istemesi ve daha sonra *Serbesti* gazetesi Başyazarı Hasan Fehmi Bey'in Köprü'de öldürülmesinin söz konusu teşebbüsün yerine getirildiği kanısını vermesi ve Abdülhamit'in elyazısıyla yazılmış olarak Tütün Kıyıcısı Mustafa'ya duruma dair jurnal vermesini bildiren pusulayı, asılacağı gün Mustafa gizli bir yerinden çıkarak teslim ettikten sonra, asılmazdan biraz önce vasiyetnamesini yazdırırken bütün o işlerin Abdülhamit'in başı altından çıktığını söyleyerek "Eğer bu Harp Divanı, tahttan indirilen Sultan'ı da

idam etmeyecek olursa ahirette beş parmağım yakanızda kalsın. Ben bir yaptımsa o bin yapmıştır" demesi, Padişah'ın öteden beri izlediği kendine özgü, insanları birbirine katıcı ve yok edici gizli araçlar kullanmakta devam ettiğini gösterir.

Özellikle 31 Mart 1325'te ve bunu izleyen ayaklanma günlerinde asi askerlerin öldürdükleri bazı ümera ve subayların şehit kanları bir taraftan akıp dururken subaysız ve isyan halinde Yıldız'a giden asi askerlere -bu asi askerler tabur tabur geldikçe- Harem Dairesi'nden özel surette araba ile Mabeyin'e gelen Abdülhamit'in bizzat iltifat göstermesi, asi ve katil silahlı erleri bizzat yanına çağırarak Hilafet makamının, Osmanlı sülalesi tahtının kutsal şeref ve adaletini düşünmeyerek onlarla konuşması ve özellikle "Asarı Tevfik" süvarisi Binbaşı Ali Kabulî Bey'i ayaklanmanın üçüncü perşembe günü, asi bahriye erleri çeşitli tehdit ile Yıldız'a götürdükleri vakit, Abdülhamit'in içeriden Mabeyin'e ve pencere önüne gelerek asilerden ikisini, eliyle işaret ederek çağırması ve Mabeyin Eski Başkâtibi Cevat Bey'in tekrar tekrar ihtar ve ricasına rağmen her ikisiyle de ayrı ayrı ve pencere önünde lakırdı etmesi ve Cevat Bey'in "Bunlarla görüşmek Zat-ı Şahanelerine yakışmaz" ihtarına "Bizi yatağımızda yatarken niçin yaksınlar, sormayalım mı?" demesi ve daha sonra adı geçen Ali Kabulî Bey'in, gözü önünde feci bir surette asiler tarafından süngülenerek şehit edilmesi ve sonra sürüklenerek Saray civarında bir ağaca asılması. (...) Ve asi silahlı bahriye taburunun evvelce sancağında asılı olan Birinci Mecid nişanını adı geçen tabur subayları, ayaklanan askerinin, birinci günü sancağı, asiler kışladan zorla aldıkları esnada çıkarmış oldukları halde, Padişah'ın bu asi askerlerin elinde bulunan sancağa yeniden ve sarayının kapısı önünde aynı rütbeden nişan taktırması, Yıldız Sarayı civarında oturan Süvari Ertuğrul Alayı'ndan dört-beş genç mektepli subayın vahşi bir biçimde öldürülmeleri bu ihtilalin teşvikçi ve tahrikçisi olduğuna bir delil teşkil eder.

Askeri ayaklanmanın ve böylece irticanın nedenlerini ve meydana çıkış biçimlerini özet olarak açıklayan bu raporun sunulmasından maksat, durumu herkesin inceleyebilmesi ve ders alması için göz önüne koymak ve bununla birlikte bu kadar facialara ve idamlara sebep olduğu, yapılan duruşmalarla hakkında yeter derecede vicdani bir kanaat hâsıl olan Abdülhamit'in dahi yargılanmasını istemek ve teklif etmekten ibarettir. Kamuoyu tarafından karar ve hükümleri son derece dikkatle incelenmekte ve izlenmekte olan heyetimizin, hak ve adaleti sağlamaktan başka bir harekette bulunmamış olduğunu göstermek için bu raporun aynen yayınlanmasına müsaade edilmesini istirham ederiz.

8 Haziran 1325 (21 Haziran 1909)

Birinci Divan-ı Harb-i Örfi Başkanı
Tophane-i Âmire Nazırı
Birinci Ferik (Orgeneral)
Hurşit

Miralay (Albay) Hasan Rıza
Mirliva (Tuğgeneral) Nazif
Mirliva Ferit
Miralay Hüseyin Hüsnü
Kaymakam Halil
Kaymakam Mehmet Emin
Binbaşı Hakkı
Binbaşı Ahmet Muhtar
Binbaşı Akif
Binbaşı Yusuf
Binbaşı ...

Binbaşı İsmail Hakkı
Kolağası (Önyüzbaşı) Celal
Kolağası Sadık
Kolağası Hasan Hüsnü
Kolağası Recep
Kolağası Cemal
Kolağası Mehmet Hulusi
Yüzbaşı İhsan
Yüzbaşı Ali
Yüzbaşı Halil
Firkateyn Kâtibi Ahmet Sami
Mülâzım (Teğmen) Eşref
Mülâzım İhsan

Not: Yukarıdaki rapor, Hareket Ordusu Kumandanı Mahmut Şevket Paşa eliyle Harbiye Nazırı Salih Paşa'ya verilmiştir. Salih Paşa, raporu Bakanlar Kurulu'nun toplu halde bulunduğu bir sırada Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa'ya şu sözlerle sunmuştur: "Buyurunuz! Sultan Abdülhamit'in 31 Mart askeri ihtilaline karıştığını, alakası ve methali olduğunu (parmağı bulunduğunu) gösteren rapordur."

Bakanlar Kurulu, Hüseyin Hilmi Paşa Kabinesi'ni de ağır biçimde suçlayan raporun, yalnız eski Padişah'ı ilgilendiren kısmı üzerinde durmuştur. İlk sözü Şeyhülislam Sahip Molla almış ve şunları söylemiştir: "Abdülhamit'in en büyük zulüm ve düşmanlığına uğrayan benim. Fakat 30 bu kadar yıl Saltanat ve Hilafet makamında bulunan bir zatın, şer'i fetva ile ve erbab-ı hal ve akdin (devlet işlerinin görülmesi, yürütülmesi ve sonuçlandırılması ile görevli kimselerin) rey-i tahttan indirildikten sonra, hakkında yapılacak bir muamele tasavvur edemem."

Adliye Nazırı Necmettin Molla da aynı yönde konuşmuştur. Bunun üzerine Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa konuşmuştur: "Raporun resmi bir tezkere ile gönderilmeyip Harbiye Nazırı tarafından heyette okunmak üzere hususi surette elden verildiğini ve vekillerin de Şeyhülislam ve Adliye Nazırı'nın reylerine iştirak edeceklerinden emin bulunduğunu söyleyerek müzakereye son verdi. Raporu da Harbiye Nazırı'na iade etti."

Abdülhamit'in yargılanması sorunu böylece kapanmış oldu.

BELGE: II

Râbitat-ül-âlem-ül-islam

Dev Amerikan petrol şirketlerinin bir ortaklığı olan Aramco'nun geniş yardımları sayesinde 500 milyon lirayı aşan bir bütçeye sahip bulunan Rabitat-ül-Âlem-ül-İslâm, şariatçılık esası üzerine, bir İslam Devletleri birliği kurma amacını gütmektedir. Teşekkülün Hicrî Recep 1383'te Mekke'de basılan tüzüğünde şu amaçlar yer almaktadır:

- Müslüman memleketlerinde İslamiyet'le hükmetmeye çalışmak.
- Yeryüzünün çeşitli ülkelerinden hacca gelenler arasında "dilden kuvvetli ve olgun uyarıcılar" seçmek, bunları "İslam misyoneri" olarak yetiştirmek ve kendi ülkelerine salmak (Türkiye'de son yıllarda çoğalan "İslam misyonerleri"nin kaynağının, Aramco parasıyla beslenen Rabitat-ül-Âlem-ül-İslâm olduğu düşünülebilir).

– Birkaç Arap ve İslam gazetesini seçip onları, daha geniş bir şekilde dağılmaları ve vazifelerini layıkıyla yapabilmeleri ve ona inanacak bir okuyucu kitlesi hazırlamaları için, maddi ve edebi bir surette desteklemek (Türkiye'de şeriat devleti Suudi Arabistan'a övgüler düzen ve şeriatçılığı savunan yayın organlarının, Rabitat-ül-Âlem-ül-İslâm tarafından "maddi ve edebi surette" desteklendiği tahmin edilebilir. Milli güvenlik servislerimizin istihbaratına göre, mahkûm olunca Suudi Arabistan'a sığınan *Bugün* gazetesi Başyazarı, orada Rabitat-ül-Âlem-ül-İslâm tarafından beslenmektedir. Teşekkül, rahatça çalışabilsin diye, Başyazar'ın altına son model siyah bir otomobil çekmiştir. Aramco tesislerini gezen başyazar, bir zamanlar Derviş Vahdetî'nin "Küçük İsviçre" diye Kıbrıs'taki İngiliz kalkınmasını övmesini hatırlatır biçimde, Orta Doğu'nun bu Aramco egemenliğindeki en geri ülkesinde gerçekleştirilen büyük kalkınma hareketini göklere çıkarmaktadır: "Suudi Arabistan hızla kalkınıyor. Dünyanın en modern petrol tasfiyhaneleri orada... Ülkenin refahı gün geçtikçe artıyor.") (Bugün, 30 Mayıs 1969).

Rabitat-ül-Âlem-ül-İslâm'ın bir "İslami Kültür Dairesi" vardır.

Daire, şu işleri yapmaktadır:

- Vazedilmiş bazı kanunların¹ İslam ülkelerine getirdiği eziyet ve ayrılığı izah etmek, hükümetleri ve heyetleri İslamiyet'in geniş ve müsamahalı ahkâmına davet etmek.
- *Kur'an-ı Kerim*'in manalarını güvenilir bir tefsirden anlayış kabiliyetleri ne olursa olsun herkesin hakiki İslam emirlerini kolaylıkla anlayacakları bir üslûpla bütün dünya dillerine çevirmek...

1 Medeni Kanunumuz gibi.

Bir Müslüman Devlet Başkanları toplantısı düzenlemek (ABD ve İngiltere'nin telkiniyle Suudi Arabistan'ın öncülüğünü yaptığı İslam Paktı teşebbüsüyle, bu amaç sıkı sıkıya ilgilidir).

- Milliyetçilik ve ırk anlayışlarıyla mücadele etmek (Emperyalizmi ve petrol şirketlerini, milliyetçilik, komünizm kadar korkutan bir akımdır. Orta Doğu'da milliyetçi hareketlerin petrol şirketlerini tehdit etmesi üzerine, emperyalizm, şeriatçılığa sarılmıştır. Rabi-tat-ül-Âlem-ül-İslâm bu görevi yerine getirmektedir).

Rabitat-ül-Âlem-ül-İslâm, enternasyonal bir kuruluştur.

Yönetimi, bir kurucu meclis tarafından yapılmaktadır. Bu bir İslam devletleri birliğinin Kurucu Meclisi'dir. 41 kişilik meclis üyeleri arasında, çeşitli İslam ülkelerinden işbirlikçi şeyhler, hacılar ve çeşitli din adamları yer almaktadır. *Akşam* gazetesinin yazdığına göre, Rabitat-ül-Âlem-ül-İslâm'ın genel Sekreteri CIA hizmetinde bulunan, Suudi Arabistan'a yerleşmiş Malezyalı bir zengindir.²

Kurucu Meclis'te Türkiye'yi, *Hilal* dergisi sahibi Salih Özcan temsil etmektedir. Cumhurbaşkanı Sunay'ın Suudi Arabistan ziyareti sırasında, Salih Özcan, Rabitat-ül-Âlem-ül-İslâm'ın kurucularıyla birlikte, şeriat esaslı üzerine bir İslam devletleri birliği kurmayı amaç edinen bu teşekkül adına, Sunay'ın huzuruna çıkmıştır. Rabitat-ül-Âlem-ül-İslâm toplantısına katılan ikinci Türk, "Devletlû, Semahatlû ve Faziletlû Parlamento Heyeti Reisi ve Türk-Suudi Arabistan Dostluk Cemiyeti Reisi Ahmet Gürkan"dır. 1950-57 yıllarında DP, 1961-65 döneminde AP milletvekilliği yapan Gürkan, Rabitat-ül-Âlem-ül-İslâm Kurucu Meclis toplantısına, Başbakan Demirel'in direktifi üzerine katıldığını, mahkeme huzurunda söylemiştir.

² *Akşam*, 8.2.1968.

BELGE: III

İslami Kalkınma Hareketi ve Şeriatçıların Devleti Ele Geçirme Planları

Bugün gazetesi Başyazarı, Suudi Arabistan ve benzeri ülkelerden yolladığı yazılarla, hareketlerinin amaçlarını açıklamaktadır. Amaç "Müslümanlığın icaplarına" yani şeriata göre yaşamaktır. Bunun için bir "Kurtuluş Savaşı" verilmektedir. *Bugün* Başyazarı, aşağıda okuyacağınız yazılarda, 1960'tan sonra bu yolda büyük mesafe alındığını ileri sürmekte ve devleti ele geçirme planlarını açıklamaktadır.

I

İSLAMİ KALKINMA HAREKETİ

Zaman zaman çalışmalarımızın bilançosunu yapmamız lazım. Başarılarımız nelerdir, başarısızlıklarımız nelerdir? Yapılanlar ile "yapılması gerekenler" arasındaki açıklık nelerdir? "Nihai zafere" ulaşmak için daha ne gibi gayretler sarf etmeliyiz? Umumi stra-

tejimiz, plan-programımız, iş ve amel siyasetimiz -ana hatlarıyla- neler olmalıdır?

Türkiye'nin iktisadi kalkınmasından bahsetmiyorum. Başvekil Sayın Demirel ve mesai arkadaşları, değerli plancılarımız o işleri bizden iyi biliyorlar ve ellerinden geldiği kadar çalışıyorlar. Allah muvaffakiyet versin.

Benim bahsetmek istediğim şey İSLAMİ KALKINMA mevzuu ile ilgilidir. Evet, iktisadi, zirai, mali kültürel ve hatta -bazılarına göre- turistik kalkınma yanında elbette bir de İSLAMİ KALKINMA meselesi olacaktır.

Laik olan devlet ve o devletin emrindeki politikacılarımız bu dini kalkınma işine karışmayabilirler. Ama biz -politika dışı ve üstü- Müslümanlar pekâlâ bu işlerle meşgul olabiliriz. Elhamdülillah uğraşyoruz da zaten...

Mesele çok geniştir. Uzun yazılsa 6 ay tefrika etmek icap eder. Binaenaleyh kısa ve özlü yazacağız.

Bir de -emniyet mülahazasıyla- bazı meselelere hiç temas etmeyeceğim. Ta ki, İslam düşmanları öğrenip istifade edemesinler.

Türkiye'de bir İslami Kalkınma Hareketi var mıdır? Vardır ve varlığı inkâr kabul etmez. İslam düşmanı farmasonlar veya komünistler "İrtica şahlandı... Gericilik aldı yürüdü..." diye feryat ederken, işte bu İ.K.H.'ne temas ediyorlar.

İ.K.H.'nin hızlanmasına ye kısa zamanda büyük bir güç kazanmasına en fazla faydası dokunan hadise "27 Mayıs baskını" olmuştur. Ecnebi gazetecilerin de yazdıkları gibi, bu "devrim"in hakiki gayelerinden biri de Menderes devrinde -yarım yamalak da olsa- İslamiyet'e tanınan hürriyeti boğmak ve İsrail aleyhine orta şarktaki İslam milletleri yakınlaşmasını durdurmaktır.

Menderes devrinde -Celal Bayar'ın ve kafadarlarının menfi tutumu yüzünden- İslami çalışmalar fasit bir daireye girmişti. Cami yaptırmaktan, şadırvan musluklarının sayısını artırmaktan, rad-

yolarda bağır bağır siyasi mevlitler okutmaktan vs.den öteye geçemiyorduk.

27 Mayıs hareketi bu fasit dairenin içinde bunalan Müslümanlara büyük bir şok yaptı. Tıp dilindeki "stres" (kamçılıyıcı tesir) gibi bir şey oldu. Müslümanlar ilk günlerde ağır hakarete, tazyike, işkenceye maruz kaldılar. Din adamları esir kamplarını, temerküz kamplarını andıran hapisanelere dolduruldu (mesela Siyas'taki...), bazı yerlerde ulemanın sakalları tıraş ettirildi, Müslüman kadınların çarşafı zorla soyuldu (Refik Tulga'nın İstanbul Valiliği sırasında), Kayseri'de iki imamın sarıkları boyunlarına dolandı, zavallı bir Müslüman'ın evinde, yeşil bez üzerine yazılı kelime-i tevhit levhası bulundu diye, Suudi Arabistan bayrağı astığından dolayı adamcağız tevkif edildi.

Müslümanlara bu hakaretler yapılırken komünistler açıktan açığa veya el altından kışkırtılıyor, teşvik ve himaye görüyorlardı. Bugünkü azgın komünizm tahriklerinin mes'ulleri 27 Mayısçılardır.

27 Mayıs'tan önce Türkiye'deki şuurlu İSLAMCILARIN sayısı birkaç on bini geçmezdi. Evet, halkı Müslüman'dı, fakat İSLAMCILIK ideolojisinden bihaberdi.

İslamiyet'in ve Müslümanların maruz kaldıkları hakaretler ve zulümler onları uyandırdı. Komünist ve dinsiz bir diktatörlüğe karşı tabii bir mukavemet ve dayanışma havası doğurdu...

Başta merhum Profesör Ali Fuad Başgil olmak üzere birçok fedakâr ve idealist insanlar hapis, örfi idare zindanı, karakuşu mahkemeler, rezilce tazyik, işkence ve hakaretler pahasına da olsa İslamiyet için çalıştılar, Müslümanları uyandırdılar.

(Hürriyet ve adalet için yapıldığı ileri sürülen 27 Mayıs devrimi, fikir ve kanaatlerinden ötürü Prof. A.F. Başgil'i örfi idarenin, yeraltı zindanlarına atmıştı. Başgil, o zaman 70'ini aşkın, ak saçlı, ihtiyar ve Üniversite kadrosunda muvazzaf bir ilim adamıydı. Gerçek suçu imanlı olması ve ezilen Müslümanları savunmasıydı..

Sıddık Sami, Kubalı ve benzeri profesörleri baş tacı edenler, Başgil'e zindanı münasip görmüşlerdi. Onların kafaları ve vicdanları hürriyet ve adaleti böyle anlıyordu...)

27 Mayıs Müslümanlara zulüm, gözyaşı, ıstırap getirmişti. Fakat vasıtalı olarak faydası dokundu. Menderes'in yılda bir sunduğu bir parmak balla, "Türkiye Müslüman'dır, Müslüman kalacaktır!" gibi mest edici laflarla uyuşmuş kalmış İslam kütlesi birden neye uğradığını anlayamadı... İlk darbeler geçince hemen toplandı, pasif de olsa müdafaa ve direniş çareleri aradı.

27 Mayıs'ı takip eden o karanlık günlerde, İSLAMCILIK ideolojisi zulmetleri aydınlatan bir nur meşalesi gibi parlamağa başladı.

Adalet Partisi'nin ilk kurucularına bakınız. Çoğu İslamcı temiz insanlardır (Büyük kısmı sonradan tasfiye edildi ve yerlerini profesyonel politikacılar aldı).

27 Mayıs'tan sonraki devrededir ki, bir İslam matbuatı, bir İslam kitap neşriyatı, bir İslam Maarifçiliği, bir İslam gençlik hareketi, bir İslam kadın hareketi fikirleri muvaffakiyetle fiiliyat sahasına dökülebilmiştir.

27 Mayıs'ın kuvvetler düzeninde meydana getirdiği sarsıntıdan sonra, bugün Türkiye'de üç içtimai cereyan kalmıştır.

1- İSLAMCILIK.

2- KOMÜNİZM ve SOSYALİZM.

3- ATATÜRKÇÜLÜK.

Bunlardan ilk ikisi dinamik ve aksiyoncudur. Üçüncüsü ise reaksiyon safhasına düşmüştür. Zaten ikinci cereyan, üçüncüden (belki de bir tatminsizlik sebebiyle) kopup ayrılmıştır.

İlk iki cereyan devrimcidir (İhtilal manasında değil, sosyal düzenin değiştirilmesi manasında). Üçüncüsü muhafazakârdır.

İkinci ile üçüncünün ittifakı veya bazı mefhumları beraberce istismar etmeleri, veyahut da birinciye karşı düşmanlıkta birleşmiş olmaları, gerçekten birlik olduklarına delalet etmez.

Türkiye işte bu üç ideolojinin savaş alanıdır.

Tarihçeden sonra, yarınki yazımda İslami Kalkınma Hareketi faaliyetlerine kısaca ve eksik olarak temas edeceğim.

(Devamı var)

NOT:

Yanlış anlamak isteyenlere peşin cevap olarak derim ki, Türkiye'de İslamcılık hareketi çok önceden vardır. Fakat geniş bir çıkış yolu bulamıyordu. 27 Mayıs yıkımı ona bu meydanı sağladı. Birdenbire yayıldı, büyüdü ve gelişiverdi...

(Bugün, 19.6.1969)

Mehmed Şevket Eygi

II

DEMOKRASİ MEMOKRASİ

Celal Bayar'ın ve eski Demokrat arkadaşlarının siyasi affı meselesinde demokrasi bir kere daha şapa oturdu. Azınlık, hem de çok küçük bir azınlık kaba kuvvet tehdidine başvurarak affı önledi.

Devlet reisi de -salahiyetlerini aşarak- onlardan yana çıkınca siyasi çevrelerde büsbütün şafak attı.

27 Mayıs ihtilalinden beri hep böyle oluyor zaten. Demokrasi, Anayasa, temel hak ve hürriyetler... Falan filan diye cart curt ediliyor. Sonra bir de bakıyorsunuz ki zinde kuvvetler işe karışmışlar:

Gerici milletin ve o gericilerin temsilcisi olan hükümetin dediği değil, bizim dediğimiz olacak..."

Tabii demokrasi hapı yutuyor her defasında.

Merhum Profesör Ali Fuad Başgil'in reisicumhurluğu meselesinde de böyle olmuştu.

1961 seçimlerinden sonra Samsun'dan AP senatörü seçilen Başgil, milletin samimi arzu ve teşviki karşısında reisicumhurluğa adaylığını koymak istemişti.

Serbest bir seçim yapılabilseydi muhakkak kazanacaktı.

Ama "kuvvetli azınlık" istemedi. Hoca'yı silahla ve çirkin metotlarla tehdit ettiler. "Reisicumhurluğa talip olursan postunu yüzeriz ha!..." dediler.

Türkiye'de hiç demokrasi yok demiyorum. *Bugün* gazetesi çıkabiliyorsa ben şu satırları yazabiliyorsam elbette birazcık demokrasi var demektir.

Ama dikkat buyurun, "birazcık..." vardır. Evet, şu satırları yazabiliyorum, ama nerede ve nasıl? Şimdi şu anda Türkiye'den binlerce kilometre uzaktayım. Bulduğum yerde 163. madde yok...

Memleketimde olsaydım, fikir ve inançlarımdan dolayı hapis-haneye atılacaktım ve değil günlük makaleler, bir satır bile yazı neşretmeme müsaade edilmeyecekti.

Bereket versin ki, ellerinde gazete kapatmak salahiyeti yok.

Bu mevzudaki kanunları çıkarırken, henüz Müslüman gazeteler çıkmamıştı. Kanunları, komünist gazeteleri azami koruyacak şekilde hazırladılar. Eh şimdi biz de istifade ediyoruz.

(Dalavereli bir yoldan *Bugün*'ü kapatmak, matbaada bastırma için çevrilen çirkin dolapları biliyorsunuz).

Son 9 senedir, hatta son 24 senedir Türkiye'de oynanan demokrasi komedyası, biz halkın artık gözünü açmalı ve aşağıdaki gerçekleri kafamıza dank ettirmelidir.

1- Halk iradesi, halk hâkimiyeti, çoğunluğun arzusu... gibi laflar edebiyattır, boş sözlerdir. Hâkim olan KUVVETTİR. Kim kuvvetliyse, kim zindeyse onun borusu öter. Kuru kalabalığın, millet çoğunluğunun kıymeti yoktur. Esas olan KEMİYET, yani sayı değildir. Esas olan KEYFİYETTİR. Biz halk kuvvetleri kemiyetçe çokluğuz, fakat keyfiyetçe azız, zayıfız; fazla bir değerimiz, ağırlığımız yok.

2- Siyasi hayatta birçok müesseseler vardır. Bunların en ehemmiyetli 13 tanesini sıralıyorum:

– MECLİSLER. Tükenmezler ve kontenjanlar müstesna seçimle gelirler.

HÜKÜMET. Seçimle gelir (Millet sandığa yeşil rey atar, hükümet gülkurusu olur o da başka ya...).

ZİNDE KUVVETLER. Seçimle gelmez.

– ADLİYE TEŞKİLATI. Seçimle gelmez.

– ÜNİVERSİTE. Seçimle gelmez.

MAARİF TEŞKİLATI. Seçimle gelmez.

SENDİKALAR. Millet çoğunluğu tarafından seçilmez.

– TRT. Seçimle gelmez.

– DANIŞTAY, SAYIŞTAY, YARGITAY. Seçimle gelmezler.

BANKALAR, BORSALAR, BÜYÜK MALİ-İKTİSADİ TİCARİ KURULUŞLAR. Millet iradesiyle ilgileri yoktur.

– MATBUAT ve FİKİR-SANAT HAYATI. Seçimle ilgisi yoktur.

MASONLUK gibi kudretli gizli yeraltı teşkilatları. Seçimle gelmezler.

YÜKSEK DEVLET MEMURLARI. Seçimle gelip gitmezler.

Tam 13 kuvvetli müesseseden sadece 2 tanesi milletin reyleriyle 4 senede bir değişiyor. Ötekiler lök gibi yerinde duruyor. Bunla-

rın hemen hepsi halk çoğunluğunun inanç, fikir ve temayüllerine karşıdır. Mutlu azınlık onlara hâkim olmuştur.

Temyiz reisi halkın iradesine göre seçilseydi, müteveffa İmran Öktem başa geçebilir miydi?

Halka sorulsa TRT, bugünkü pespaye neşriyatını yapabilir miydi?

Demokrasi... Demokrasi...

Ortamektep çocuklarını uyutmak için çıkarılan *Yurt Bilgisi* kitaplarındakilere benzer martaval fikirleri bir tarafa bırakalım da gerçekleri görmeğe çalışalım.

Hâkim olabilmek, borusunu öttürebilmek, dediğini yaptırabilmek için KUVVETLİ olmak lazımdır.

Siyaset sahasında kuvvetli olabilmek için de yukarıda sıraladığım 13 müesseseyi ELE GEÇİRMEK LAZIMDIR.

4 senede bir sandıklara ezici bir farkla canımızın istediği kâğıtları atmanın pek ehemmiyeti yoktur.

Zinde kuvvetleri kendi davana kazanabiliyor musun? Temyizi kazanabiliyor musun? Matbuata, Üniversiteye, Sendikalara hâkim olabiliyor musun?

Sen bana bunlardan haber ver...

İşte o zaman, seçimleri İsmet Paşa veya Aybar bile kazansa yine bizim borumuz öter.

(Bugün, 17.6.1969)

Mehmed Şevket Eygi

İSLAMİ KALKINMA HAREKETİ

İSLAMİ KALKINMA HAREKETİ nedir? Bunu en kısa yoldan şu şekilde tarif edebiliriz: "İslami kalkınma hareketi çeşitli sebeplerle zaafa uğrayan; içtimai ve kültürel esaret altına düşen; zulme ve hakarete maruz kalan; hakları, hürriyetleri ve şerefleri tehlikeye düşen Müslümanların, düşmanlarının baskı ve tasallutundan kurtulmak ve DİNLERİNİN İCABLARINA GÖRE YAŞAMAK İÇİN giriştikleri sulhçu bir Kurtuluş Savaşıdır."

İslami Kalkınma Hareketi ezilen bir toplumun şahlanmasıdır.

İslami Kalkınma Hareketi, zillet ve esaret faslının bitip, izzet ve hürriyet çığırının açılış safhasıdır.

İslami Kalkınma Hareketi, dinamizm, aksiyonculuk ve hamle demektir.

Bu hareket yeni bir şey değildir. İslam tarihi böyle yüzlerce teceddüt hareketine şahit olmuştur.

Her zaaf, gerileme ve düşkünlük devrinden sonra elbette bir uyanış, davranış ve rönesans başlayacaktır.

Muhakkak ki, zorlukla beraber kolaylık da vardır...

Mademki İslamiyet son ve ekmel (en olgun) dindir; mademki Dünyanın sonuna kadar devam edecektir, onun için batış yoktur.

Batış zannedilen hal, daha parlak bir doğuşun müjdesidir.

Ay, güneş hangi gün sonunda, bir daha doğmamak üzere batıyorlar?

Evet, batıktan sonra doğuş vardır.

Yusuf'u kuyuya atanlar, bilmiyorlardı ki, ilahi kader onu Mısır'a Sultan yapacaktır.

Türkiye'de İSLAMİ BİR TECEDDÜD, BİR İHYA HAREKETİ BAŞLAMIŞTIR. BUNU DURDURMAĞA HİÇBİR ŞER KUVVETİNİN GÜCÜ YETMİYECEKTİR. Durdurmayı deniyorlar ve çok şeyler yapmağa devam edecekler. Netice boştur. Zira Allah, işlerinde galiptir, O'nun iradesi karşısında hiçbir şey duramaz...

İslami Kalkınma Hareketinin düşmanları, dinamik ve mücahit Müslümanları SİYASETE KARIŞMAKLA, DİNİ SİYASETE ALET ETMEKLE SUÇLUYORLAR.

Bunlar adi iftiralar, modası geçmiş ve işlemez silahlardır.

Bir Müslüman'ın hayra ve hakka hizmet etmesi için politika denilen iki ucu da pis değneğe ihtiyacı yoktur.

İslamiyet ulvidir; yücedir, muazzeh, mutahhar, tertemiz, pak ilahi bir yoldur.

Politika ise iğrenç bir çirkeftir. Yalan, hile, nifak, fesat, emanete hıyanet, vaat edip yapmamak, milleti afyonlayıp uyutmak; şahsi nüfuz ve menfaati uğrunda halkı aldatmak... Velhasıl bütün kötülükler bugünkü pis politikadadır.

İslamiyet gibi ulvi bir dini, politikaya alet etmek hiçbir akli başında Müslüman'ın tenezzül etmeyeceği bir iştir.

İSLAMİYET POLİTİKANIN DIŞINDA VE ÜSTÜNDEDİR.

Tarih boyunca gördüğümüz muvaffak olmuş İslami uyanış, yenileniş ve teceddüd hareketlerinin fikriyatı, liderleri ve hizmetkârları hep politika dışı kalmışlardır.

Yakın tarihimizde buna en büyük misal Bediüzzaman Hazretlerinin açtığı çığırdır.

Politikaya atılan ulema ve meşâyih, siyasetin kanlı çarkları arasında parçalanıp gittiler. Fakat siyaset dışı ve üstü çalışan Bediüzzaman muvaffak oldu.

Risale-i Nur talebesi olsun veya olmasın, İman ve İslam'a hizmet iddiasında olan her dinamik Müslüman'ın, Bediüzzaman'ın siyaset hakkındaki fikir ve davranışından ders alması lazımdır.

İkinci Meşrutiyet sıralarında Bediüzzaman -İslama, İmana, Şeriatı, Millete hizmet maksadıyla- siyasi faaliyetlerde bulunmuştu. Sonra anladı ki, siyaset boştur, şeytanidir, zararlıdır. Terk etti. Ondan sonradır ki "İkinci Said" destanı yazıldı.

Merhum Elmalılı Hamdi Efendi siyasete karıştı da ne oldu?

İlmi, fazlı, edebiyatı, zekâsı, dehası, kuvvetli şahsiyeti ile merhum Şeyhül İslam Mustafa Sabri Efendi Hazretleri siyasete karıştı da ne yapabildi?

Evet, bu zaman siyaset zamanı değil, siyaset dışı ve üstü olarak İMAN, İSLAM, KUR'AN, SÜNNET, DİN, MİLLET yolunda İHLASLA ve FEDAKÂRANE -Dünyevi ücret istemeksizin- ÇALIŞMA ZAMANIDIR.

Türkiye Müslümanları niçin zillete düşmüşlerdi?

Bunun sebepleri çoktur:

- 1- Kendi ihmalleri yüzünden gerilemeleri. İslami emirlere itaatsizlikleri.
- 2- Haçlıların ve Yahudilerin içten ve dıştan yıkma hareketleri.
- 3- Müslümanların içinden çıkan birtakım soysuz mürted ve mülhidlerin halkı dinden uzaklaştırmak için ettikleri zehirli propaganda tohumlarının filizlenip, yeşermesi.

Müslüman düşmanları kimlerdir:

- 1- AÇIK DÜŞMANLAR: Komünistler, Yahudiler, mütecaviz haçlılar, farmasonlar.
- 2- GİZLİ DÜŞMANLAR: Nüfus kâğıtlarında İslam ismi taşıyan, ölünce lâşeleri camiye getirilen münafık, mürted, mülhid, materyalist, Kur'an düşmanı kâfir ve dinsizler.

Bize en büyük düşmanlığı bu içimizdeki soysuzlar yapmışlar ve yapmaktadırlar.

İslami Kalkınma Hareketi bugün ne safhadadır?

Hareket yıldırım hızıyla ilerlemektedir. Dinamik ve aksiyoncu, İslamcı Müslümanların sayısı bugün milyonların üzerindedir.

Yapılması gerekenlere göre yapılanlar henüz onda bir bile değildir. Fakat mademki, uyanış ve teceddüt başlamıştır. İnşallah her şey başarılacaktır.

Bugün Türkiye'de bir İslam basını, bir İslam maarifi, bir İslam Yüksek Tahsil Gençliği vardır.

İslamlaşma hareketi köylere kadar kol atmıştır.

Komünizmin karşısında bir İslam cephesi vardır. Bu cephenin teşekkülü, hükümeti, nümayişlerle devireceklerini zanneden kızıl sokak çocuklarına ve onları kışkırtan serserilere hayli gözdağı vermiştir.

İslami Kalkınma Hareketi'nin düzenli bir teşkilatı, nizami liderleri, muayyen para kaynakları yoktur.

Türkiye Müslümanları, Türkiye'de İslamiyet neyse o da odur... Başka bir şey değildir...

Teşkilatsızlık ilk bakışta bir zaaf gibi görünürse de; aksine bir kuvvet unsurudur.

Zira devlet, cemiyet ve teşkilat kurulmasını yasak etmiştir.

Ama teşkilatsız çalışmaları yasak edememektedir...

Zaten, Müslümanlar büyük bir cemiyettirler. Milyonlarca azası, binlerce şubesi, 1400 seneden beri bilinen bir Kitabı, en küçük noktasına kadar incelenmiş kaideleri ile muazzam bir cemiyet ve teşkilat...

İSLAM Cemaatine, İslam Ümmetine mensup olan bir müminin kendisine başka bir cemiyet aramasına lüzum yoktur ki... Yeter ki içinde yaşadığı denizden haberi olsun.

İslami Kalkınma Hareketi'nin ilerlemesi, bu harekete hizmet eden Müslümanların:

- 1- İhlâslarına ve imanlarının kuvvetine.
- 2- Birlik olmalarına.
- 3- Entelektüel seviyelerine. Yani kültürce, bilgice muasır dünyaya problemlerini kavrayıp, ona göre hareket etmelerine...
- 4- Başarıya ulaşması mümkün ve müsait bir zihniyet ve çalışma programını tatbik etmelerine.
- 5- Cihat ruhuna sahip olmalarına. (Malca, paraca, nefisçe fedakârlık.)
- 6- Örnek Müslüman olmalarına.
- 7- Nazariyatçı değil, dinamik ve aksiyoncu amel ve iş zihniyetine sahip olmalarına.
- 8- Zorluklardan yılmamalarına. (Sabır)
- 9- İslamiyet'ten katiyen taviz vermemelerine.
- 10- En az dinsizler kadar cesur ve atılgan olmalarına... bağlıdır.

İslami Kalkınma Hareketine en zararlı şey, Müslümanlar arasındaki meslek, meşrep, mektep, mezhep ve sen-ben çekişmeleridir (Bu gibi ihtilaf ve çekişmelerde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, bitaraf, adil ve müşfik bir hakem olabilmesini candan temenni ediyorum).

İslami Kalkınma Hareketi'ni geciktiren en mühim amil, Müslümanların yanlış yatırımlarıdır. (Bina tezyinatını durdurmak ve yatırımları entelektüel ve sosyo-stratejik sahalara akıtmalıyız. Üniversite gençliğini kazanmak, sendikalarda söz sahibi olmak gibi...).

Cemaat-i Kübra ile kılınan ve küfür cephesi üzerinde müthiş bir moral bozukluğu doğuran Sabah namazları, İslami Kalkınma Hareketi'nin muvaffak yönlerindedir.

Bazıları bu namazları "siyasi nümayişler" olarak vasıflandırmışlar ve hatta hükümetçe önlenmesini talep edecek kadar şaşır-mışlardır.

Bunların siyasetle alakası yoktur. Siyaset karışsa zaten muvaf-fak olunamazdı.

Bunlara sıfat verilmek gerekiyorsa İSLAMİ HAREKET tabirinden başka bir şey söylenemez.

Büyük cemaatle kılınan namazlar bizlere, metodumuz hakkın-da büyük ufuklar açmıştır.

İSLAM, "SUI GENERIS" (Nev'i şahsına münhasır) bir hayat ni-zamıdır. Her şeyi kendi içindedir. Dışarıdan bir şeye lüzum yoktur.

Bazılarının basit gibi görüp ehemmiyet vermediği bir sabah namazı, muazzam bir kalabalıkla kılınınca İslamlara kuvvet, küf-fara manevi çöküntü sebebi olmuştur.

Evet, kurtuluşumuzu İslam'da, İslam'ın metotlarında arama-lıyız.

Büyük cemaatle kılınan sabah namazları, küfre karşı, İslam'ın adem-i şiddet (Non violence) metoduyla giriştiği son derece me-deni, insani, ince ve zeki bir mücadeledir.

Sadece bir mücadele değil, aynı zamanda bir kendine gelme, tanışma, birleşme ve -onların tabiriyle- "bilinçlenme" hareketidir.

★
★ ★

Komünistlerin ve İslam düşmanlarının toplu hareketleriyle Müslümanların toplu namazları mukayese edildiği takdirde, ara-daki seviye farkı derhal meydana çıkar.

Komünistler sopayla, taşla, molotof kokteyl ile sokağa fırlar... Cesaretlenmek için bazıları bir-iki kadeh çekmişlerdir... Ağızlarından salyalar akıtarak küfrederler, sağa sola saldırırlar... Polisleri yaralarlar, cam çerçeve kırarlar... Rusya'nın hesabına Amerika'ya çatarlar... Türkistan'ı umursamazlar da Vietnam diye yırtınırlar...

Müslümanlar ise gecenin 3'ünde sessizce bir camide toplanıverirler. Bakarsınız cemaat 40 bin, 50 bin olmuş... Çıt bile çıkmıyor... Sadece Kur'anın sesi duyuluyor... Kur'an okunuyor, Kur'an dinleniyor, Kur'an yaşanıyor... Namaz biter ve o muazzam cemaat yine sessizce dağılır gider... Güneş doğmamıştır daha...

Aynı saatlerde kızıl yaygaracılar, bir gün önceki sosyalist yürüyüşünde eşek gibi yoruldukları için, yataklara serilmiş kâbuslu rüyalar görmektedirler.

Komünistler camiye bomba attılar da ne oldu? Bir Müslüman bile yerinden kıpırdamadı... Bombadan yaralanan kardeşlerimiz bile telaş etmediler. O büyük cemaate ilahi bir sekinet ve huzur inmişti.

İşte biz... İşte onlar...

Son yılların ümit verici bir tarafı da İslam kadınlığının şuurlanması ve imanla küfür arasındaki savaşta, yerini alması olmuştur.

Müslüman Türk hanımlarının şahlanması başlı başına bir destandır. Burada sadece zikretmekle geçiyorum.

Türkiye'de İslamiyet yürümüyor, koşuyor artık Allaha hamd, Resule salât olsun!

Bu günleri de gördük...

İnşallah ileride daha nurlu, daha aydınlık günler göreceğiz.

İstikbal İslam'ındır, Müslümanlarındır, İslamiyet için canla,

başla, ihlâsla çalışan her sınıf ve her daireden kardeşlerime binlerce selam olsun.

Hangi meslek, meşrep ve mektepten olurlarsa olsunlar esasta beraber olan bütün Müslüman kardeşlerime sesleniyorum:

– İMAN, İSLAM, KUR'AN, DİN ve MİLLET Yolunda birleşiniz.

Biz birleşirsek olmaz sanılan şeyler olacak ve İSLAMIN ZAFER GÜNEŞİ DOĞACAKTIR.

(Bugün, 19.6.1969)

Mehmed Şevket Eygi

II. ABDÜLHAMİT'İN 31 MART GERİCİ AYAKLANMASINDA
PARMAĞI VAR MIYDI?

DERVİŞ VAHDETİ BİR İNGİLİZ KUKLASI MIYDI?

II. ABDÜLHAMİT'İN İSLAMCILIĞI NEYDİ?

TÜRKİYE'DE 31 MART'IN KAYNAKLARI KURUTULABİLDİ Mİ?

DOĞAN AVCIOĞLU BU VE BUNA BENZER SORULARIN YANITLARINI
AYRINTISIYLA VERMEKTEDİR.

AVCIOĞLU BUGÜN YAŞAMIYOR, AMA ŞERİATÇI KUVVETLERİN
CUMHURİYET'İN KURULUŞUNDAN İTİBAREN
NASIL EMPERYALİZMLE İŞBİRLİĞİ İÇİNDE
GÜNLÜK HAYATIMIZI TEHDİT ETTİKLERİNİ
BİRE BİR ÖRNEKLERLE AÇIKLAMAKTA VE BÖYLECE OKURA,
İÇİNDE BULUNDUĞUMUZ GERİCİLEŞME SÜRECİNİN DE
BİR PANORAMASINI ÇİZMEKTEDİR.

SİNA AKŞİN'İN ÖNSÖZÜYLE

TARİH

ISBN 978-975-343-813-1

9 789753 438131

114

